

LIETUVOS BANKAS

P R A N E Š I M A S

APIE PAGRINDINIO TIKSLO
ĮGYVENDINIMĄ, FUNKCIJŲ VYKDYMĄ
IR BANKŲ SISTEMOS BŪKLĘ
PIRMAJĮ 2004 m. PUSMETĮ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

VILNIUS

2004 m. rugsėjis

TURINYS

Ižanga	5
I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida	7
Kainų raida ir jų stabilumas	7
Vartotojų kainų kaita	7
Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms.....	8
Pasaulinės naftos kainos įtaka vartotojų ir gamintojų kainų kaitai	10
Gamintojų kainų kaita	11
Importo ir eksporto kainų kaita	13
Bendrasis vidaus produktas	13
Pagrindinės pinigų politikos kryptys	15
Pagrindinis pinigų politikos tikslas ir fiksuoto lito kurso sistema	15
Pinigai ir finansų sistema.....	17
Pinigų bazė	17
Pinigų kiekis.....	19
Indėlių ir paskolų rinka	21
Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos.....	21
Bankų paskolos ir jų palūkanų normos.....	24
Tarpbankinė rinka	28
Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka.....	29
Tarpbankinė litų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka.....	30
Vyriausybės vertybiniai popieriai	32
Pasaulio ekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas	33
Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga.....	33
Trumpa naujųjų ES narių makroekonomikos apžvalga.....	36
Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas	38
II. Lietuvos banko operacijos	40
Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos.....	40
Pinigų politikos priemonių taikymas	40
Bankų galimybės sudaryti litų ir eurų keitimo sandorius su Lietuvos banku tobulinimas	40
Privalomųjų atsargų reikalavimai ir jų vykdymas.....	40
Lietuvos banko paskolos.....	42
Valiutos keitimo operacijos.....	42
Užsienio atsargų valdymas	42
Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos.....	43
III. Grynųjų pinigų valdymas	45
Grynųjų pinigų išleidimas ir išėmimas iš apyvartos.....	45
Banknotai ir monetos apyvartoje	45
Atsargų fondų saugojimas, banknotų ir monetų naikinimas.....	46

IV. Kredito įstaigų priežiūra	47
Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys	47
Kredito įstaigų veiklos apžvalga	48
Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas	53
V. Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis	54
Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje	54
Bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis ir užsienio šalių centriniais bankais	54
VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas	56
Lietuvos banko veiklos skaidrumas	56
Pinigų politikos skaidrumas	56
Nauji įsipareigojimai skaidrumui užtikrinti	56
Informavimas apie rengiamąsi įvesti eurą	56
Kitų veiklos sričių skaidrumo užtikrinimas	57
Duomenų platinimo specialiuju standartu taikymas	57

Pirmąjį 2004 m. pusmetį Lietuva tapo Europos Sąjungos (ES) nare. Lietuvos bankas savo veikla taip pat svariai prie to prisidėjo. Prasidėjus šalies narystei Europos šalių bendrijoje, Lietuvos bankas įsijungė į Europos centrinių bankų sistemą (ECBS). Tapęs ECBS nariu, Lietuvos bankas gegužės pradžioje pervedė Europos centriniam bankui (ECB) minimalią pasirašytos ECB kapitalo dalies 7 procentų dydžio įmoką (1,7 mln. eurų).

Vasario mėn. priimtame Lietuvos banko įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatyme nustatyta, kad nuo narystės ES pradžios Lietuvos bankas yra ECBS dalis. Siekdamas pagrindinio tikslo – palaikyti kainų stabilumą, Lietuvos bankas pastarąjį pusmetį toliau vykdė lito stabilumu grindžiamą pinigų politiką.

Atsižvelgiant į tai, kad, išgaliojus stojimo į ES sutarčiai, Lietuvai nustatoma teisinė pareiga ateityje įvesti bendrą ES valiutą eurą, aktyviai buvo rengiamasi prisijungimui prie Valiutų kurso mechanizmo II (VKM II). Kompetentingoms ES institucijoms priėmus atitinkamus sprendimus, tai įvyko birželio pabaigoje. Dalyvavimo VKM II laikotarpiu (ne mažiau kaip 2 m.) Lietuva vienašališkai išpareigojo išlaikyti dabartinius fiksuoto valiutos kurso režimą bei lito ir euro kursą be jokio svyravimo (3,45280 Lt už 1 eurą). Įvykdžius Maastrichto sutartyje nustatytus konvergencijos kriterijus, Lietuvai atsivers galimybė tapti Ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) nare. Įvedus eurą nebus nacionalinės valiutos devalvavimo pavojaus, ūkio subjektai ir gyventojai nepatirs valiutos keitimo išlaidų.

Lietuvoje nusistovėjusi fiksuoto lito kurso sistema prisidėjo prie spartaus šalies makroekonomikos augimo ir mažos infliacijos, peraugusios į dvejus metus trukusią defliaciją. Šiais metais vėl stebima infliacija. Metų infliacija birželio mėn. buvo 1,1 procento, o, palyginti su 2003 m. gruodžio mėn., kainos pakilo 2,3 procento. Išankstiniu vertinimu, realusis bendrasis vidaus produktas (BVP) praėjusį pusmetį, palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu, išaugo 7,2 procento. Ekonomiškai stipriausių pasaulio regionų ekonomikos plėtra gerokai paspartėjo, tačiau Lietuvos ūkio raida ir toliau buvo viena iš sparčiausių pasaulyje. Ją labiausiai skatino nemažėjantis apdirbamosios gamybos augimas, padidėjusi vidaus paklausa, palankios skolinimosi, ypač būsto paskolų, sąlygos, suaktyvėjusi akcijų rinka, augančios investicijos, taip pat vis stiprėjantis JAV dolerio atžvilgiu euras, taigi ir litas. Išankstiniais duomenimis, einamosios sąskaitos deficitas (ESD) daugiausia dėl pablogėjusio užsienio prekybos balanso apžvelgiamą pusmetį padidėjo iki 9,7 procento BVP.

Lietuvos banko išpareigojimų litais padengimo aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis santykis šių metų birželio pabaigoje buvo 154,4 procento.

Toliau stiprėjo ir plėtojo savo veiklą šalies kredito įstaigų sistema. Mažesni šalies bankai ir užsienio bankų skyriai didino konkurenciją didiesiems bankams, kurių dalis ir indėlių, ir paskolų rinkoje sumažėjo. Bankai toliau didino akcinį kapitalą, kurio šiek tiek daugiau kaip 89 procentus valdė užsienio investuotojai. Kredito įstaigų sistema toliau plėtojo teikiamas paslaugas. Padidėjęs akcinis kapitalas ir pelninga bankų veikla akcininkų nuosavybę pastarąjį pusmetį padidino beveik 11 procentų. Bankų sistemos turtas padidėjo 14 procentų, o paskolų portfelis – apie 17 procentų. Toliau didėjo bankų paskolų portfelio ilgalaikių paskolų dalis, gerėjo šio portfelio kokybė. Indėlių apimtis augo lėčiau – praėjusį pusmetį bankuose laikomų indėlių suma padidėjo šiek tiek daugiau kaip 12 procentų. Sėkmingai savo veiklą plėtojo kredito unijos. Šių metų viduryje šalyje veikė jau 61 kredito unija. Birželio pabaigoje visos šalies kredito įstaigos, išskyrus 1 kredito uniją, vykdė jų veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Kredito įstaigų veiklos priežiūra buvo vykdoma vadovaujantis įstatymų ir kitų teisės aktų Lietuvos bankui suteiktais įgaliojimais bei atsižvelgiant į ES direktyvas ir Bazelio bankų priežiūros komiteto (toliau – Bazelio komitetas) rekomendacijas. Patvirtintos Užsienio bankų filialų, veikiančių Lietuvoje, priežiūros taisyklės. Buvo tobulinami kredito įstaigų veiklą apibrėžiantys teisės aktai. Stengiantis gerinti kredito rizikos valdymą, baigta įgyvendinti nauja Paskolų rizikos duomenų bazės koncepcija. Siekiant, kad būtų visapusiškiau įvertinta bankų veiklos rizika, o bankai savo lėšas laikytų patikimesnių ir

stablesnės plėtros šalių finansų ir kredito institucijose, patvirtintos naujos Likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklės. Plečiant komercinių bankų likvidumo valdymo galimybes, nustatytos naujos Litų ir bazinės valiutos – eurų keitimo sandorių tarp Lietuvos banko ir bankų sudarymo ir vykdymo taisyklės. Priimta nauja Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo taisyklių redakcija. Aktyvėjant bankų sprendimams pirkti grynųjų pinigų inkasacijos, informacinių sistemų priežiūros, programinės įrangos kūrimo ir kt. paslaugas, o ne vykdyti minėtas veiklas patiems, patvirtintos Banko veiklą papildančių paslaugų pirkimo taisyklės.

Šių metų sausio 19 d. tarpbankinę lėšų pervedimo sistemą TARP BANK, veikusią nuo 1993 m., pakeitė Lietuvos banke sukurta nauja mokėjimo sistema LITAS, skirta mokėjimams vykdyti ir realiu, ir nustatytu laiku. Naujoji sistema atitinka mokėjimo sistemoms ES taikomus reikalavimus ir suteikia bankams bei kitiems sistemos dalyviams didesnes atsiskaitymų valdymo galimybes. Įregistruotos Vertybinių popierių atsiskaitymo sistema, skirta vertybinių popierių pervedimo nurodymams tarp sistemos dalyvių vykdyti, ir mokėjimo sistema Kubas, skirta kredito unių mokėjimo nurodymams vykdyti. Siekiant padėti veiksmingiau valdyti likvidumo riziką, mokėjimo sistemoje LITAS jos dalyviams pradėta teikti dienos ir 1 nakties sandorių sudarymo paslauga.

Rengdamasis tapti ECBS nariu, Lietuvos bankas dalyvavo ECB vykdomose programose, toliau bendradarbiavo su ECB pinigų ir valiutų kurso politikos, užsienio atsargų valdymo, pinigų ir bankų statistikos, mokėjimo sistemų, informacinių technologijų ir kitose srityse. Lietuvos banko valdybos pirmininkas, anksčiau dalyvavęs ECB bendrosios tarybos posėdžiuose stebėtojo teisėmis, birželio viduryje vykusiame posėdyje jau dalyvavo kaip visateisis minėtos tarybos narys. Lietuvos banko ekspertai, nuo Stojimo į ES sutarties pasirašymo datos stebėtojų teisėmis dalyvavę ECBS komitetų ir darbo grupių veikloje, šaliai tapus ES nare, taip pat tapo tikraisiais šių darinių nariais. ECB teikiami jo prašomi šalies ekonomikos ir finansų duomenys. Tapęs ECBS visuomenės informavimo sistemos dalyviu, Lietuvos bankas skelbia lietuvių kalba ECB pranešimus spaudai, o birželio mėn. viešai paskelbė ir ECB mėnesinio biuletenio vertimą.

Lietuvos bankas ir Lietuvos monetų kalykla šių metų pradžioje Bazelyje vykusioje 33 tarptautinėje monetų konvencijoje eksponavo šalies progines ir apyvartines monetas ir pateikė leidinį „Lietuviškos kolekcinės monetos 1993–2003 m.“. Renginio metu vykusioje konferencijoje Lietuvos bankas pateikė pranešimą ir reklaminį filmuką apie pastarųjų metų proginių monetų kūrimo naujoves, kryptis ir perspektyvas.

Minint Vilniaus universiteto 425-erių metų sukaktį, balandžio mėn. į apyvartą išleistos proginės 50 litų vertės sidabro moneta ir 1 lito apyvarinė moneta. Gaminant proginę sidabro monetą, pirmą kartą lietuviškų monetų kaldinimo istorijoje panaudota kintamo vaizdo technologija. Atkurto lietuviško lito išleidimo į apyvartą 11-ųjų metinių išvakarėse Lietuvos bankas į apyvartą išleido proginę 50 litų vertės sidabro monetą, skirtą Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansambliui. Tai trečia moneta iš populiarios tarp numizmatų serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“.

Lito metinių dieną – birželio 25-ąją – sukako 5 metai, kai visuomenei atidarytas Lietuvos banko muziejus, sukaukęs ne vieną dešimtį tūkstančių eksponatų. Tarp jų yra daug itin retų ir vertingų, kokių neturi kiti šalies muziejai. Šio muziejaus ekspozicijas ir parodas jau aplankė keletas tūkstančių žmonių, svečiams iš Lietuvos ir užsienio, studentams ir moksleiviams surengta daugiau kaip 300 ekskursijų. Nuo 2000 m. Lietuvos banko muziejus yra Tarptautinės muziejų tarybos institucinis narys, aktyviai dalyvaujantis pasaulio bankų ir pinigų muziejų komiteto darbe.

Lietuvos bankas, minėdamas 11-ąsias atkurto lito metines ir muziejaus sukaktį, išleido knygą „Lito užkulisiai. Kęstučio Lyniko vaidmuo atkurto lito istorijoje“.

I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida

Kainų raida ir jų stabilumas

Vartotojų kainų kaita

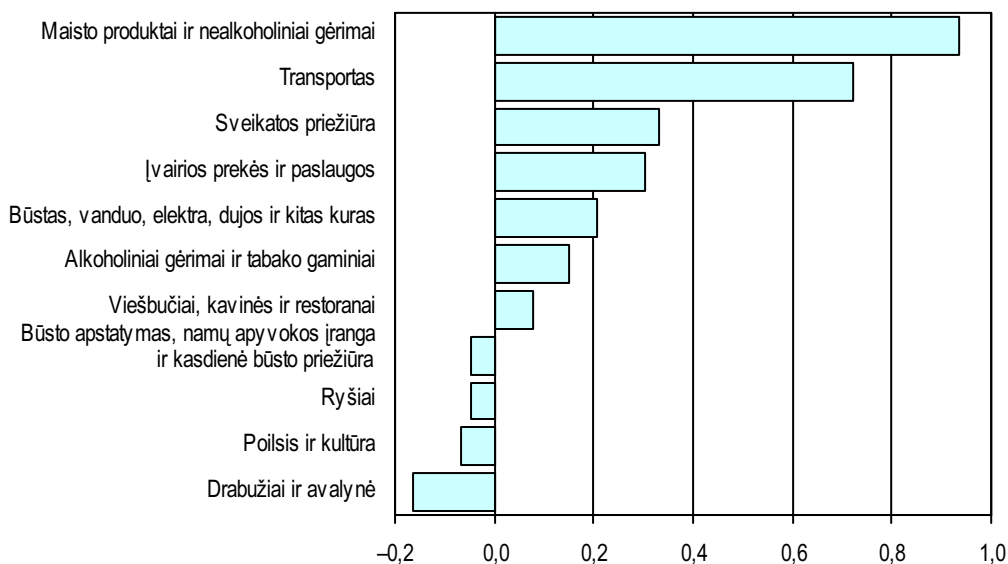
Po beveik dvejus metus trukusios defliacijos 2004 m. pirmąjį pusmetį kainos padidėjo. Didžiausia infliacija (1,5%) buvo gegužės mėn. Metų infliacija birželio mėn. buvo 1,1 procento. Birželį, palyginti su 2003 m. gruodžiu, vartotojų kainų indeksas (VKI) buvo 102,3 procento. Pirmąjį šių metų pusmetį padidėjo ir prekių, ir paslaugų kainų lygis (atitinkamai 2,4% ir 2,2%).

Dėl pasaulio rinkose padidėjusių žalios naftos ir ne energetikos žaliavų kainų išaugusios gamybos išlaidos buvo svarbus infliacijos veiksnys. Vartotojų kainos kilo ir dėl vienkartinų administracinių sprendimų mokesčių srityje, taip pat didesnių žemės ūkio produktų supirkimo kainų. Infliaciją švelnino dėl sezoninių išpardavimų ir didėjančios konkurencijos sumažėjusios kai kurių prekių ir paslaugų kainos. O valiutos kursas, anksčiau buvęs vienas iš svarbiausių vartojimo kainų kaitos veiksnių, pastarąjį pusmetį didesnės įtakos šioms kainoms neturėjo.

Vertinant narystės ES įtaką vartotojų kainoms, galima teigti, kad infliaciją didino keičiami akcizai ir gegužės mėn. labai (1,7 k.) pabrangusios transporto priemonių savininkų civilinės atsakomybės draudimo paslaugos, o besikeičiantys muito mokesčiai ją ir mažino (prekyba su ES šalimis), ir didino (prekyba su trečiosiomis šalimis).

Praėjusį pusmetį infliaciją lėmė padidėjusios maisto produktų ir tabako gaminių, transporto paslaugų, farmacijos gaminių kainos bei pabrangusi būsto priežiūra. Infliaciją švelnino sumažėjusios drabužių ir avalynės, poilsio ir kultūros bei ryšių paslaugų kainos.

Svarbiausių prekių ir paslaugų grupių kainų įtaka VKI pokyčiui pirmąjį 2004 m. pusmetį (procentiniais punktais)

Pirmąjį šių metų pusmetį infliaciją labiausiai lėmė maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainos. Padidėjusios 3,0 procento, VKI jos padidino 0,9 procentinio punkto (toliau – punkto). Šių prekių kainų pokyčiams įtakos turėjo administraciniai sprendimai dėl akcizų ir PVM bei sugriežtinti kokybės reikalavimai. Maisto produktų vartotojų kainos didėjo dėl didesnių kai kurių žemės ūkio produktų

supirkimo kainų, sezoniškumo, padidėjusių importo kainų. Dėl minėtų veiksnių labai pabrango vaisiai, duonos gaminiai ir kruopos, mėsa ir mėsos gaminiai bei žuvis.

Vaisių kainos praėjusį pusmetį padidėjo 11,6 procento (dėl I ketvirtį 2,3 k. išaugusių vaisių supirkimo kainų ir brangiau importuotų vaisių). Duonos gaminių ir kruopų kainos padidėjo 7,2 procento. Tą lėmė pakilusios maistinių grūdų supirkimo kainos (2004 m. kovo mėn. jos buvo apie 30% didesnės negu prieš metus). Mėsa ir mėsos produktai pabrango 4,1 procento. Tam įtakos turėjo pirmąjį ketvirtį padidėjusios kai kurių gyvulininkystės produktų supirkimo kainos (palyginti su 2003 m. I ketvirčiu, kiaulių supirkimo kaina pakilo 10,4%, galvijų – 9,3%, gyvulių ir paukščių gyvuoju svoriu – 5,0%). Nepaisant to, kad PVM gyvoms, šviežioms ir atšaldytoms žuvis buvo sumažintas, žuvis ir žuvų produkcija pabrango 3,9 procento. Žuvų kainos padidėjo dėl sugriežtintų, įstojus į ES, kokybės reikalavimų – mažmeninėje prekyboje užšaldytą žuvį parduoti tik fasuotą. Be to, pabrango kita žuvis produkcija, kuriai netaikomas lengvatinis PVM tarifas.

Maisto produktų kainų padidėjimą iš dalies kompensavo atpigę daržovės bei pienas ir pieno produktai (atitinkamai 2,4% ir 2,9%). Be to, pirmąjį šių metų pusmetį atpigę ES šalyse pagaminti alkoholiniai gėrimai, tačiau pabrango šie gėrimai, importuojami ne iš ES šalių. Brangiau buvo importuoti kai kurie kiti maisto produktai. Pirmąjį ketvirtį padidėjo augalinių produktų (4,7%) ir gyvūninių bei augalinių riebalų ir aliejų (2,4%) importo vieneto vertė.

Pirmąjį šių metų pusmetį labiausiai (7,7%) padidėjo transporto paslaugų kainos, nes, išaugus pasaulinei naftos kainai bei padidėjus akcizams benziniui ir dyzelinui, labai pakilo degalų ir tepalų kainos. Vartotojų kainos dėl to padidėjo 0,7 punkto. Dėl išaugusių sanatorijų paslaugų ir farmacijos gaminių kainų, padidinusių (7,0%) visos sveikatos priežiūros prekių ir paslaugų grupės kainas, vartotojų kainos pakilo 0,3 punkto.

Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms

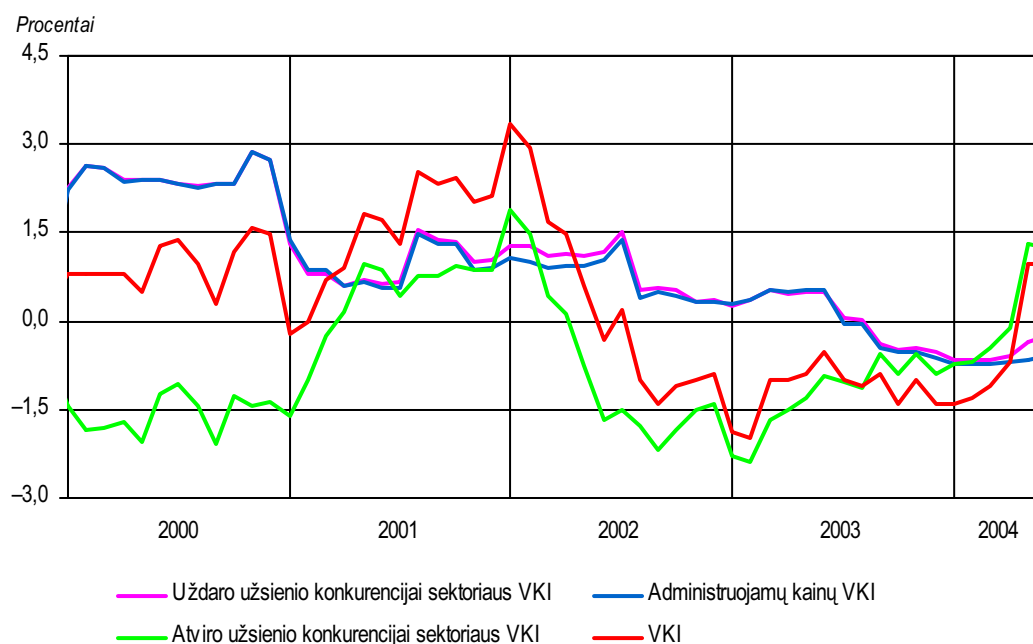
Pirmąjį 2004 m. pusmetį 2,6 procento padidėjusios prekių ir paslaugų kainos atvirame užsienio konkurencijai sektoriuje¹ infliaciją padidino 1,8 punkto. Uždaro užsienio konkurencijai sektoriaus prekių ir paslaugų kainos, padidėjusios 1,7 procento, VKI padidino 0,5 punkto. Administruojamos kainos² (Lietuvos banko skaičiavimais, jos sudarė 18,1% viso VKI ir daugiau negu pusę uždaro užsienio konkurencijai sektoriaus VKI), padidėjusios 0,8 procento, vartotojų kainas padidino 0,2 punkto. Aptariamu laikotarpiu padidėjo karšto vandens ir transporto paslaugų kainos, sumažėjo dujų ir ryšių paslaugų kainos, o elektros kaina nepakito.

¹ Atviram užsienio konkurencijai sektoriui priskiriamų prekių ir paslaugų dalis sudarė 68,4 procento viso VKI. Uždaram užsienio konkurencijai sektoriui priskiriamų prekių ir paslaugų dalis, be administruojamų prekių ir paslaugų kainų, buvo 13,5 procento.

² Vandens, elektros, dujų ir kito kuro, transporto bei ryšių paslaugų kainos, kurias iš dalies reguliuoja valstybė.

VKI kaitos veiksniai

(pokytiš per metus)

Šių metų sausio mėn. padidinti akcizai variklių benzinui (5,4%), dyzelinui (16,5%) ir buitiniam krosnių kurui (7,5%). Padidinus akcizą degalams ir pabrangus žaliai naftai pasaulio rinkose (birželį, palyginti su 2003 m. gruodžiu, – 20,2%) bei šiek tiek pakilus JAV dolerio kursui, degalų ir tepalų VKI praėjusį pusmetį padidėjo 13,8 procento. Pabrangus degalams keleivinio transporto paslaugos pabrango: oro – 3,5, tolimojo susisiekimo geležinkelių – 3,0, automobilių – 1,7 procento.

Ryšių paslaugų kainos pirmąjį pusmetį sumažėjo didėjant konkurencijai šioje rinkoje. Dėl atpigusių telefono pokalbių mobiliųjų tinklų abonentams ryšių paslaugų kainos, sumažėjusios 1,0 procento, visą VKI sumažino 0,1 punkto.

Sausio mėn. buvo padidinti vertybinis akcizas (nuo 10% iki 15%) ir specifinis akcizas (nuo 42,6 Lt iki 47,5 Lt už 1 000 cigarečių) tabako gaminiams. Dėl šių sprendimų 6,3 procento padidėjusios tabako gaminių kainos visą VKI padidino 0,2 punkto.

Metų pradžioje sumažinus (nuo 18% iki 5%) PVM šviežioms ir atšaldytoms žuvims, pirmąjį ketvirtį žuvų kainos sumažėjo 0,3 procento.

Nuo gegužės 1 d. lengvatiniu 5 procentų PVM apmokestinti vaistai, sanitarinės (higienos) apsaugos gaminiai, specialios medicininės paskirties maisto produktai ir medicinos aparatai (anksčiau šie gaminiai nebuvo apmokestinti PVM). Dėl to medicinos gaminiai, aparatai ir įranga gegužės mėn. pabrango 2,9 procento, o birželio mėn., palyginti su 2003 m. gruodžio mėn., šių prekių kainos padidėjo 8,2 procento.

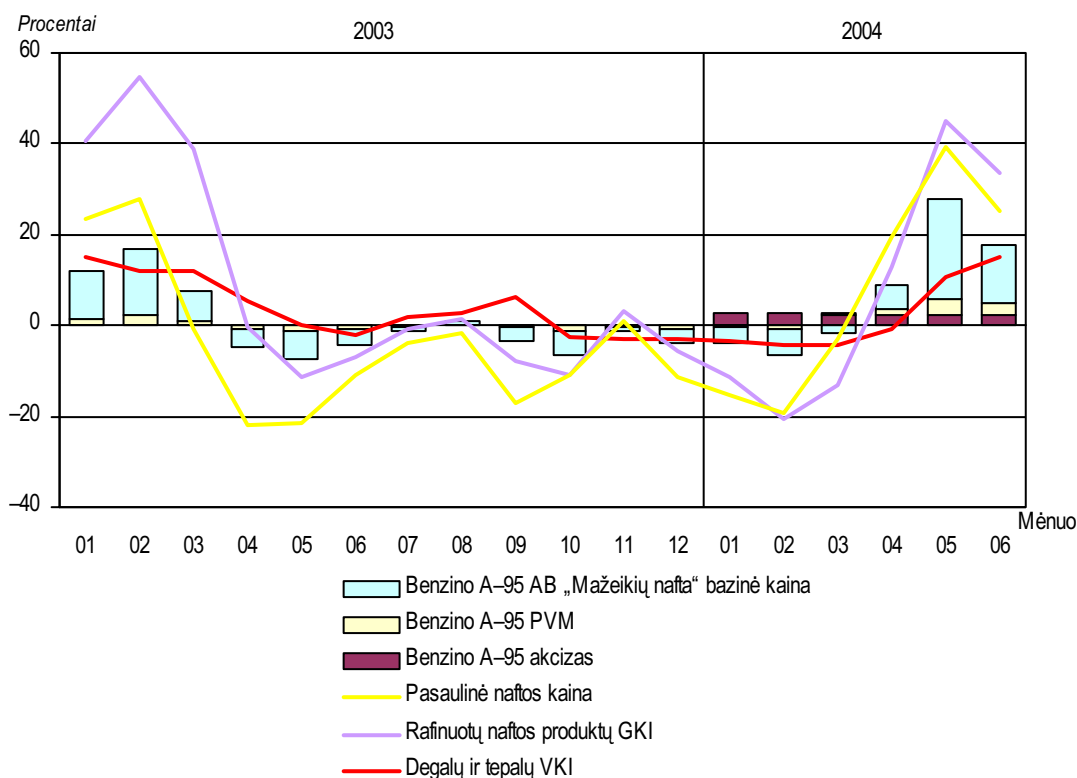
Dėl administracinių sprendimų ir kitų vienkartinės veiksmų labiausiai kintančios maisto produktų ir gėrimų, tabako gaminių, degalų ir tepalų bei elektros, dujų ir vandens tiekimo kainos sudaro 55,6 procento VKI. Todėl minėti sprendimai ir veiksniai daro didelę įtaką visam VKI. Neįskaitant minėtų prekių grupių, pirmąjį šių metų pusmetį vartotojų kainos padidėjo 1,0 procento (per metus sumažėjo 0,9 %).

Pasaulinės naftos kainos įtaka vartotojų ir gamintojų kainų kaitai

Pagyvėjusi pasaulio ekonomika ir dėl to padidėjusi naftos produktų paklausa JAV bei Kinijoje, Naftą eksportuojančių šalių organizacijos (OPEC) nustatytos kvotos, nestabili situacija Irake, taip pat įvykiai, susiję su Rusijos naftos bendrove „Jukos“, lėmė pasaulinės naftos kainos šuolį pirmąjį šių metų pusmetį. Balandžio mėn. metinis šios kainos (Lt už barelį) pokytis buvo 19,5 procento, gegužės mėn. – 39,1 procento, o birželio mėn., minėtai kainai šiek tiek nukritus, šis rodiklis sumažėjo iki 25,3 procento.

Pasaulinės naftos kainos šuoliai daro spaudimą gamintojų ir vartotojų kainoms. Naftos kainų šokas šiais metais lėmė metinį rafinuotų naftos produktų gamintojų kainų indekso (GKI) šuolį (beveik 1,5 k.) gegužės mėn. Metinis degalų ir tepalų VKI per tą patį laikotarpį padidėjo 10,8 procento.

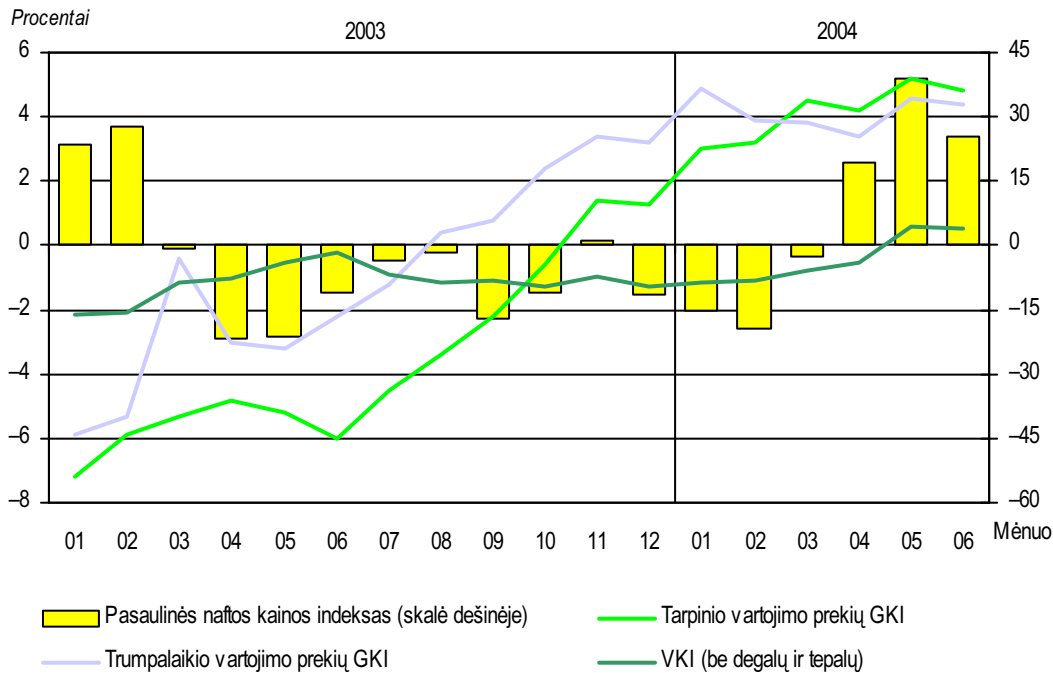
*Lietuvos degalų ir tepalų VKI priklausomybė nuo pasaulinės naftos kainos
(pokytis per metus)*

Be tiesioginio poveikio gamintojų kainoms, naftos kainų pokyčiai lėmė gamintojų ir vartotojų kainų kaitą ir netiesiogiai, t. y. didino gamybos sąnaudas. Netiesioginis šių metų antrojo ketvirčio pasaulinės naftos kainos šuolio poveikis gamintojų kainoms buvo gana nedidelis. Pasaulinei naftos kainai pasiekus maksimumą, gegužės mėn. tarpinio ir trumpalaikio vartojimo prekių gamintojų kainų metinis prieaugis buvo atitinkamai 5,2 ir 4,6 procento, tačiau tą daugiau lėmė išorės paklausos veiksniai¹ (eksportuotų tarpinio ir trumpalaikio vartojimo prekių metinis GKI jau nuo 2003 m. pabaigos sudarė 4–5%). Daugiau nei metus kritusių vartotojų kainų (be degalų ir tepalų) metinis padidėjimas gegužę buvo 0,6 procento. Tam turėjo įtakos ir su stojimu į ES susiję veiksniai, ir pasaulinės naftos kainos šuolis, todėl sunku išskirti vien naftos kainos įtaką.

¹ Eksportuota pramonės produkcija sudaro apie 60 procentų viso GKI.

*Tarpinio ir trumpalaikio vartojimo prekių GKI ir VKI priklausomybė nuo naftos kainų
(pokytis per metus)*

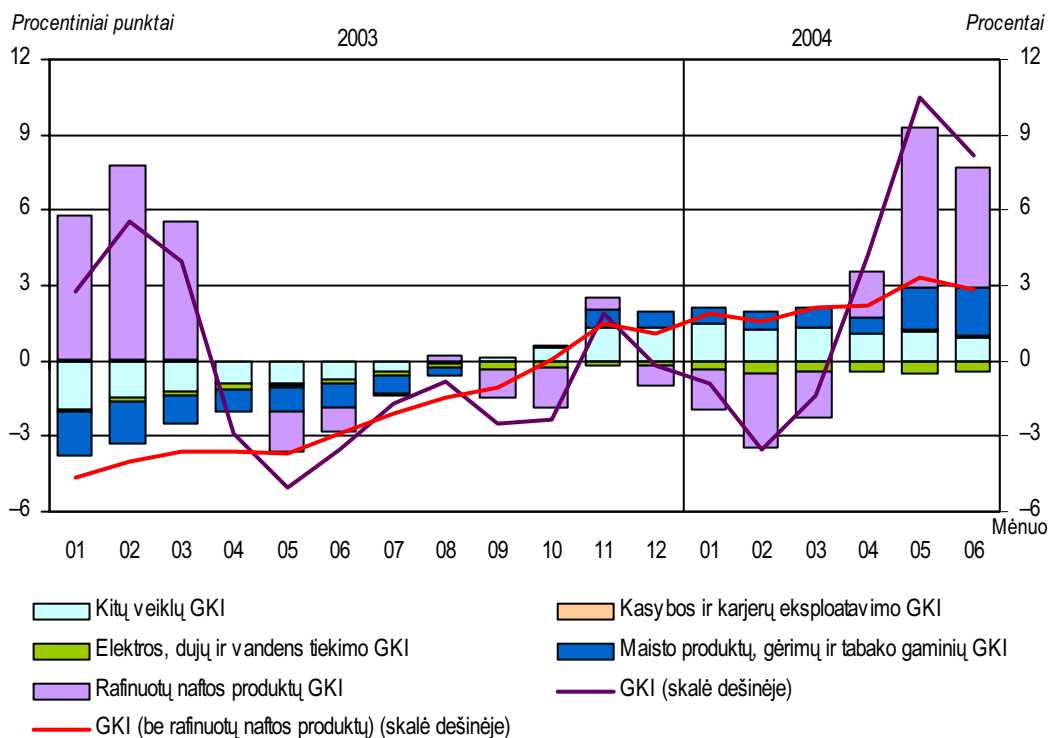
Gamintojų kainų kaita

Šių metų viduryje metinis GKI buvo 8,2 procento (prieš metus jis buvo –3,5%). Gamintojų kainos didėjo dėl trumpalaikių pasiūlos veiksnių, didinančių sąnaudas (pasaulinės naftos kainos šuolis ir padidinti akcizai degalams).

Labiausiai gamintojų kainų kaitą lėmė pasaulinės naftos kainos pokyčiai balandžio ir gegužės mėn., darę ir tiesioginę, ir netiesioginę įtaką GKI. Tiesioginė įtaka pasireiškė tuo, kad pakilusios rafinuotų naftos produktų kainos lėmė 6,6 punkto viso GKI prieaugio, o netiesioginė – pabrangus naftos produktams, išaugo gamybos sąnaudos kitose pramonės veiklose. Rafinuotų naftos produktų kainos pakilo ir dėl sausio mėn. padidinto akcizo degalams.

Gamintojų kainos (be rafinuotų naftos produktų), per metus padidėjusios 2,8 procento, visą GKI birželio mėn. padidino 1,6 punkto.

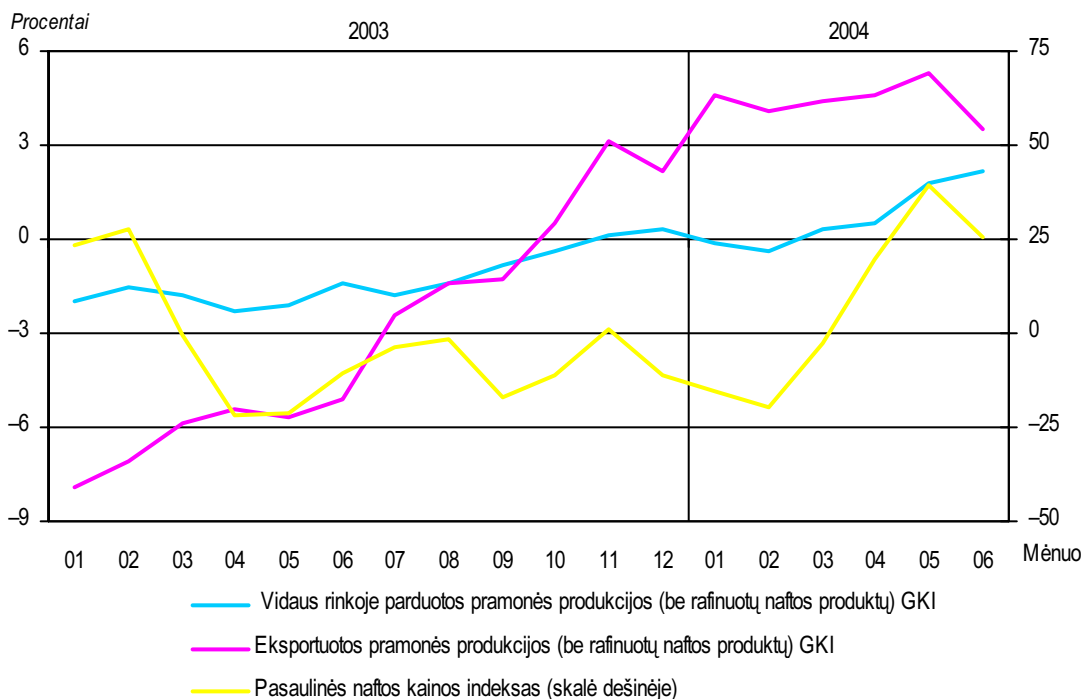
GKI kaitos veiksniai

Kiti veiksniai šiek tiek mažiau lėmė GKI pokytį. Mažėjančios importo (be mineralinių produktų) kainos ir vasario mėn. 5,3 procento sumažėjusi dujų kaina buvo gamintojų sąnaudas mažinantys veiksniai. Kita vertus, nors vidaus paklausa augo sparčiau, tačiau dėl intensyvios gamintojų konkurencijos pramonės produkcijos kainos kilo lėčiau – vidaus rinkoje parduotos pramonės produkcijos (be rafinuotų naftos produktų) metinis kainų indeksas birželio mėn. buvo 2,2 procento. Eksportuotos pramonės produkcijos (be rafinuotų naftos produktų) metinis kainų prieaugis pirmąjį šių metų pusmetį buvo vidutiniškai 4,0–4,5 procento (išskyrus gegužės mėn., kai šis rodiklis pasiekė 5,3%).

Vidaus rinkoje parduotos ir eksportuotos pramonės produkcijos kainų indeksų kaita

(pokytis per metus)

Importo ir eksporto kainų kaita

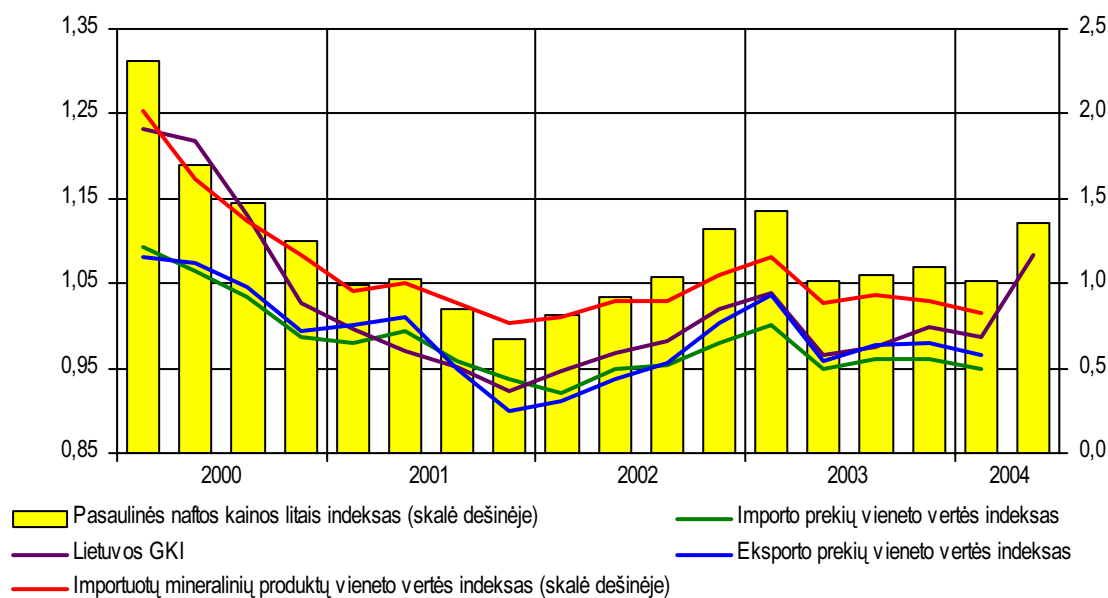
Eksportuotų prekių kainų indeksas pirmąjį šių metų ketvirtį nepakito. Padidėjo augalinių ir kai kurių kitų produktų, avalynės ir galvos apdangalų, chemijos pramonės ir jai giminingų veiklų gaminių, medienos ir medienos dirbinių eksporto vieneto vertė. Labiausiai sumažėjo netauriųjų metalų, plastikų ir jų dirbinių, paruoštų maisto produktų eksporto vieneto vertė.

Importuotų prekių kainos sumažėjo 1,9 procento. Sausio–kovo mėn. pigiau importuoti beveik visų grupių gaminiai, išskyrus augalinius produktus ir gyvūninius bei augalinius riebalus ir aliejus, kurių importo vieneto vertė padidėjo.

Eksporto kainoms nepakitęs, o importo kainoms sumažėjus, prekybos sąlygų indeksas (eksporto ir importo kainų santykis) padidėjo 1,9 procento. Vadinas, prekybos su užsieniu sąlygos pagerėjo.

Lietuvos gamintojų kainų, importo ir eksporto prekių vieneto vertės bei pasaulinės naftos kainos indeksai

(pokyti per metus)

Artimiausioje ateityje svarbus kainų kilimą skatinantis veiksnys bus pasaulinės naftos kainos augimas. Kita vertus, naftos kainos šuolis neturėtų labai padidinti infliacijos – numatoma, kad kainų kilimo tempas stabilizuosis.

Siekiant suderinti su ES nustatytais minimaliomis netiesioginių mokesčių normomis, artimiausioje ateityje palaiptams bus didinami akcizai tabakui ir kurui, galintys turėti įtakos infliacijai.

Bendras vidaus produktas

Šiais metais, kaip ir pernai, BVP augo dėl didėjančios vidaus paklausos, o grynasis eksportas buvo augimą mažinantis veiksnys. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) išankstiniu įvertinimu, pirmąjį 2004 m. pusmetį sukurta 28,5 mlrd. litų vertės (galiojusiomis kainomis) BVP – 2,1 mlrd. litų daugiau nei prieš metus. Realusis BVP (lyginamosiomis 2000 m. kainomis) padidėjo 7,2 procento. Vienam gyventojui tenkanti BVP dalis (8,3 tūkst. Lt) buvo 0,6 tūkst. litų didesnė negu tuo pačiu metu pernai.

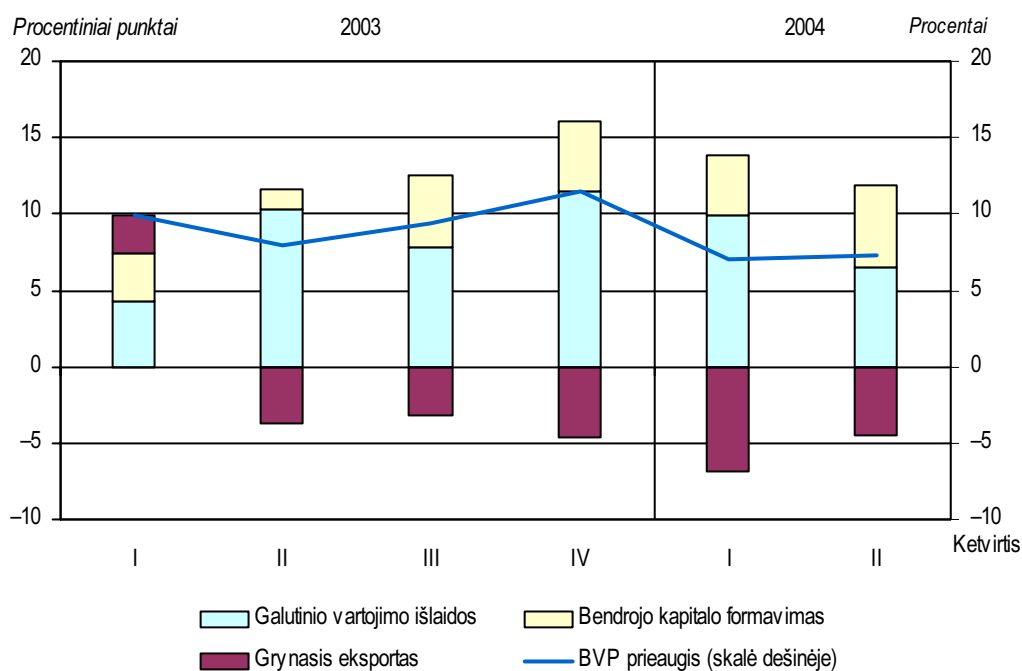
Nuo 2002 m. pirmojo pusmečio BVP augo vis sparčiau, tačiau aptariamam laikotarpiu jo augimas sulėtėjo. Pavyzdžiui, 2003 m. pirmąjį ketvirtį prekių ir paslaugų eksportas padidėjo net 15,9 procento, o

šių metų – 3,8 procento. Sparčiai didėjant vidaus paklausai, importo apimtis didėjo greičiau negu eksporto. Be to, importą padidino prieš įstojimą į ES 1,4 karto išaugęs prekių įvežimas iš NVS šalių. Grynojo eksporto neigiamos įtakos poveikis BVP pirmąjį šių metų ketvirtį buvo didžiausias nuo 1995 m., o ESD padidėjo iki 9 procentų BVP. Išankstiniais Lietuvos Respublikos mokėjimų balanso duomenimis, pirmąjį šių metų pusmetį prekių ir paslaugų eksportas buvo 7,9 procento, o importas – 14,0 procento didesnis negu prieš metus¹.

Pagrindinio kapitalo formavimo prieaugį (2004 m. I ketvirtį – 17,2%) lėmė sparčiai besiplečianti statybų veikla. Vartojimui įtakos turėjo didėjančios pajamos (dirbančių asmenų skaičius padidėjo 1,6%, vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis – 1,8%) ir palankios skolinimosi sąlygos (praėjusį pusmetį namų ūkiams suteikta beveik 2 k. daugiau paskolų).

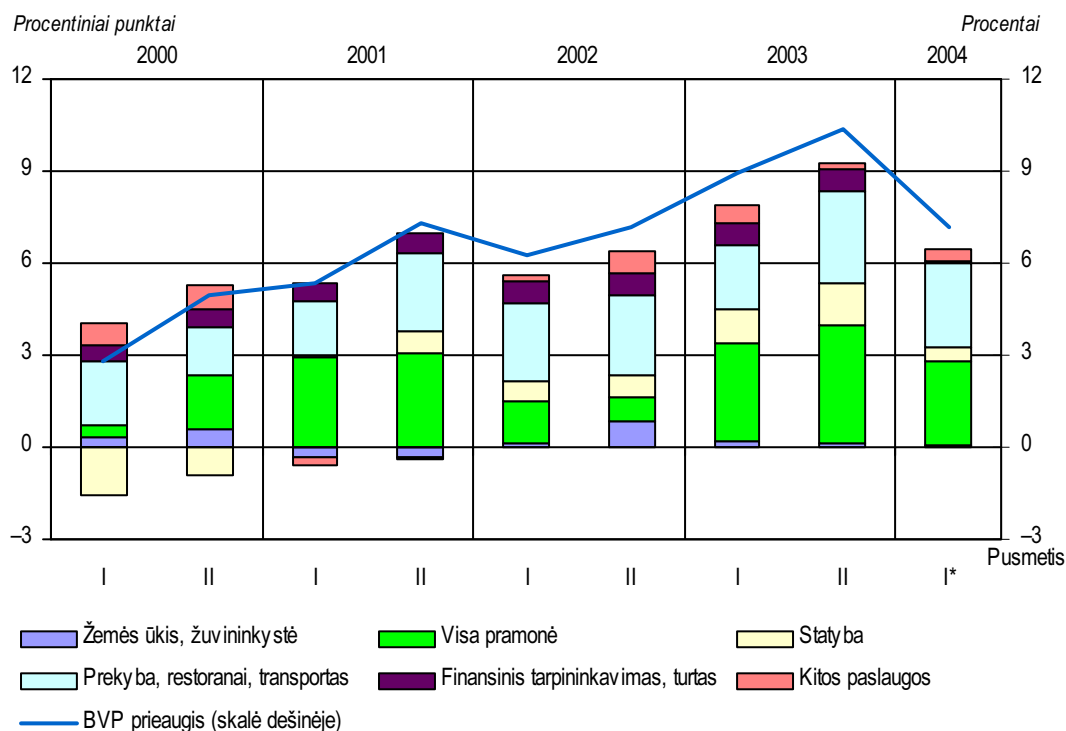
Realiojo BVP kaitos veiksniai

(išlaidų metodu)

Praėjusį pusmetį pridėtinė vertė pramonėje ir statyboje (kartu paėmus) padidėjo per 10 procentų. Tarp pramonės veiklų didžiausias buvo apdirbamosios gamybos, kurios produkcijos sausio–birželio mėn. parduota 16 procentų daugiau, prieaugis. Statyboje svarbiausias pridėtinės vertės augimo veiksnys buvo naujų gyvenamųjų namų statyba. Mažmeninė prekių apyvarta, sausio–birželio mėn. padidėjusi 12 procentų, prekybos veikloje sukurtą pridėtinę vertę padidino daugiau kaip 10 procentų.

¹ 2004 m. gegužės mėn. pradėjus taikyti ES valstybėms nustatytą metodologiją, užsienio prekybos statistikos duomenys nevisiškai palyginami su ankstesnių laikotarpių duomenimis.

* Apskaičiuojant pirmojo šių metų pusmečio duomenis, panaudotas antrojo 2004 m. ketvirčio antrasis įvertis.

Vertinant BVP kaitą artimiausiu metu, tikėtina, kad dėl toliau didėjančios vidaus paklausos Lietuvos ekonomika augs greičiau už ilgalaikę ūkio plėtrą, kuri, įvairiais vertinimais, yra apie 5,5–6,0 procento per metus. Tikėtina, kad teigiamą įtaką tam darys ir atsigaunanti pagrindinių šalies eksporto partnerių, pirmiausia ES valstybių¹, ekonomika. Tačiau, nepaisant gerėjančios pasaulio makroekonominės aplinkos, yra tam tikrų rizikos veiksnių. Vienas iš jų – dėl padidėjusios paklausos, OPEC sprendimų ir geopolitinių priežasčių pastaruoju metu kylančios naftos kainos. Dėl aukštos naftos kainos padidėjusios gamybos sąnaudos trumpu ir vidutiniu laikotarpiu gali sulėtinti ūkio plėtrą ir užsienyje, ir Lietuvoje. Taip pat, pasaulio rinkose didėjant palūkanų normoms², ir Lietuvoje gali pablogėti skolinimosi sąlygos, kurios lėtintų vidaus vartojimo ir investicijų augimą.

Pagrindinės pinigų politikos kryptys

Pagrindinis pinigų politikos tikslas ir fiksuoto lito kurso sistema

Fiksuoto lito kurso režimas yra vienas iš svarbiausių šalies makroekonomikos stabilumo veiksnių nuo 1994 m. Lito kurso, euro atžvilgiu fiksuoto nuo 2002 m. vasario 2 d., režimas nepakito ir pirmąjį šių metų pusmetį įvykus išskirtiniams Lietuvos politinio ir ekonominio gyvenimo pokyčiams. 2004 m. kovo 29 d. Lietuva tapo oficialia NATO nare, o gegužės 1 d. – ES nare. Nuo šalies narystės ES pradžios Lietuvos bankas, kaip minėta, tapo ECBS dalimi.

Taikant euro atžvilgiu fiksuoto lito kurso strategiją, įgyvendinamas pagrindinis Lietuvos banko tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Nacionalinės valiutos stabilumas euro atžvilgiu yra labai svarbus nuoseklios raidos veiksnys atvirą ekonomiką plėtojančiai Lietuvai. Fiksuotas valiutos kursas suteikia daugiau stabilumo importo ir eksporto kainoms, skatina Lietuvos ūkio suartėjimą su ES, padeda formuoti žemos infliacijos lūkesčius ir palaikyti ilgalaikį kainų stabilumą.

¹ Išankstiniais Eurostat duomenimis, pirmąjį 2004 m. pusmetį ES BVP buvo vidutiniškai 2,0 procento didesnis negu prieš metus.

² 2004 m. birželio 30 d. JAV centrinis bankas padidino pagrindinę palūkanų normą 25 baziniais punktais.

Stodama į ES, Lietuva įsipareigojo įvesti eurą. Jo įvedimo sąlyga – ne mažiau kaip dvejus metus dalyvauti VKM II. Šių metų kovo pradžioje Lietuvos bankas su Lietuvos Respublikos Vyriausybe suderino nuostatą tuoj po įstojimo į ES siekti kuo greičiau prisijungti prie minėto mechanizmo išlaikant dabartinę fiksuoto lito kurso sistemą.

VKM II veikimo principai išdėstyti ECB ir euro zonai nepriklausančių ES valstybių narių nacionalinių centrinių bankų sutartyje. Lietuvos bankas ir kitų devynių stojančiųjų valstybių centriniai bankai prie šios sutarties prisijungė įstojimo į ES išvakarėse – balandžio 29 d.

Lietuva, Estija ir Slovėnija pirmosios iš naujųjų ES narių prisijungė prie VKM II. Sprendimą dėl Lietuvos prisijungimo prie šio mechanizmo ir dalyvavimo jame sąlygų birželio 27 d. bendru sutarimu priėmė euro zonos valstybėms ES Ekonomikos ir finansų reikalų taryboje (Ecofinas) atstovaujantys jų ekonomikos ar finansų ministrai, ECB prezidentas, Danijos (tuo metu vienintelės dalyvavusios VKM II) ir Lietuvos finansų ministrai bei centrinių bankų vadovai. Prisijungimo prie VKM II sutartis įsigaliojo birželio 28 d.

Kaip jau minėta, Lietuva prisijungė prie VKM II išlaikydama dabartinį lito kursą – 3,45280 lito už 1 eurą. Formaliai šalies valiutos kursas euro atžvilgiu gali svyruoti ± 15 procentų. Tačiau Lietuva vienašališkai įsipareigojo išlaikyti galiojusį fiksuoto valiutos kurso režimą ir euro atžvilgiu pastovų nacionalinės valiutos kursą. Kompetentingos ES institucijos pritarė, kad toks Lietuvos nacionalinės valiutos režimas yra tinkamas rengiantis įvesti eurą.

Prisijungimas prie VKM II nepakeitė Lietuvos pinigų politikos, tačiau padidino pasitikėjimą šalies ūkio ir finansų stabilumu bei patrauklumą investuoti Lietuvoje. Minėta prisijungimo prie VKM II data reiškia, kad Lietuva, jeigu ji ir toliau sėkmingai vykdys Mastrichto sutarties reikalavimus ir bus techniškai pasirengusi, galės tapti euro zonos nare jau po dvejų metų.

Lietuvos dalyvavimas VKM II prisidės prie valiutos kurso sistemos patikimumo didinimo ir kartu su struktūrinėmis reformomis bei griežta išdo politika sudarys sąlygas tolesniam suartėjimui su ES šalimis ir euro įvedimui. Nedidelė infliacija, santykinis kainų ir darbo užmokesčio lankstumas yra palankūs veiksniai fiksuotam lito kursui išlaikyti iki euro įvedimo.

Delsimas įvesti eurą didintų Lietuvos ūkio sąnaudas ir investicijų riziką. Nors lito kursas yra fiksuotas, tačiau šalies valiuta neturi svarbių bendros ES valiutos privalumų. Lietuvos ūkio subjektai patiria eurų pirkimo ar pardavimo už nacionalinę valiutą išlaidų. Litais išreikštų ilgesnių trukmių šalies Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) palūkanos vis dar didesnės už atitinkamų euro zonos bazinių VVP palūkanas. Ilgesnis laikotarpis iki euro įvedimo didintų spėliones dėl išdo ir pinigų politikos drausmės.

Lietuvai prisijungus prie VKM II, tarptautinė reitingo agentūra *Fitch*, atsižvelgdama į geras šalies galimybes siekti greito euro įvedimo, liepos 7 d. viena padala padidino ilgalaikio skolinimosi užsienio valiutomis reitingą.

Dėl minėtų įvykių palūkanų lygis šalyje toliau mažėjo ir artėjo prie euro zonos palūkanų normų.

Ilgalaikių eurais išreikštų Lietuvos Vyriausybės euroobligacijų, išpirktinų 2013 m. kovo mėn., pelningumas tarptautinėje rinkoje praėjusį pusmetį sumažėjo nuo 4,7 iki 4,5 procento, o skirtumas tarp jo ir euro zonos bazinių VVP pelningumo sumažėjo nuo 0,5 iki 0,2 punkto.

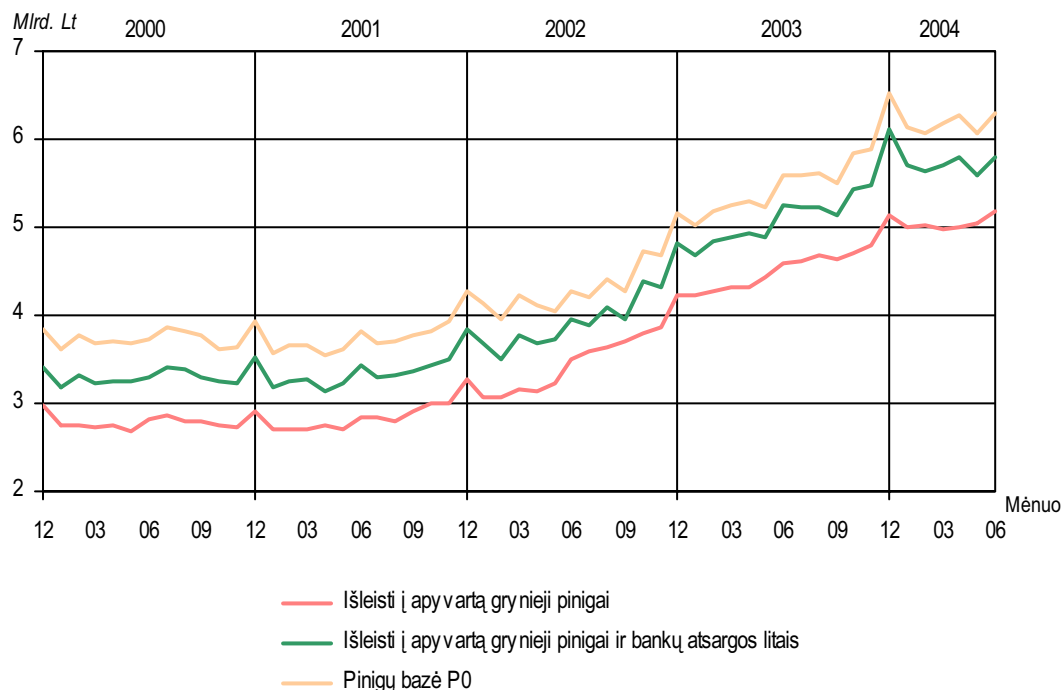
Konvergencijai įvertinti naudojama litais išreikštų ilgalaikių Lietuvos VVP palūkanų norma apžvelgiamą pusmetį sumažėjo nuo 4,8 iki 4,6 procento, o šių VVP ir euro zonos bazinių VVP pelningumo skirtumas sumažėjo perpus – nuo 0,6 iki 0,3 procento.

Vadinasi, prisijungusi prie VKM II, Lietuva toliau vykdė Mastrichto sutartyje ES narėms nustatytą palūkanų normų suartėjimo kriterijų, pagal kurį bazinių (10 m. trukmės) šalies VVP pelningumas neturi būti daugiau kaip 2 punktais didesnis už trijų ES narių, kuriose infliacija mažiausia, bazinių VVP pelningumo vidurkį.

Pinigų bazė

2004 m. birželio pabaigoje pinigų bazė P0¹ buvo 6,3 mlrd. litų – 216,4 mln. litų (3,3%) mažesnė negu 2003 m. pabaigoje (2003 m. I pusmetį P0 padidėjo 453,1 mln. Lt, arba 8,8%).

Pinigų bazė

Pagrindiniai šaltiniai, lėmę pinigų bazės kaitą pirmojoje šių metų pusėje, buvo Lietuvos banko operacijos su bankais, sumažinusios P0 868,7 mln. litų, ir operacijos su centrinės valdžios institucijomis, padidinusios ją 633,7 mln. litų. Kiti šaltiniai pinigų bazę padidino 18,6 mln. litų.

Pinigų bazės kaitos šaltiniai

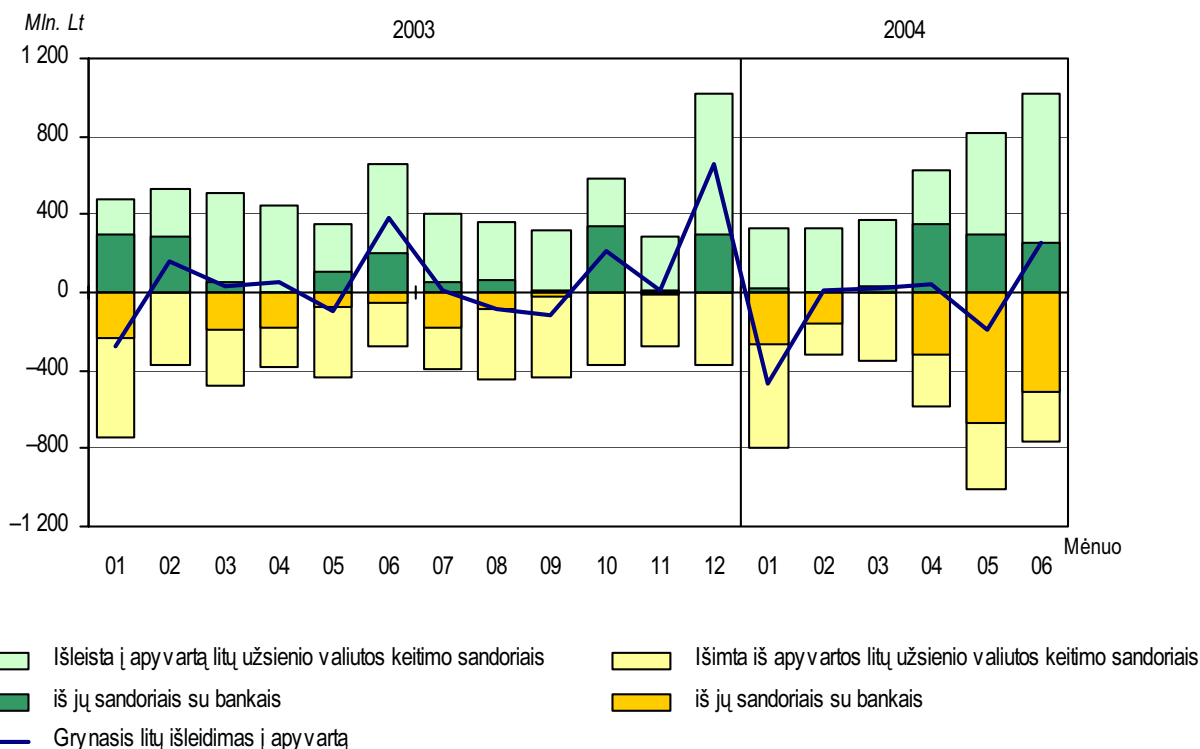
(per laikotarpį; mln. Lt)

	2004 m.			2003 m.
	I ketv.	II ketv.	I pusm.	
Operacijos su bankais	-292,7	-576,0	-868,7	758,4
Grynasis užsienio valiutos pirkimas	-374,3	-600,8	-975,1	699,7
Privalomosios atsargos užsienio valiutomis	81,6	24,8	106,4	58,7
Operacijos su centrinės valdžios institucijomis	-125,3	759,0	633,7	539,9
Grynasis užsienio valiutos pirkimas	-59,6	700,3	640,7	262,0
Grynosios pretenzijos litais centrinės valdžios institucijoms	-65,7	58,7	-7,0	277,9
Atviroios rinkos operacijos	-	-	-	-
Kiti šaltiniai	86,9	-68,3	18,6	75,0
Pinigų bazės pokytis	-331,1	114,7	-216,4	1 373,3

Tradiciskai didžiausią įtaką pinigų bazės kaitai darė Lietuvos banko užsienio valiutos keitimo operacijos su klientais. Praėjusį pusmetį bankai nupirko iš Lietuvos banko užsienio valiutos daugiau negu jam pardavė, atitinkamai sumažindami P0, o centrinės valdžios institucijos pardavė užsienio valiutos daugiau negu nupirko.

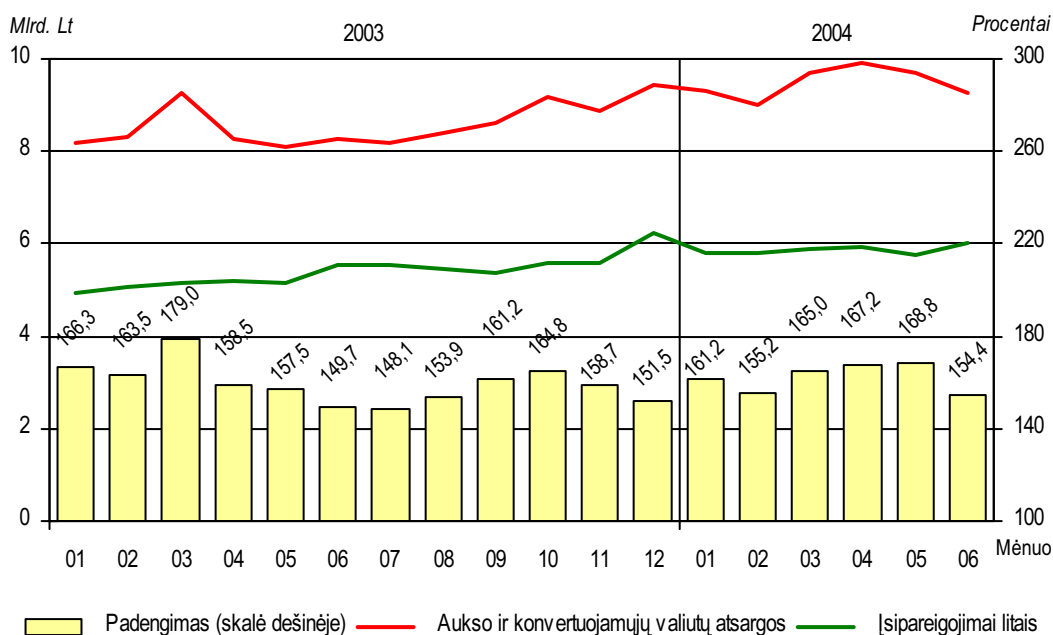
¹ Pinigų bazę P0 sudaro Lietuvos banko išleisti į apyvartą gryniesi pinigai, bankų atsargos litais ir privalomosios atsargos užsienio valiutomis Lietuvos banke.

Grynasis litų išleidimas į apyvartą užsienio valiutos keitimo sandoriais

Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimas aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis visiškai atitiko Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymo nuostatas. Šių metų birželio pabaigoje aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargos buvo 3,3 mlrd. litų didesnės už Lietuvos banko įsipareigojimus litais, o padengimo santykis buvo 154,4 procento (2003 m. pabaigoje – atitinkamai 3,2 mlrd. Lt ir 151,5%).

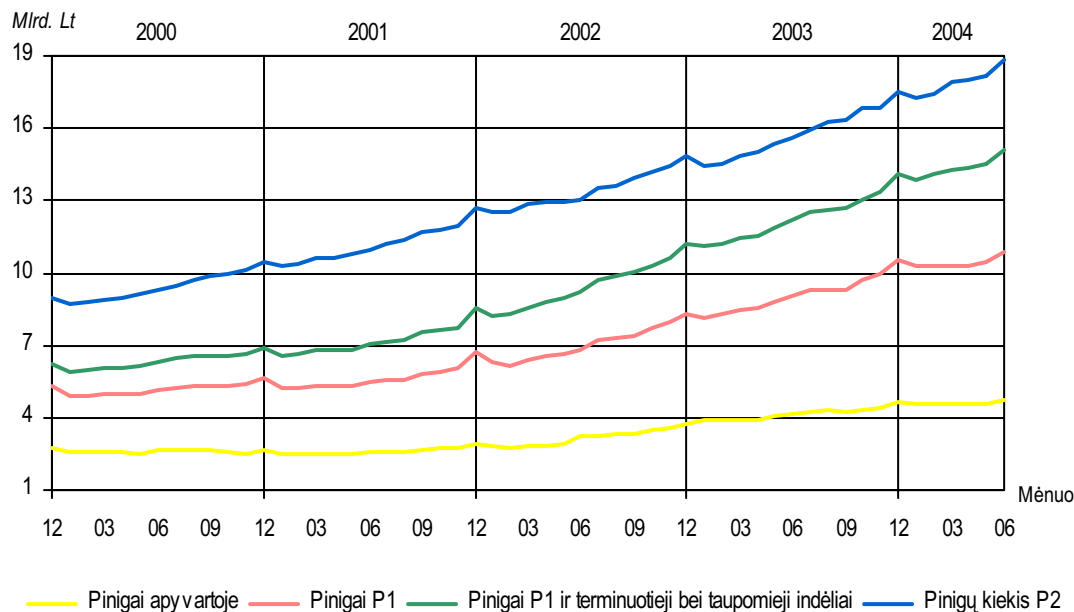
Lietuvos banko įsipareigojimų litais padengimas

Pinigų kiekis

Pirmojo šių metų pusmečio pabaigoje pinigų kiekis P2¹ buvo 18,8 mlrd. litų – 1,3 mlrd. litų (7,5%) didesnis negu praėjusių metų pabaigoje (2003 m. I pusmetį P2 padidėjo 746,5 mln. Lt, arba 5,0%).

Pinigų kiekis

Pirmojoje šių metų pusėje pinigai P1 padidėjo 337,5 mln. litų (3,2%), o prieš metus – 679,6 mln. litų (8,2%). Kaip ir 2003 m., išliko pinigų apyvartoje ir fizinių asmenų indėlių iki pareikalavimo litais didėjimo tendencijos – jie padidėjo atitinkamai 71,9 ir 237,7 mln. litų. Ne finansų įmonių indėliai iki pareikalavimo litais sumažėjo 207,0 mln. litų, o kitų institucijų – padidėjo 234,8 mln. litų.

Praėjusį pusmetį 973,8 mln. litų (13,9%) išaugo antroji pinigų kiekio P2 sudedamoji dalis – kvazipinigai (prieš metus ji padidėjo tik 66,8 mln. Lt, arba 1,0%). Tą labiausia lėmė padidėję fizinių asmenų indėliai. Nepaisant ir toliau žemų palūkanų normų už indėlius, šios indėlininkų grupės terminuotųjų ir taupomųjų indėlių litais suma padidėjo 503,5 mln. litų, o indėlių užsienio valiutomis – 62,3 mln. litų. Ne finansų įmonių terminuotieji ir taupomieji indėliai litais padidėjo 164,8, o užsienio valiutomis – 200,3 mln. litų.

¹ Pinigų kiekis P2 – tai pinigai P1 ir kvazipinigai.

Pinigai P1 – tai pinigai apyvartoje ir pinigus laikančio sektoriaus indėliai iki pareikalavimo litais pinigus kuriančiame sektoriuje. Pinigai apyvartoje – tai Lietuvos banko išleisti į apyvartą gryniesiems pinigai atėmus pinigus kuriančio sektoriaus turimus grynuosius pinigus.

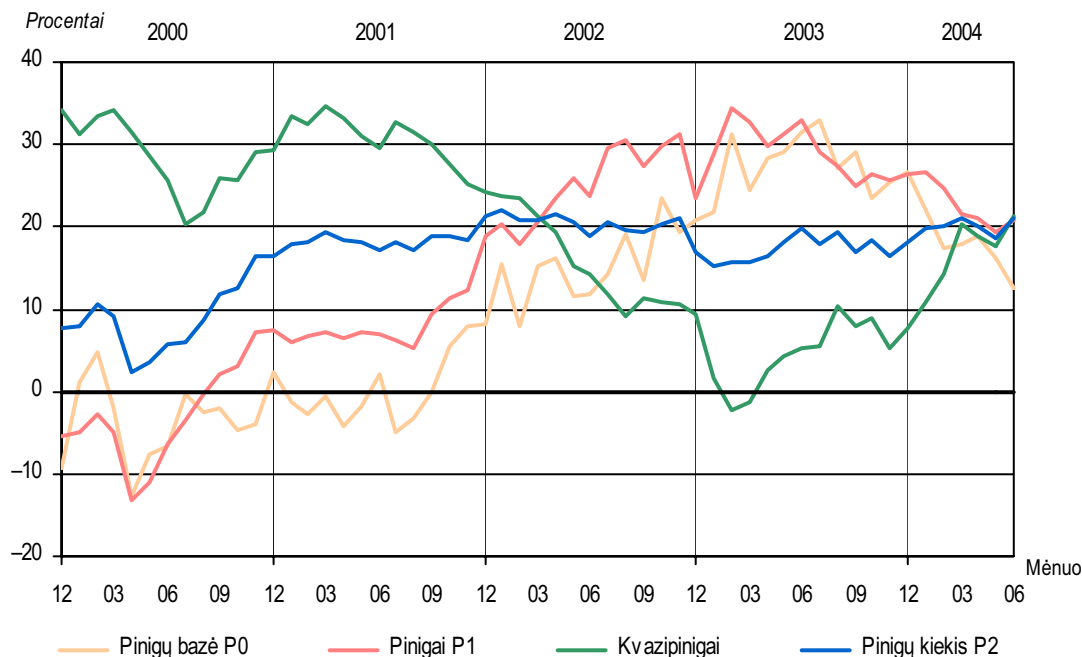
Kvazipinigai – tai pinigus laikančio sektoriaus terminuotieji ir taupomieji indėliai litais bei visi indėliai užsienio valiutomis pinigus kuriančiame sektoriuje.

Pinigus kuriantis sektorius – tai rezidentai: Lietuvos bankas, komerciniai bankai, užsienio bankų skyriai ir kredito unijos.

Pinigus laikantis sektorius – tai rezidentai: vietos valdžios institucijos, ne finansų įmonės, fiziniai asmenys, ne pelno institucijos ir nebankinės finansų institucijos.

Pinigams neutralus sektorius – tai rezidentai: centrinės valdžios institucijos ir socialinės apsaugos fondai.

Pinigų rodiklių pokytis per metus

Pinigus kuriančio sektoriaus grynasis užsienio turtas¹ sumažėjo 210,0 mln. litų. Taip pat 449,5 mln. litų sumažėjo grynasis skolinimas centrinės valdžios institucijoms ir socialinės apsaugos fondams. Toliau itin sparčiai didėjo kitų rezidentų kreditavimas. Pirmojoje šių metų pusėje jis išaugo 2,6 mlrd. litų, iš jo paskolos ne finansų įmonėms – 1,2 mlrd. litų, o fiziniams asmenims – beveik 1 mlrd. litų. Skolinimas fiziniams asmenims ir toliau didėjo dėl palankių paskolų gyvenamajam būstui įsigyti teikimo sąlygų. Kitų (vietos valdžios, ne pelno ir nebankinių finansų) institucijų kreditavimas padidėjo 0,4 mlrd. litų – daugiausia dėl bankų suteiktų paskolų jų antrinėms įmonėms. Paskolų litais suma padidėjo 0,8 mlrd. litų, o užsienio valiutomis – 1,8 mlrd. litų.

Pinigų sudedamųjų ir priešinių dalių kaita

(per laikotarpį; mln. Lt)

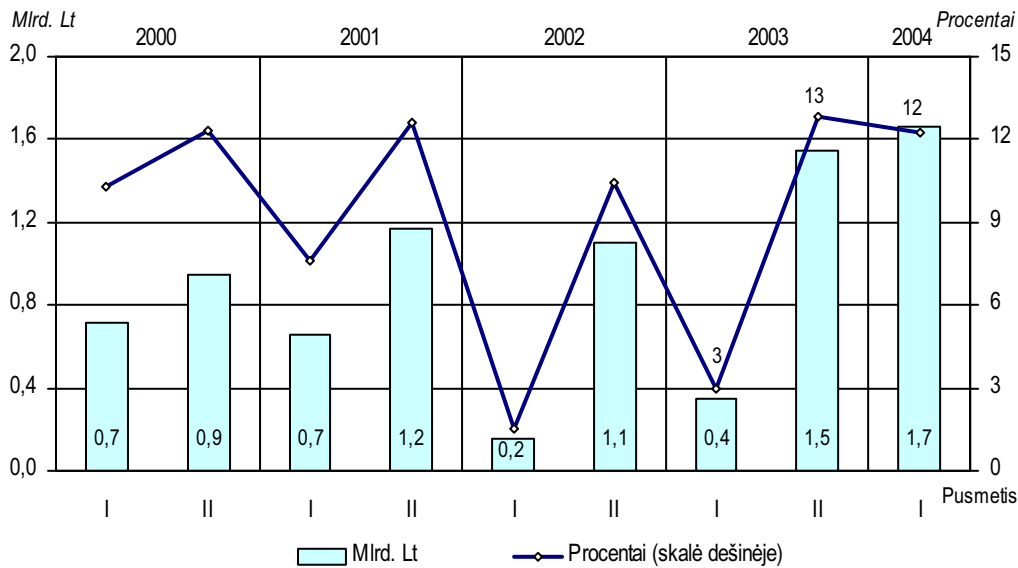
	2004 m.			2003 m.
	I ketv.	II ketv.	I pusm.	
Pinigai P1	-237,4	574,9	337,5	2 206,0
Pinigai apyvartoje	-71,1	143,0	71,9	875,7
Indėliai iki pareikalavimo	-166,3	431,9	265,6	1 330,3
Kvazipinigai	649,5	324,3	973,8	496,2
Terminuotieji ir taupomieji indėliai	399,2	296,0	695,3	683,0
Indėliai užsienio valiutomis	250,3	28,2	278,5	-186,8
Pinigų kiekis P2	412,1	899,2	1 311,3	2 702,2
Grynasis užsienio turtas	457,0	-667,1	-210,0	-314,3
Grynasis kreditas centrinės valdžios institucijoms ir socialinės apsaugos fondams	-761,1	311,6	-449,5	-751,3
Kreditas kitiems rezidentams	978,1	1 600,9	2 578,9	4 670,8
Ne finansų įmonėms	509,9	696,6	1 206,4	2 934,0
Fiziniams asmenims	383,9	564,0	947,9	1 262,4
Kitoms institucijoms	84,4	340,2	424,6	474,5
Kitos priešinės dalys	-261,9	-346,2	-608,1	-903,0

¹ Pagrindinės pinigų kiekio P2, apskaičiuojamo remiantis pinigų kuriančio sektoriaus konsoliduotu balansu, priešinės dalys yra šio sektoriaus grynasis užsienio turtas ir vidaus kreditas, kurį sudaro grynasis skolinimas pinigams neutraliam sektoriui ir skolinimas pinigų laikančiam sektoriui.

Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos

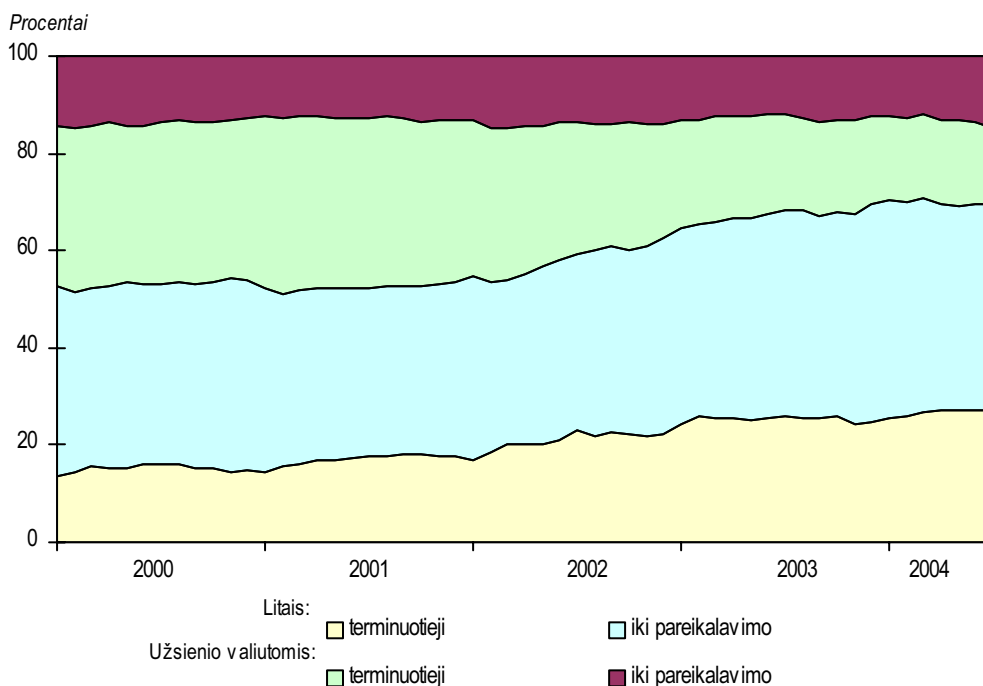
Pirmojo 2004 m. pusmečio pabaigoje bankai buvo sukaukę 15,2 mlrd. litų fizinių asmenų, įmonių, valdymo institucijų ir ne pelno organizacijų indėlių. Ši suma šiek tiek daugiau kaip 12 procentų (1,7 mlrd. Lt) didesnė negu 2003 m. pabaigoje. Nerezidentų indėliai sudaro nedidelę, nuolat kintančią dalį. Per praėjusį pusmetį jų suma padidėjo dviem trečdaliais, tačiau birželio pabaigoje nerezidentų indėlių buvo tik apie 1 mlrd. litų (7% visų indėlių).

*Indėlių pokytis
(per pusmetį)*

Indėlių nacionaline valiuta pastarąjį pusmetį padaugėjo daugiau kaip 1 mlrd. litų (11%), o, palyginti su visais indėliais, jų padaugėjo nuo 65 iki 70 procentų. Indėlių užsienio valiutomis suma padidėjo 0,6 mlrd. litų (16%). Tam įtakos turėjo ir 3 procentais per praėjusį pusmetį pakilęs JAV dolerio kursas euro atžvilgiu.

Indėlių struktūra

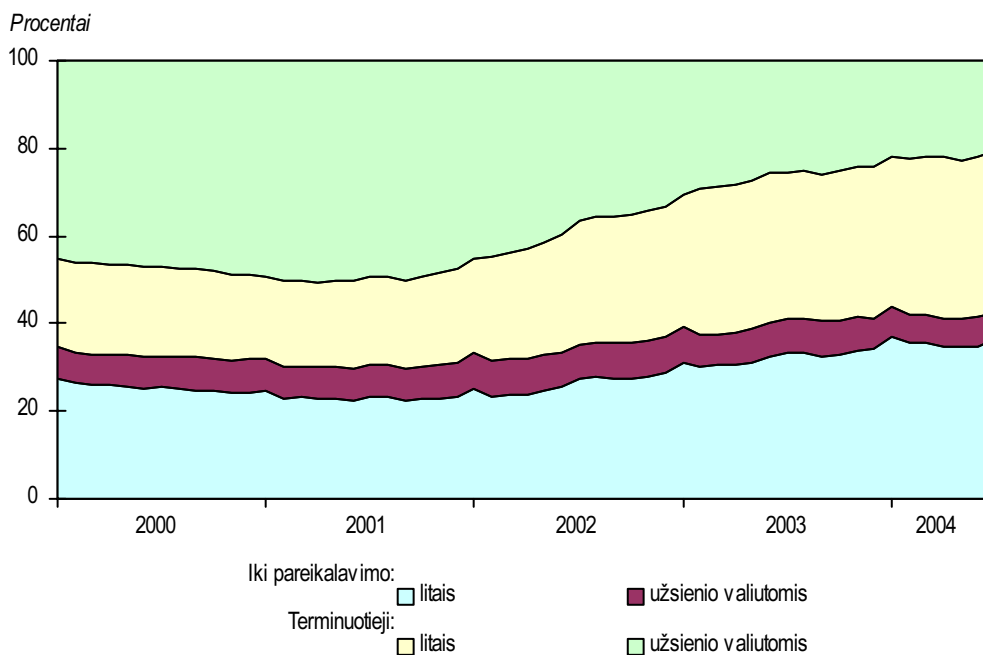
Indėlių litais dalis padidėjo nuo 60 iki 63 procentų visų terminuotųjų indėlių, o indėlių iki pareikalavimo dalis litais, nors ir sumažėjusi 4 punktais, taip pat išliko vyraujanti (74% visų indėlių iki pareikalavimo). Indėlių užsienio valiutomis dalis nuosekliai mažėjo nuo 2001 m. Pastaraisiais metais prie to prisidėjo ir kritęs JAV dolerio kursas. Todėl indėlininkai vis labiau orientuojasi į taupymą nacionaline valiuta.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių suma praėjusį pusmetį padidėjo 549 mln. litų (12%), iš jų nacionaline valiuta – 484 mln. litų (18%). Šios grupės indėlių litais dalis padidėjo nuo 61 procento iki 64 procentų visų terminuotųjų indėlių litais. Pirmojoje šių metų pusėje Vyriausybė išpirko 201 mln. litų vertės taupymo laktų, už kuriuos gautų lėšų dalis taip pat tapo gyventojų terminuotaisiais indėliais.

Lietuvos banko vertinimu, birželio pabaigoje fizinių asmenų terminuotieji indėliai eurais sudarė maždaug 35 procentus visų šios grupės indėlininkų terminuotųjų indėlių užsienio valiutomis. Gyventojai vis dar turi nemažai santaupų JAV doleriais, todėl jų indėlių užsienio valiutomis kaita priklauso nuo JAV dolerio kurso svyravimų.

Sparčiai populiarėjant bankų mokėjimo kortelėms, fizinių asmenų indėliai iki pareikalavimo padidėjo apie 0,3 mlrd. litų (8%), o jų dalis buvo 43 procentai visų fizinių asmenų indėlių. Debeto kortelių rinkos plėtra šiek tiek sulėtėjo, tačiau gali imti sparčiai gausėti bankų kredito kortelių, labai supaprastinančių vartotojų kreditavimo procedūras.

Fizinių asmenų indėlių struktūra

Įmonių indėlių dalis (36%) tarp visų indėlių praėjusį pusmetį nepakito, o valdymo institucijų indėlių šiek tiek padaugėjo (nuo 4% iki 5%).

Kaip ir 2003 m. gruodžio pabaigoje, šių metų birželio pabaigoje indėliai iki pareikalavimo sudarė 57 procentus visų indėlių – iki tol trejus metus didėjusi jų dalis nepasikeitė. Aptariamo laikotarpio pabaigoje šios rūšies indėliai sudarė daugiau kaip trečdalį bankų įsipareigojimų (visi indėliai – 61% bankų įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės). Paskolų portfelis didėjo sparčiau negu indėliai, todėl lėšų trūkumą bankai kompensavo skolindamiesi iš patrunuojančių bankų. Tačiau ilgainiui Vakarų Europos šalių pavyzdžiu daugiau reikės skolintis finansų rinkoje.

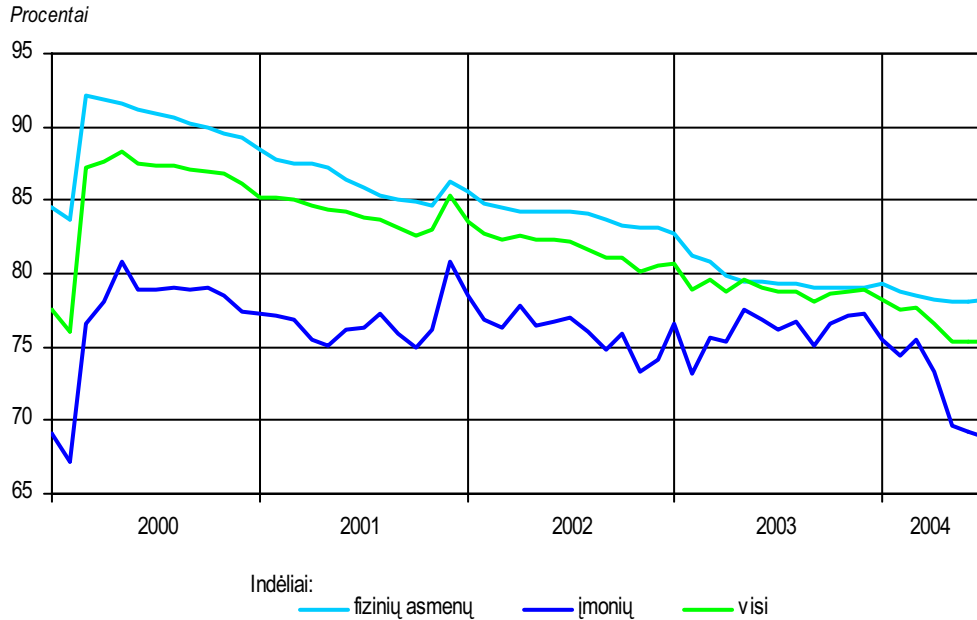
Atsižvelgdami į tai, bankai pradėjo aktyviau leisti obligacijas. Be 50 mln. eurų vertės obligacijų, išleistų 2003 m. pabaigoje, praėjusį pusmetį išleistos dar dvi emisijos po 100 mln. litų. O 2003 m. lapkričio pabaigoje obligacijomis bankai buvo pritraukę tik 19 mln. litų.

Pastarąjį pusmetį indėlių rinkoje toliau mažėjo koncentracija. Trijų didžiausių bankų dalis indėlių rinkoje sumažėjo 2,9 punkto – iki 75,4 procento (per visus 2003 m. jų dalis sumažėjo 2 p.). Dėl aštrios

konkurencijos didieji bankai prarado beveik 7 procentus įmonių indėlių rinkos, 1,1 procento fizinių asmenų indėlių rinkos, tačiau valdymo institucijų indėlių rinkos dalį pasididino 5,2 procento. Užsienio bankų skyriai gana sėkmingai konkuravo dėl įmonių indėlių – jų dalis šioje rinkoje padidėjo 1,8 punkto (iki 7,5%).

Koncentracija indėlių rinkoje

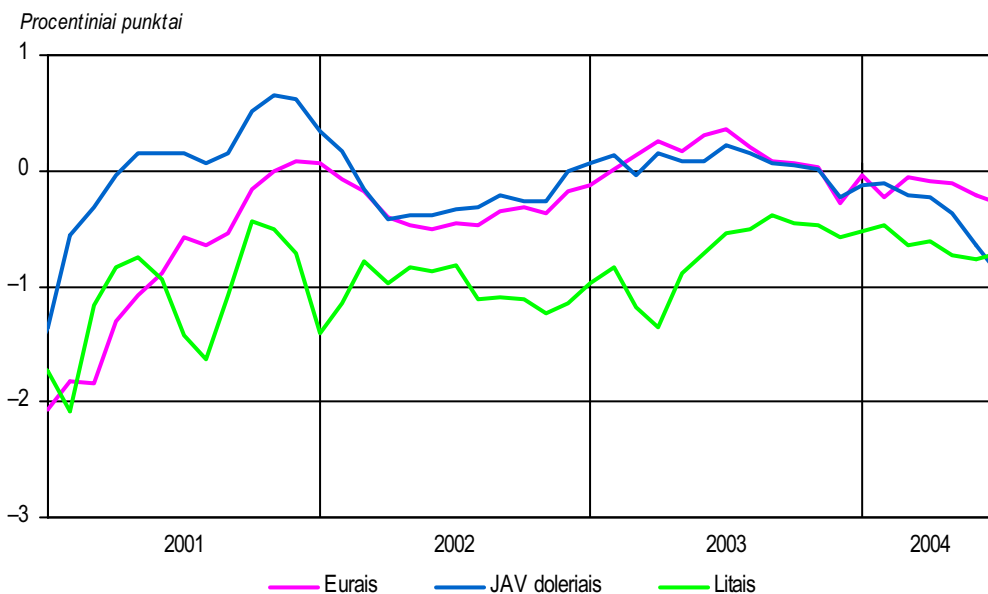
(3 didžiausių bankų dalis)

Pirmąjį 2004 m. pusmetį ECB pagrindinių palūkanų normų nekeitė, todėl Lietuvos bankuose terminuotųjų indėlių litais ir eurais palūkanos mažai kito ir vis labiau vienodėjo. JAV centrinis bankas birželio 30 d. 25 baziniais punktais padidino pagrindinę palūkanų normą. Rinkų dalyviai to seniai laukė ir dar iki šio sprendimo padidino tarptautines ilgesnių trukmių indėlių JAV doleriais palūkanų normas. Tačiau Lietuvos bankuose tokių indėlių palūkanos pasikeitė nedaug.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių marža

(daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

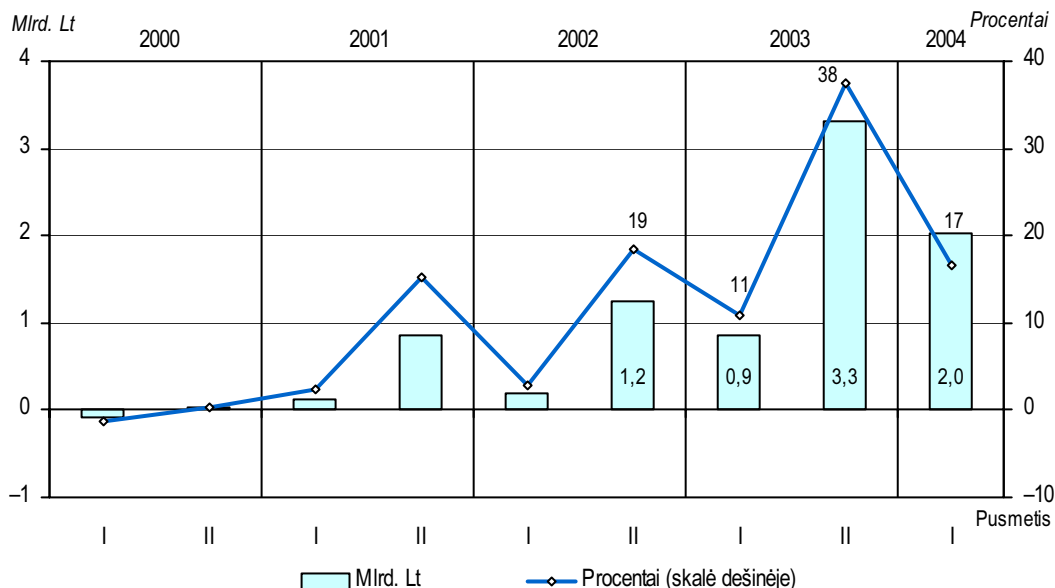

Bankų paskolos ir jų palūkanų normos

Šių metų birželio pabaigoje šalies bankai įmonėms, fiziniams asmenims, valdymo institucijoms ir ne pelno organizacijoms buvo suteikę 14,1 mlrd. litų paskolų – 2 mlrd. litų (17%) daugiau negu praėjusių metų pabaigoje ir 5,3 mlrd. (1,6 k.) daugiau negu 2003 m. viduryje. Nerezidentams suteiktos paskolos sudaro mažą ir labai nestabilią dalį. Praėjusio pusmečio pabaigoje jų buvo vos 64 mln. litų (0,5%, palyginti su beveik 2% visų paskolų 2003 m. pabaigoje).

Paskolų pokytis

(per pusmetį)

Išperkamosios nuomos bendrovių paskolų portfelis padidėjo 19 procentų (0,5 mlrd. Lt) – iki 3,2 mlrd. litų ir pusmečio pabaigoje sudarė daugiau kaip penktadalį (23%) visų bankų paskolų.

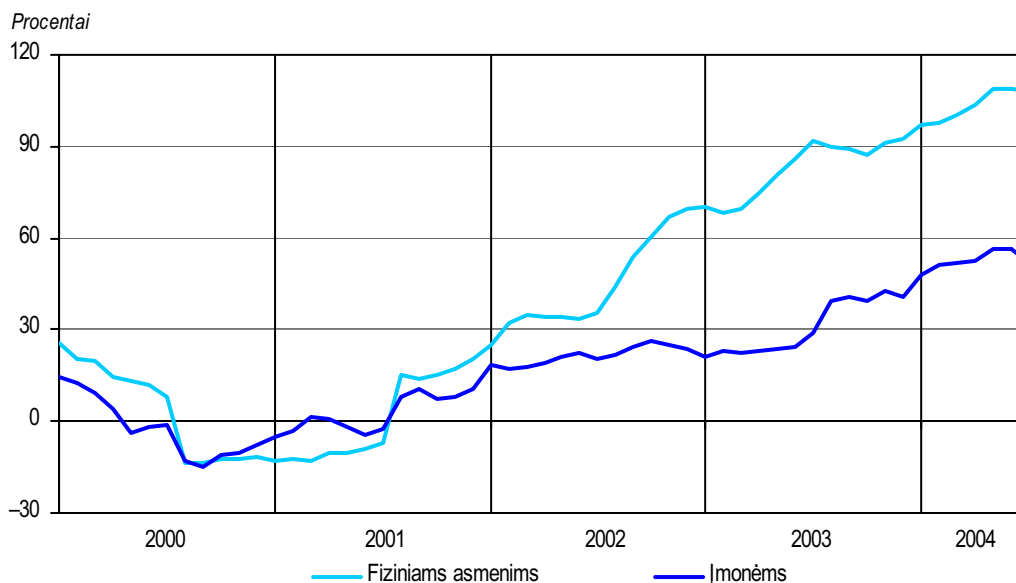
Po įstojimo į ES toliau besiplėtojantis ūkis ir su tuo susiję teigiami lūkesčiai yra pagrindinės spartaus paskolų sumos augimo priežastys. Tačiau tam turi įtakos ir aštri konkurencija tarp bankų bei itin mažos bazinės palūkanų normos.

Paskolų įmonėms suma per praėjusį pusmetį padidėjo 1,1 mlrd. litų (0,2 mlrd. Lt daugiau negu paskolos fiziniams asmenims), tačiau paskolų gyventojams metinis augimo tempas buvo daugiau kaip dukart didesnis.

Didesnė paskolų ir kitų bankų paslaugų skvarba didina finansų sektoriaus įtaką ekonomikos plėtrai ir padeda pritraukti bei paskirstyti lėšas. Tačiau dėl labai greitos plėtros būtina ypač atidžiai įvertinti bankų riziką. Šiuo metu susirūpinimą kelia padėtis nekilnojamojo turto, ypač gyvenamojo būsto, rinkoje, kur būstų pasiūla vis dar neprilygsta paklausai, kurią skatina palankiomis sąlygomis teikiamos bankų paskolos ir iš dalies spekuliacinis ažiotažas.

Paskolų skolininkų grupėms kaita

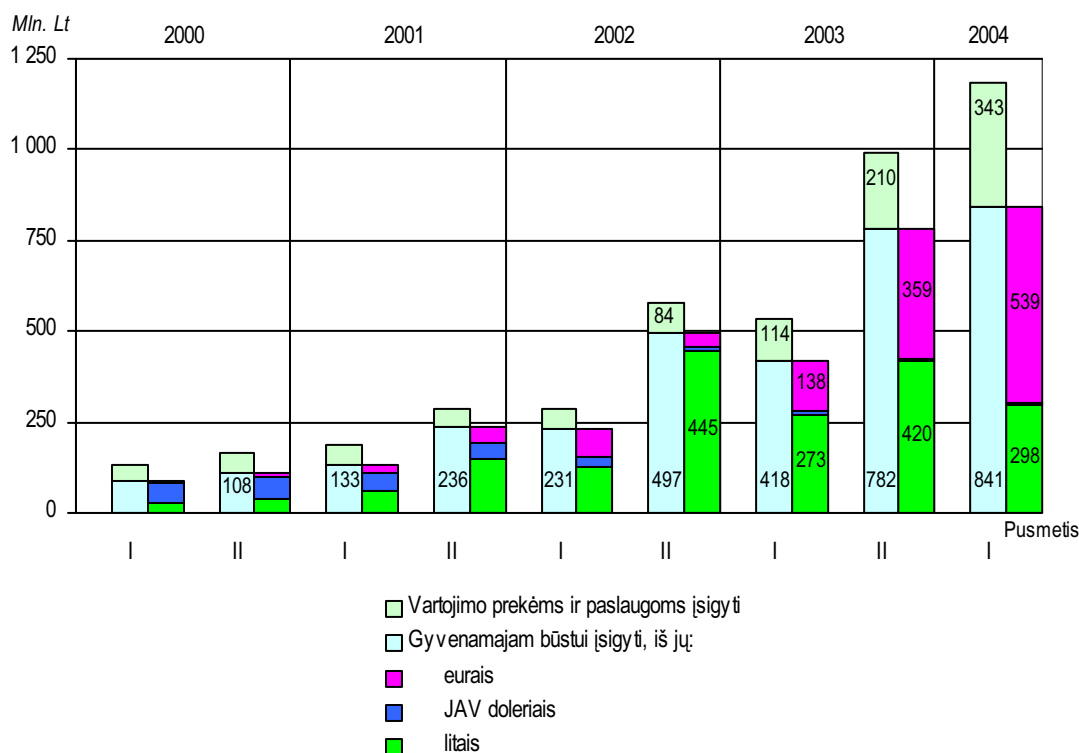
(pokytis per metus)

Per pirmąjį šių metų pusmetį paskolų fiziniams asmenims dalis padidėjo nuo 20 iki 24 procentų visų paskolų, o būsto paskolų ir BVP santykis – nuo 3,4 iki 4,4 procento. Būsto paskolų JAV doleriais beveik nesuteikiama, tačiau populiarėja šios paskirties paskolos eurais. To priežastis – mažesnės nei už paskolas litais palūkanų normos ir numatomas euro įvedimas. Toliau daugėja ir vartojimo paskolų.

Fiziniam asmenims suteikta paskolų

(per pusmetį)

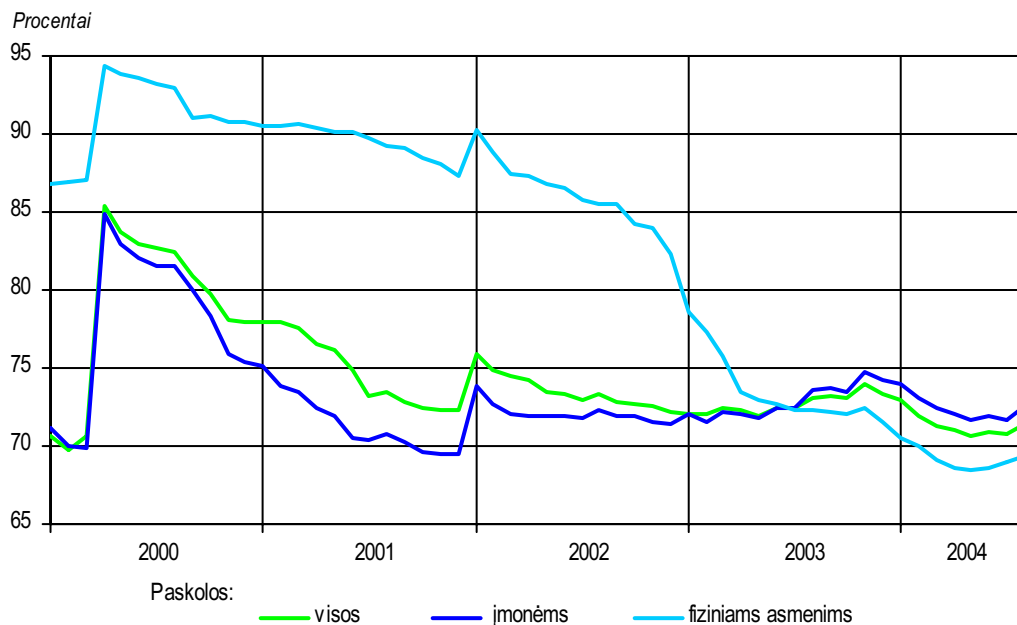
Ir įmonės, ir gyventojai vis labiau linkę skolintis eurais, todėl paskolų litais dalis sumažėjo: nuo 45 iki 43 procentų visų paskolų, nuo 68 iki 63 procentų ilgalaikių paskolų fiziniams asmenims ir nuo 32 iki 30 procentų ilgalaikių paskolų įmonėms.

Suteiktos paskolos sudarė 56 procentus bankų turto (2003 m. pabaigoje – 55%). Toliau ilgėjo vidutinis paskolų gražinimo terminas. Gražintinų po 1 m. paskolų padaugėjo 3 punktais – iki 64 procentų.

Šių metų pirmojoje pusėje koncentracija paskolų, kaip ir indėlių, rinkoje sumažėjo. Trijų didžiausių bankų dalis paskolų įmonėms ir gyventojams rinkose sumažėjo atitinkamai 0,5 ir 0,7 punkto (iki atitinkamai 72,5% ir 69,4%).

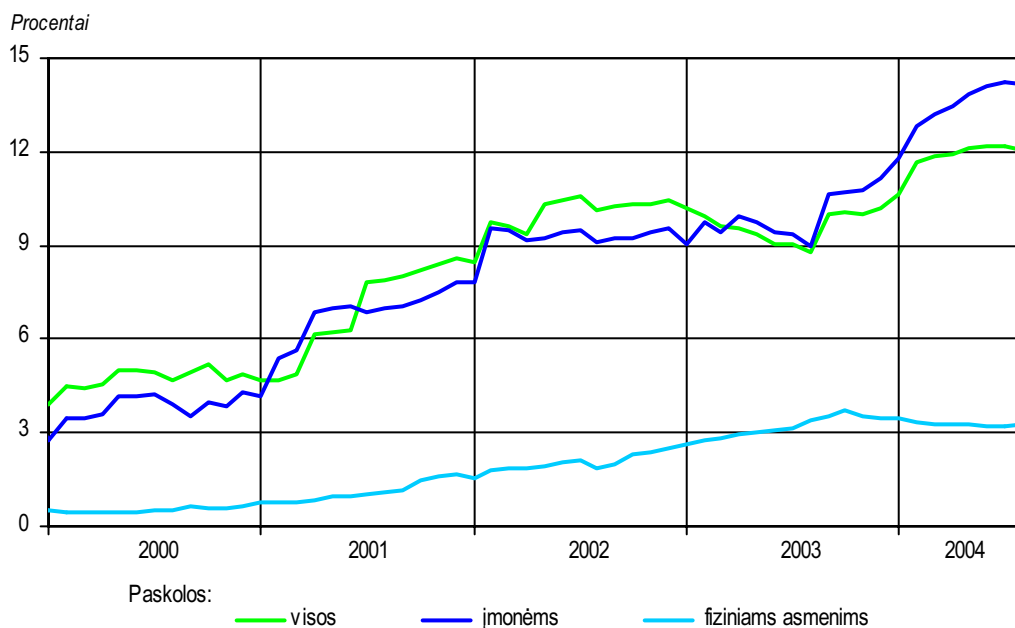
Koncentracija paskolų rinkoje

(3 didžiausių bankų dalis)

Užsienio bankų skyriai paskolų įmonėms rinkos dalį padidino 1,3 punkto – iki 14,1 procento.

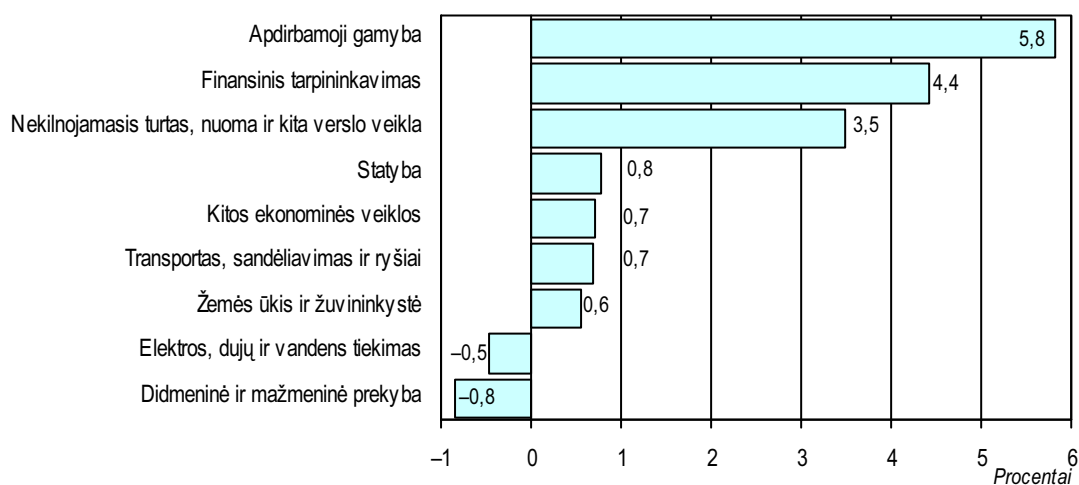
Užsienio bankų skyrių paskolų rinkos dalis

Per praėjusį pusmetį paskolų ekonominėms veikloms (įskaitant paskolas bankams ir finansų institucijoms) suma padidėjo 1,6 mlrd. litų (15%) – iki 12,4 mlrd. litų (88% visų paskolų). Labiausiai

padaugėjo paskolų pramonei (0,6 mlrd. Lt), finansiniam tarpininkavimui (0,5 mlrd. Lt) bei nekilnojamojo turto, nuomos ir kitiems verslo projektams (0,4 mlrd. Lt). Šiek tiek neiįprasta tai, kad sumažėjo (0,1 mlrd. Lt) paskolų prekybai plėtoti.

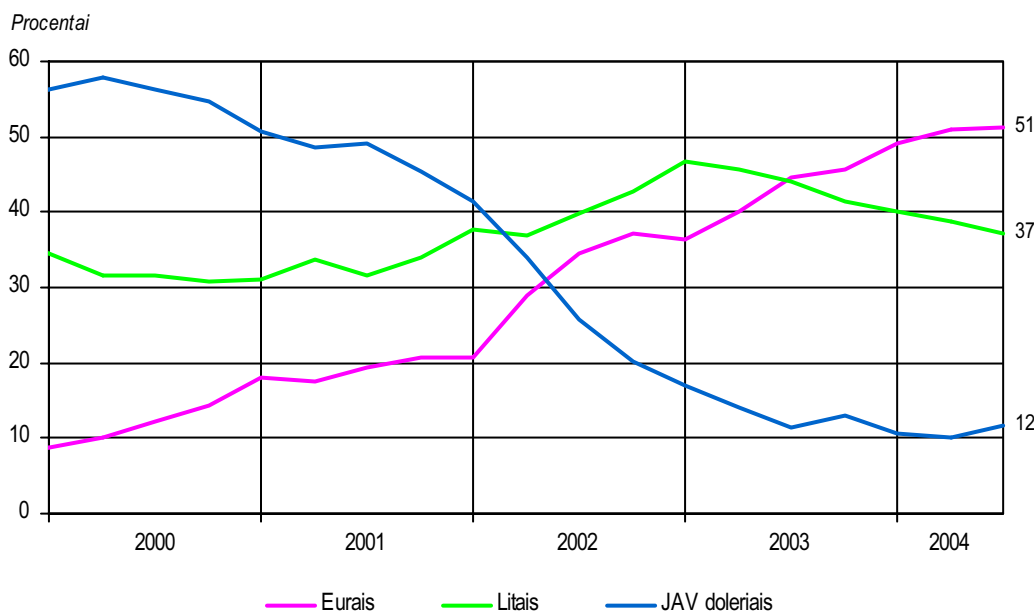
Paskolų ekonominėms veikloms pokyčio pirmąjį 2004 m. pusmetį veiksniai

Paskolų ekonominėms veikloms JAV doleriais padaugėjo 94 mln. – iki 505 mln. JAV dolerių, o jų dalis įvertinus litais – nuo 11 iki 12 procentų. Šios paskirties paskolų eurais suma padidėjo nuo 1,5 iki 1,8 mlrd. eurų, o jų dalis peržengė 50 procentų visų paskolų ekonominėms veikloms ribą. Paskolų litais dalis sumažėjo nuo 40 iki 37 procentų. Daugiausia paskolų JAV doleriais turėjo pramonės ir transporto įmonės – paskolos minėta valiuta atitinkamai sudarė penktadalį ir trečdalį visų paskolų šioms veikloms.

Paskolų ekonominėms veikloms struktūra valiutomis

(įskaitant paskolas bankams ir finansų institucijoms)

Pirmąjį šių metų pusmetį rezidentams eurais suteiktų paskolų vidutinė palūkanų norma dėl aštrios konkurencijos sumažėjo 0,4 punkto (iki 3,9%). O litais ir JAV doleriais suteiktų paskolų vidutinės palūkanų normos padidėjo po 0,9 punkto (iki atitinkamai 5,9% ir 5,3%).

Kintamosios paskolų palūkanų normos dažniausiai nustatomos prie 6 arba 12 mėn. trukmės pinigų rinkos priemonių palūkanų normų indeksų pridėdam tam tikrą maržą. Kaip matyti iš toliau pateiktos lentelės, vidutinė paskolų eurais palūkanų marža buvo mažiausia. Paskolų litais ir eurais palūkanų marža per pusmetį pakito nedaug.

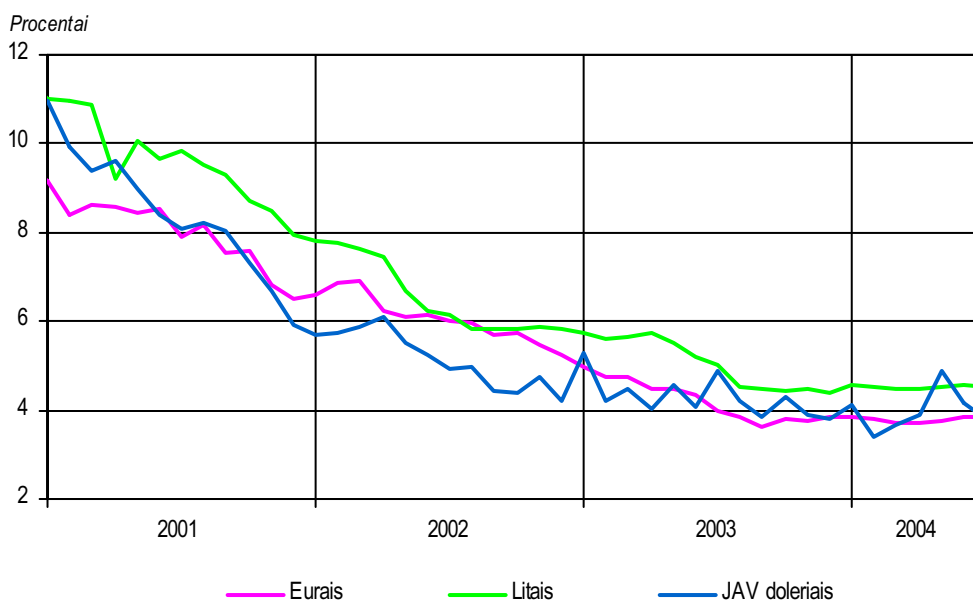
Vidutinė paskolų palūkanų marža

(baziniais punktais; daugiau už 6 mėn. atitinkamai VILIBOR, USD LIBOR ir EUR LIBOR mėnesio vidurki)

Paskolos	2004 m. I pusmetis			Pokytis, palyginti su 2003 m. II pusmečiu		
	litais	JAV doleriais	eurais	litais	JAV doleriais	eurais
Imonėms	245	355	194	3	88	4
Būstui įsigyti	175	260	167	-2	-23	6

Gana didelė paskolų JAV doleriais palūkanų marža sietina su didesne šių paskolų, ypač būstui, rizika.

Būsto paskolų palūkanų normos

Maža paskolų eurais palūkanų marža lėmė, kad bankai toliau aktyviausiai skolinosi ir skolino lėšas eurais. Praėjusį pusmetį vidutinis skirtumas tarp palūkanų normų už paskolas ir terminuotuosius indėlius eurais buvo 2 punktai, litais – 3,6 punkto, o JAV doleriais – 4 punktai.

Tarpbankinė rinka

Dėl didelio ekonomikos atvirumo, fiksuoto lito kurso ir liberalizuoto kapitalo judėjimo Lietuvos tarpbankinė pinigų rinka yra glaudžiai susijusi su užsienio valiutų rinkomis. Svarbiausios šalies tarpbankinės rinkos priemonės yra litų ir užsienio valiutų keitimo bei apsikeitimo sandoriai.

Tarpbankinės rinkos sandorių apyvarta

(mlrd. Lt)

	2004 m.		2003 m.	
	I pusr.	I pusr.	I pusr.	II pusr.
Tarpbankinio skolinimo ir valiutų apsiskeitimo sandoriai	191,2	85,0	146,8	
Litas (įskaitant litų ir užsienio valiutos apsiskeitimo sandorius)	41,2	17,6	36,2	
Tarp šalies* bankų	15,5	7,6	10,9	
iš jų apsiskeitimo sandoriai	2,0	2,4	2,1	
Su užsienio bankais	25,7	10,0	25,3	
iš jų apsiskeitimo sandoriai	19,0	7,7	20,1	
Užsienio valiutomis	150,0	67,4	110,6	
Tarp šalies* bankų	5,3	2,5	4,5	
iš jų apsiskeitimo sandoriai	0,1	0,1	0,2	
Su užsienio bankais	144,8	64,9	106,0	
iš jų apsiskeitimo sandoriai	13,1	5,5	8,4	
Prekyba VVP tarp šalies* bankų	0,3	0,3	0,2	
iš jų VVP, iki kurių išpirkimo liko ne ilgiau kaip 1 m.	0,1	0,1	0,1	
Valiutų keitimo sandoriai (be apsiskeitimo sandorių)	133,1	134,1	111,7	
Sandorių rūšimis:				
Neatidėliotini	129,3	133,2	109,2	
Išankstiniai	3,8	0,9	2,5	
Ateities	–	0,0	–	
Pasirinkimo	0,0	0,0	0,0	
Valiutomis:				
Lito ir užsienio valiutų	31,4	85,3	33,6	
Lito ir bazinės valiutos	31,0	85,1	33,2	
Tarp šalies* bankų	1,0	1,7	1,5	
Su užsienio bankais	27,2	81,7	30,7	
Su Lietuvos banku (tik neatidėliotini sandoriai)	2,9	1,7	1,1	
Užsienio valiutų	101,7	48,8	78,1	
Tarp šalies* bankų	0,2	0,3	0,2	
Su užsienio bankais	101,5	48,5	77,9	

* Čia šalies bankai – Lietuvos banko licencijų turintys komerciniai bankai ir leidimą veikti Lietuvoje turintys užsienio bankų skyriai.

Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsiskeitimo sandorių rinka

Pirmąjį 2004 m. pusmetį, kaip ir anksčiau, pagrindinę tarpbankinio skolinimo ir apsiskeitimo sandorių dalį (78,4%; 2003 m. II pusmetį – 75,3%) sudarė užsienio valiutų skolinimo ir apsiskeitimo sandoriai. Minėti sandoriai dažniausiai sudaromi su užsienio bankais, nes užsienio rinkos yra svarbios Lietuvos bankams valdant atsargas valiutomis ir valiutų pozicijas.

Tarp sandorių užsienio valiutomis vyravo trumpalaikiai sandoriai. Pirmojoje šių metų pusėje 1 dienos sandoriai tarp šalies bankų ir bankų nerezidentų sudarė 88,7, o tarp šalies bankų – 86,8 procento (2003 m. II pusmetį – atitinkamai 89,3% ir 75,6%).

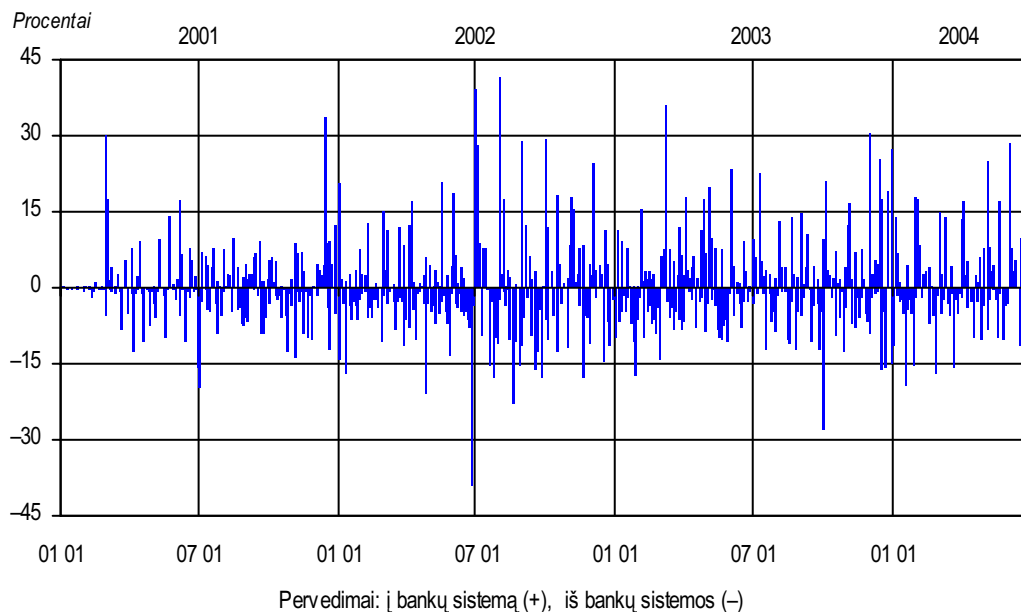
Palūkanų normos Lietuvos tarpbankinėje užsienio valiutų skolinimo rinkoje buvo labai panašios į palūkanas tarptautinėse rinkose.

Tarpbankinė litų skolinimo ir apskaitos sandorių rinka

Praėjusį pusmetį litų skolinimo ir apskaitos sandorių apyvarta buvo 41,2 mlrd. litų (13,8% didesnė negu 2003 m. II pusmetį ir net 2,3 k. didesnė negu 2003 m. I pusmetį). Šie sandoriai sudarė 21,6 procento (2003 m. II pusmetį – 24,7%) visų tarpbankinio skolinimo ir apskaitos sandorių.

Labiausiai (42,2%) išaugo tarpbankinė vidaus rinka, aptariamam laikotarpiu apyvarta joje buvo 15,5 mlrd. litų. Lietuvos bankas nuo šių metų kovo 24 d. sumažino iš bankų imamą atlyginimą už bazinės valiutos keitimo sandorius su šalies centriniu banku. Nuo tada bankai trumpalaikius atsargų litais svyravimus ėmė aktyviau valdyti litų ir eurų keitimo sandoriais, siekdami privalomųjų atsargų reikalavimus vykdyti turėdami kuo mažesnę lėšų perteklių. Sumažėjus atsargų pertekliui, padidėjo poreikis tarpbankinės rinkos sandoriais kompensuoti dėl klientų pavedimų ir autonominių veiksmų poveikio netolygų bankų atsargų pasiskirstymą. Ir praėjusį pusmetį didžiausią įtaką bankų sistemos atsargoms turintis autonominis veiksnys buvo grynieji išdo lėšų pervedimai.

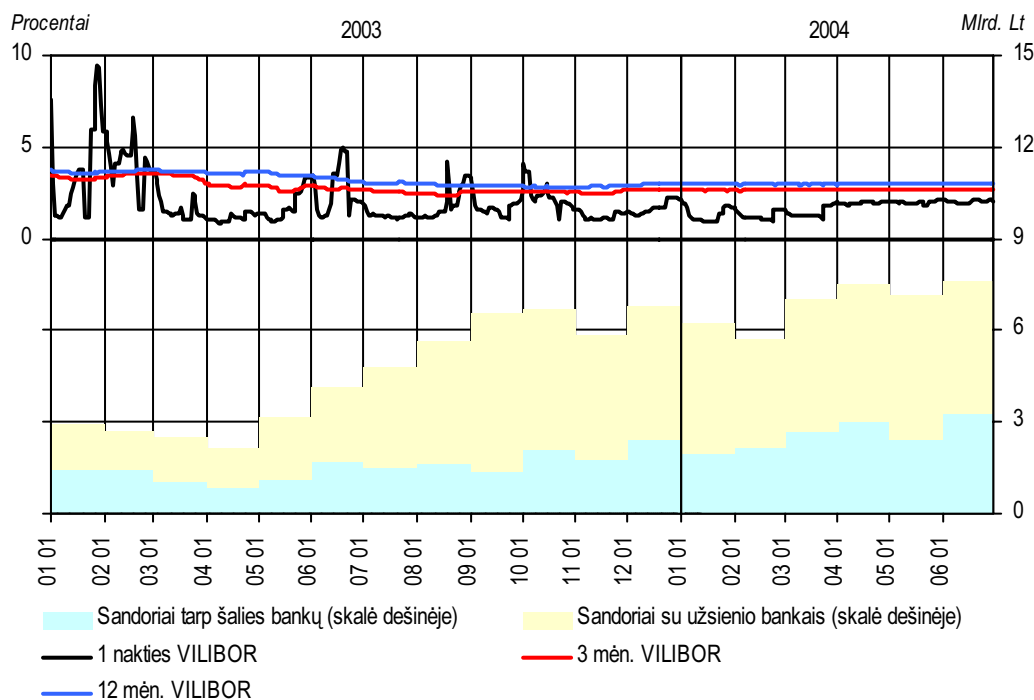
Grynieji išdo lėšų pervedimai (privalomųjų atsargų dalis)

2004 m. sausio–kovo mėn., iki minėto atlyginimo sumažinimo, vidutinė valiutos keitimo tarp Lietuvos banko ir komercinių bankų dienos apyvarta buvo tik 8,1 mln. litų. Įsigaliojus naujai tvarkai, ji padidėjo iki 35,0 mln. litų. Vidutinė dienos apyvarta tarpbankinėje vidaus rinkoje taip pat išaugo – nuo 106,4 iki 138,9 mln. litų. Pasikeitus bazinės valiutos keitimo sandorių sudarymo tvarkai, labai sumažėjo trumpalaikių VILIBOR svyravimai. Stabilesnės palūkanų normos taip pat galėjo būti vienas iš veiksmų, skatinančių tarpbankinės rinkos aktyvumą.

Sandorių litais su užsienio bankais apyvarta (25,7 mlrd. Lt) praėjusį pusmetį beveik nepakito (2003 m. II pusmetį ji buvo 25,3 mlrd. Lt). Tačiau daugiau sandorių buvo sudaryta ilgesniems laikotarpiams, o vidutinė sandorio trukmė pailgėjo nuo 8 iki 12 d.). Todėl išaugo šalies bankų pretenzijos litais užsienio bankams.

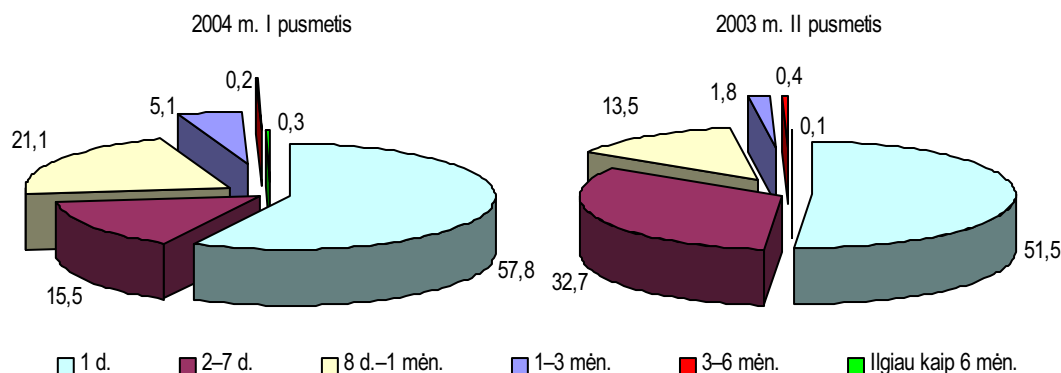
Tarpbankinio litų skolinimo sandorių ir VILIBOR kaita

Padidėjus aktyvumui tarpbankinėje vidaus rinkoje, praėjusį pusmetį sudaryta daugiau litų skolinimo sandorių, todėl apsikeitimo sandorių dalis sumažėjo iki 50,9 procento (2003 m. II pusmetį buvo 61,3%). Dauguma (88,7%) apsikeitimo sandorių buvo lito ir bazinės valiutos apsikeitimo sandoriai. Tačiau ir po lito susiejimo su euru buvo sudaromi lito ir JAV dolerio apsikeitimo sandoriai. Tarp šalies bankų populiarnesni yra skolinimo be užtikrinimo priemonių sandoriai – praėjusį pusmetį jie sudarė 87,1 procento visų šių bankų sandorių (2003 m. II pusmetį – 81,6%). Tarp šalies ir nerezidentų bankų aptariamam laikotarpiu dažniau buvo sudaromi apsikeitimo sandoriai (73,9% visų minėtų bankų sandorių).

Dauguma tarpbankinių litų skolinimo sandorių šiais metais buvo trumpalaikiai. Sandoriai laikotarpiui iki 1 mėn. sudarė 94,4 procento, iš jų 1 diena – 57,8 procento apyvartos (2003 m. II pusmetį – atitinkamai 97,7% ir 51,5%). Trumpiausios (1 d.) skolinimo sandoriai dažniau sudaromi be užtikrinimo priemonių, o ilgesniems laikotarpiams – apsikeitimo sandoriai, taip pat sandoriai su užsienio bankais.

Tarpbankinio litų skolinimo sandorių struktūra pagal trukmę (procentais)

2004 m. pradžioje 1 nakties VILIBOR svyravimai rodė, kaip valdomos bankų atsargos ir kaupiamos privalomosios atsargos, tačiau paprastai šios palūkanų normos buvo 0,2–1,1 punkto mažesnės už atitinkamas bazinės valiutos LIBOR. Nuo šių metų kovo 24 d. 1 nakties VILIBOR tapo daug stabilesnės ir labai panašios į 1 nakties LIBOR. Ilgesnių laikotarpių VILIBOR praėjusį pusmetį beveik nekito.

Sandorių litais palūkanų normos tarpbankinėje rinkoje dažniausiai svyravo tarp atitinkamų trukmių VILIBID ir VILIBOR. Pirmąjį šių metų pusmetį 1 nakties VILIBID ir VILIBOR vidutinė marža buvo 0,80 punkto (2003 m. II pusmetį – 0,92 p.), o 12 mėn. VILIBID ir VILIBOR – 0,94 punkto (2003 m. II pusmetį – 0,97 p.). Mažėjanti VILIBID ir VILIBOR marža rodo didėjantį tarpbankinės rinkos stabilumą.

Lito ir užsienio valiutų keitimo sandoriai yra labai svarbi Lietuvos bankų likvidumo valdymo priemonė. Dažniausiai sudaromi lito ir bazinės valiutos keitimo neatidėliotini sandoriai. Praėjusį pusmetį pastarųjų sandorių apyvarta buvo 30,2 mlrd. litų (5,3% mažesnė negu 2003 m. II pusmetį). Tradiciškai didžiausia buvo lito ir užsienio valiutų keitimo sandorių su bankais nerezidentais apyvarta. Šalies bankai tarpusavyje buvo sudarę tik 3,2 procento sandorių. Sandorių su Lietuvos banku taip pat buvo nedaug – 9,5 procento (2003 m. II pusmetį – 3,5%), bet, kaip jau minėta, šių sandorių apyvarta ir jų dalis padidėjo Lietuvos bankui nustačius mažesnę bankų mokamą atlyginimą už valiutos keitimo operacijas. Siekdami atsverti išdo lėšų, privalomųjų atsargų ir grynujų pinigų apyvartoje pokyčių įtaką, bankai nupirko iš Lietuvos banko bazinės valiutos daugiau negu jam pardavė.

Vyriausybės vertybiniai popieriai

Vykdydamas valstybės išdo agento funkciją ir sutartį su Finansų ministerija, Lietuvos bankas rengia pagal iš anksto skelbiamus tvarkaraščius išleistų VVP aukcionus. Į pirminę rinką VVP išleidžiami atsižvelgiant į Vyriausybės skolinimosi vidaus rinkoje poreikius.

Pirmąjį šių metų pusmetį buvo toliau įgyvendinama apyvartoje esančių VVP vidutinės trukmės ilginimo strategija išleidžiant vis daugiau ilgalaikių Vyriausybės obligacijų. Dėl to vidutinė aukcionuose parduotų ir esančių apyvartoje VVP trukmė praėjusį pusmetį pailgėjo 23 dienomis ir birželio pabaigoje buvo 1 125 dienos (ilgiau nei 3 m.). Taip pat šiek tiek pasikeitė apyvartoje esančių aukcionuose parduotų VVP struktūra. VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę daugiau negu 1 m., dalis išaugo nuo 69 iki 73 procentų.

Palyginti su šių metų pradžia, VVP kiekis apyvartoje pinigine išraiška padidėjo 34,6 mln. litų, arba 1,1 procento (2003 m. II pusmetį – 310,8 mln. litų, arba 11,4%). Dėl laisvų lėšų šalies komerciniuose bankuose pertekliaus VVP paklausa aukcionuose yra gana stabili. Praėjusį pusmetį rengtuose aukcionuose ji buvo 2,6 karto didesnė už VVP pasiūlą (2003 m. II pusmetį – 1,7 k.).

Dėl žemų bazinės valiutos – euro – palūkanų normų, gerėjančių šalies kredito reitingų, nemažėjančios VVP paklausos, Lietuvos narystės ES mažėjo VVP pelningumas pirminėje rinkoje. Net ir išleidus daugiau ilgesnių trukmių Vyriausybės obligacijų, per pirmuosius šešis šių metų mėnesius Lietuvos banko aukcionuose parduotų visų trukmių VVP vidutinis pelningumas sumažėjo nuo 3,4 iki 3,2 procento.

Skirtumas tarp Lietuvos VVP ir euro zonos šalių skolos vertybinių popierių pelningumo per pirmąjį šių metų pusmetį šiek tiek sumažėjo. Pavyzdžiui, 6 mėn. trukmės VVP vidutinis pelningumas aukcionuose buvo vidutiniškai 0,07 punkto didesnis už tokios pat trukmės Vokietijos VVP pelningumą (ankstesnį pusmetį – 0,09 p. didesnis); 1 m. trukmės – 0,05 punkto didesnis (ankstesnį pusmetį – 0,18 p.); 3 m. – 0,41 punkto didesnis (ankstesnį pusmetį – 0,7 p.), 5 m. – 0,57 punkto didesnis (ankstesnį pusmetį – 1,0 p.). 10 m. trukmės VVP (skaičiuojant nuo jų išleidimo datos) vidutinis pelningumas buvo 0,57 punkto didesnis (ankstesnį pusmetį – 0,92 p. didesnis). Šis rodiklis buvo gerokai mažesnis už Maastrichto sutartyje nustatytus ilgalaikių VVP palūkanų konvergencijos reikalavimus.

Atsižvelgiant į tai, kaip jie vykdomi, vertinama šalies pažanga ir pasirengimas narystei EPS (pagal minėtą kriterijų šalies ilgalaikių VVP vidutinės palūkanų normos gali būti ne daugiau kaip 2,0 p. didesnės už atitinkamas palūkanų normas trijose euro zonos šalyse, kuriose kainų stabilumas yra aukščiausias).

Nacionalinės vertybinių popierių biržos duomenimis, antrinė VVP apyvarta pirmąjį šių metų pusmetį, palyginti su antruoju praėjusių metų pusmečiu, padidėjo 28,8 procento. VVP apyvartumas antrinėje rinkoje taip pat šiek tiek padidėjo – iki 25,0 procento vidutinio šiuo laikotarpiu apyvartoje buvusio VVP kiekio nominaliąja verte (2003 m. II pusmetį – 20,8%). Praėjusį pusmetį didžiausią antrinės apyvartos dalį (74,0%) sudarė prekyba VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę daugiau kaip 1 m. (2003 m. II pusmetį tokios trukmės VVP apyvarta buvo 69,2%).

Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo duomenimis, šių metų birželio pabaigoje pagrindiniai investuotojai į VVP, kaip ir anksčiau, buvo šalies bankai, kurie turėjo 53,3 procento (nominaliąja verte) visų apyvartoje buvusių Lietuvos banko aukcionuose parduotų VVP (2003 m. pabaigoje – 57,5%). Draudimo įstaigų (neįskaitant privalomojo socialinio draudimo) investicijos į VVP per praėjusį pusmetį padidėjo 88,2 mln. litų – nuo 17,4 iki 20,1 procento. Gyventojai į aukcionuose parduotus VVP birželio pabaigoje buvo investavę 47,8 mln. litų (1,6% visų VVP; 2003 m. pabaigoje – 24,3 mln. Lt, arba 0,8%). Pirmojoje šių metų pusėje užsienio investuotojų turimų šalies VVP dalis sumažėjo iki 2,8 procento (2003 m. pabaigoje – 3,5%). Šiais metais pirmą kartą į VVP investavo pensijų fondai. Jų investicijos birželio pabaigoje buvo 3,6 mln. litų (0,1% visų apyvartoje buvusių VVP).

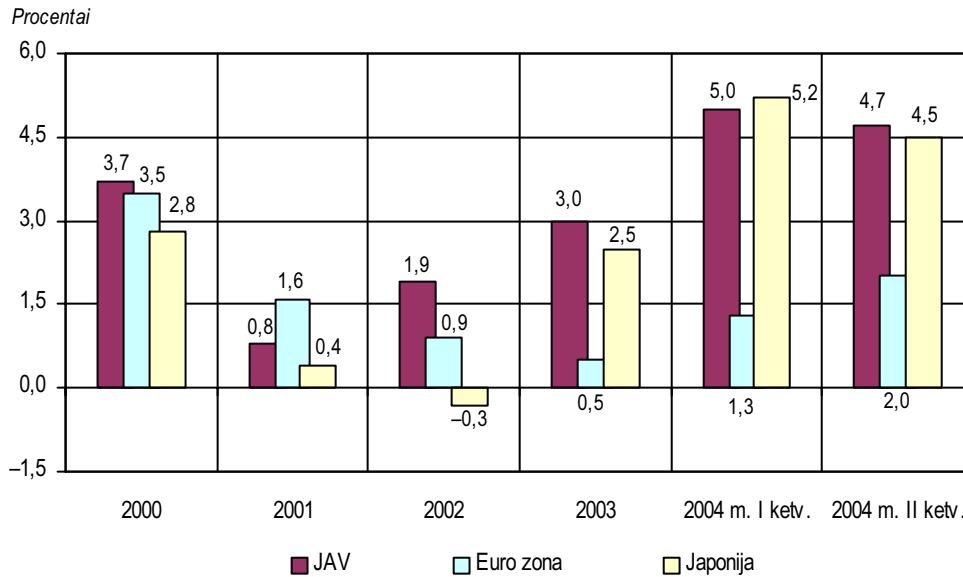
Stabili VVP paklausa aukcionuose, rami finansų rinkų reakcija Lietuvai tapus ES nare ir prisijungus prie VKM II, teigiamos šalies ūkio raidos prognozės, žemos bazinės valiutos palūkanų normos bei sumažėjęs pelningumas pirminėje šalies VVP rinkoje sudaro palankias sąlygas leisti ilgesnių trukmių VVP ir toliau ilginti vidutinę VVP trukmę. Dėl to mažėja skolos refinansavimo rizika, gerėja galimybės tinkamiau valdyti valstybės skolą ir mažinti jos administravimo išlaidas.

Pasaulio ekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas

Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga

Sparčiau didėjančios namų ūkių vartojimo išlaidos, investicijos, eksportas lėmė intensyvią Azijos valstybių (ypač Kinijos, taip pat Japonijos), JAV ir Rusijos ekonomikų raidą pirmąjį 2004 m. pusmetį. Didelės naftos kainos didino infliaciją.

*JAV, euro zonos ir Japonijos BVP pokyčiai
(palyginta su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu)*

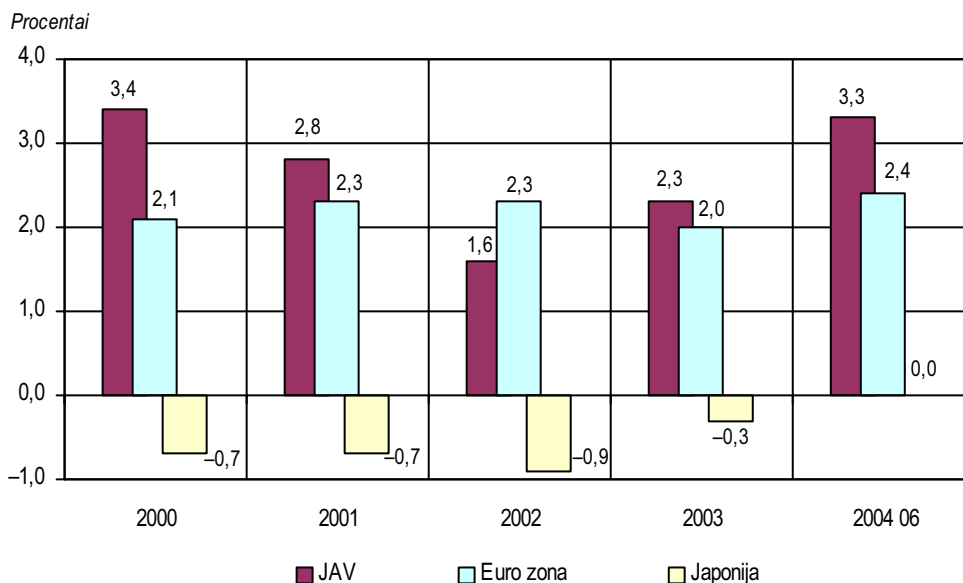

Praėjusį pusmetį JAV buvo svarbiausias pasaulio ekonomikos plėtrą skatinantis centras. JAV ekonomikos augimas gali būti laikomas inerciniu. Sparčią šios šalies ūkio raidą užtikrino besiplečiantis namų ūkių vartojimas, kurį rodė auganti mažmeninė prekyba, dėl žemų palūkanų normų ir toliau aktyvūs nekilnojamojo turto ir automobilių pardavimo sektoriai. Tačiau vartojimą šiek tiek stabdė teroro išpuolių grėsmė ir didelės naftos kainos. Darbo rinkos rodikliai pirmąjį pusmetį buvo geresni nei anksčiau prognozuota. Infliacija labiausiai didėjo dėl brangstančios naftos ir sparčiai augančios ekonomikos.

Pagrindinė grėsmė nenutrūkstamam JAV ūkio augimui ir toliau buvo didelis biudžeto ir einamosios sąskaitos deficitas (ESD). Importui didėjant sparčiau už eksportą, ESD toliau didėjo. Augančios gynybos ir socialinės apsaugos programų išlaidos bei mokesčių grąžinimai taip pat didino valstybės biudžeto išlaidas ir deficitą.

Inercine tampanti ūkio plėtra suteikia galimybę taikyti mažiau išdo ir pinigų politikos priemonių, skatinančių augimą. Federalinis atviros rinkos komitetas pradėjo didinti oficialiąsias palūkanų normas. Birželio pabaigoje tikslinė 1 nakties paskolų palūkanų norma buvo padidinta 25 baziniais punktais – iki 1,25 procento.

*Infliacijos pokyčiai JAV, euro zonoje ir Japonijoje
(pokytis per metus)*

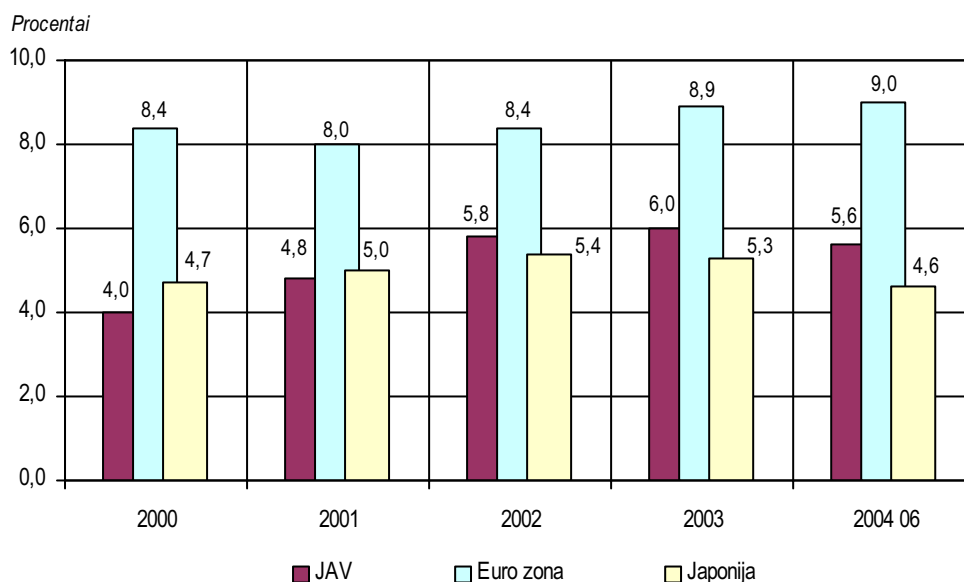
Euro zonos šalių ekonomikos plėtra pirmąjį šių metų pusmetį buvo spartesnė nei prognozuota, tačiau lėtesnė nei kituose pasaulio regionuose. Viena iš lėtesnio augimo priežasčių – ilgiau trunkantis prisitaikymas prie anksčiau patirtų ekonomikos šokų. Todėl pagrindinis iššūkis euro zonai yra tolesnio augimo skatinimas. Daugiausia įtakos regiono ekonomikos plėtrai turėjo didelės eksporto apimtys, lėmusios pramoninės gamybos didėjimą. Dėl vangios vidaus paklausos importas didėjo lėčiau. Namų ūkių vartojimo išlaidų ir investicijų metiniai augimo tempai padidėjo nedaug. Investicijų padidėjimui turėjo įtakos žemos palūkanų normos ir išaugęs įmonių pelningumas.

Euro zonoje, kaip ir JAV, infliaciją didino didelės naftos kainos, taip pat dėl mokesčių padidėjusios tabako gaminių ir sveikatos priežiūros paslaugų kainos. Nedarbo lygis padidėjo Vokietijoje, Belgijoje, Nyderlanduose, o šiek tiek sumažėjo Prancūzijoje ir Italijoje. Paslaugų sektoriuje užimtumas sumažėjo, o gamybos sektoriuje – nedaug pakilo. Europos Komisijos prognozėmis, be Vokietijos, Prancūzijos ir Nyderlandų, kuriose biudžeto deficitas jau pernai buvo didesnis už Stabilumo ir augimo pakte nustatytą 3 procentų BVP ribą, šiais metais šią ribą viršys ir Italija, Graikija bei Portugalija.

ECB pirmąjį šių metų pusmetį oficialiųjų palūkanų normų nekeitė.

Nedarbo lygis JAV, euro zonoje ir Japonijoje

(vidutinis metinis; 2004 m. – birželio pabaigoje)

Toliau sparčiai plėtojosi Japonijos ekonomika. Stiprėjanti išorės aplinkos įtaka buvo pagrindinis augimą skatinantis veiksnys. Didėjantis eksportas skatino gamybą, o augantis įmonių pelnas ir stiprėjantis pasitikėjimas verslu didino investicijas. Gerėjanti situacija darbo rinkoje, palankios ekonomikos perspektyvos lėmė didesnes namų ūkių vartojimo išlaidas. Tai taip pat tapo svarbiu ekonomikos plėtrą skatinančiu veiksniu. Palanki makroekonominė aplinka sudaro geras sąlygas įgyvendinti struktūrines reformas ir griežtinti išdž politiką siekiant sumažinti biudžeto deficitą.

Keletą metų iš eilės buvusi defliacija šiais metais, sparčiai kylant pasaulinėms naftos produktų kainoms ir patiriant netiesioginių mokesčių įtaką, sumažėjo. Birželio mėn. šioje šalyje užregistruotas nulinis metų infliacijos pokytis.

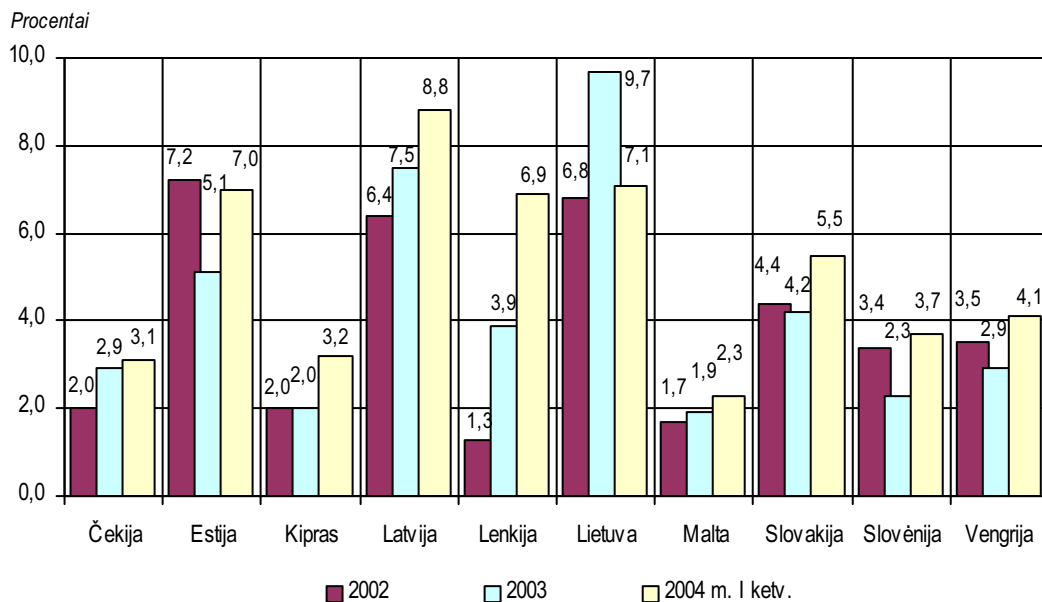
Japonijos centrinio banko intervencijos valiutų rinkoje, siekiant išlaikyti konkurencingą jenos kursą, toliau didino užsienio valiutos atsargas, kurios per praėjusį pusmetį išaugo 21,4 procento – iki 818 mlrd. JAV dolerių.

Trumpa naujų ES narių makroekonomikos apžvalga

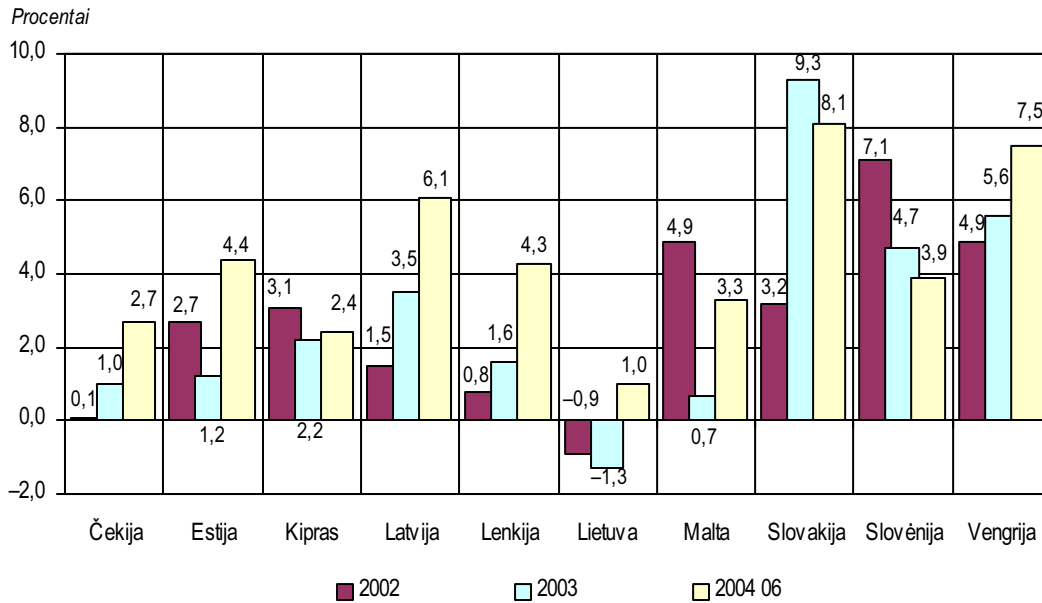
Dešimties naujų ES narių ekonomika pirmąjį šių metų pusmetį toliau sparčiai augo. Didžiausias realaus BVP pokytis ir toliau buvo Baltijos šalyse, ūkio plėtra spartėjo Lenkijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje. Baltijos šalių ūkio plėtrą labiausiai lėmė vidaus paklausa. Lietuvoje ir Latvijoje grynojo eksporto įtaka augimui buvo neigiama, o Estijoje – teigiama. Vyšegrado šalių grupės BVP augimo veiksniai buvo skirtingi. Grynas eksportas skatino plėtrą Vengrijoje, Slovakijoje ir Lenkijoje. Slovakijos BVP augo nuosekliai didėjant vartojimui, o Vengrijoje lėčiau kylantis darbo užmokestis mažino namų ūkių vartojimą, taip pat lėčiau didėjo ir paskolos. Čekijoje padidėjo neigiama grynojo eksporto įtaka BVP pokyčiui. Pagrindinis Čekijos ekonomikos plėtrą skatinantis veiksnys buvo investicijos. Palyginti su kitomis naujosiomis ES narėmis, investicijos labiau skatino ūkio augimą ir Lietuvoje, Vengrijoje bei Lenkijoje. Kai kuriose šalyse (ypač Lenkijoje) BVP taip pat didino iki narystės ES išaugęs atsargų kaupimas.

Naujų ES narių BVP pokyčiai

(palyginta su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu)

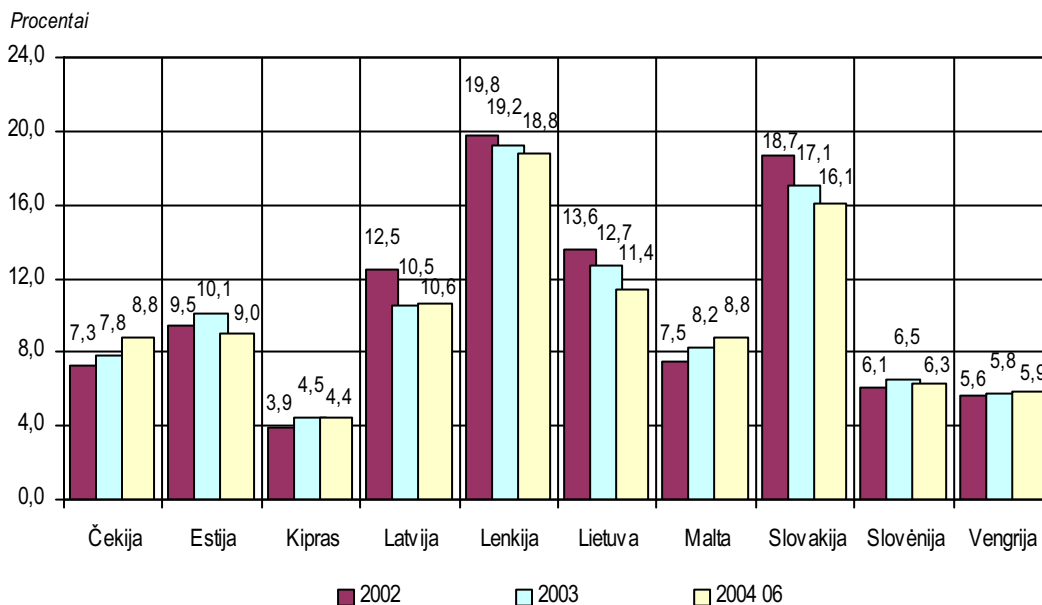
Pirmąjį 2004 m. pusmetį daugelyje naujų ES narių padidėjo infliacija. Tą skatino ir objektyvūs (mokesčių ir akcizų, valstybės nustatomų kainų pokyčiai), ir subjektyvūs (spekuliaciniai lūkesčiai, siekis gauti didesnę pelno premiją) su naryste ES susiję veiksniai, taip pat pasaulinių naftos kainų pokyčiai. Atsižvelgdamos į tai, kai kurios šalys ėmė vykdyti griežtesnę pinigų politiką. Pagrindinė palūkanų norma buvo padidinta Čekijoje (birželio mėn. nustatyta 2,25%), Latvijoje (kovo mėn. nustatyta 3,5%) ir Lenkijoje (birželio mėn. nustatyta 6,0%). Siekiant sumažinti spaudimą nacionalinei valiutai, Slovakijoje buvo vykdomos intervencijos į valiutų rinką, o palūkanų norma birželio mėn. sumažinta iki 4,5 procento. Slovėnija vykdė laisvesnę pinigų politiką, nes šioje šalyje sulėtėjo infliaciniai procesai. Pagrindinis infliaciją mažinantis veiksnys buvo socialinių partnerių susitarimas pristabdyti realaus darbo užmokesčio kilimą, jo kaitą susiejant su infliacijos lūkesčiais, nacionalinės valiutos kurso pokyčiais ir darbo našumu. Vengrijoje laikinai sustabdytas palūkanų normų mažinimas. Latvijoje, be kitų su naryste ES susijusių veiksnių, infliaciją skatino ir sumažėjusi lato vertė euro atžvilgiu bei didelė kreditavimo ir vidaus paklausa. Lietuvoje praėjusį pusmetį infliacija pradėjo didėti.

Toliau sparčiai besiplėtojanti ekonomika sumažino nedarbą kai kuriose naujosiose narėse. Nedarbo lygis sumažėjo šalyse, kuriose jis buvo didžiausias, – Lenkijoje ir Slovakijoje, taip pat Lietuvoje ir Estijoje. Palyginti su 2003 m. vidurkiu, nedarbo lygis mažai pakito Kipre, Latvijoje, Slovėnijoje ir Vengrijoje, o Čekijoje ir Maltoje jis net padidėjo.

Nedarbo lygis naujosiose ES narėse¹

(vidutinis metinis; 2004 m. – birželio pabaigoje)

Viena iš svarbiausių į ES įstojusių šalių problemų – biudžeto deficitas. Fiksuotą valiutos kursą taikančiose šalyse (Lietuvoje, Estijoje, Slovėnijoje), taip pat ir Latvijoje biudžeto būklė geresnė. Augant gamybai, pasikeitus mokesčių tarifams, buvo gerų galimybių mažinti biudžeto deficitą, ypač tose šalyse, kuriose šis rodiklis gana aukštas. Tačiau šalys ribotai pasinaudojo šiomis galimybėmis. Padidėjusios pajamos nebuvo skirtos biudžeto deficitui mažinti. Tikėtina, kad vis didėjantis biudžeto deficitas Čekijoje šiais metais bus istoriškai didžiausias – apie 6 procentus. Lietuvoje šis rodiklis šimet gali būti

¹ Eurostat duomenys.

2,7 procento, t. y. labai priartėti prie 3% ribos (2003 m. buvo 1,7%). Tik Slovakijoje pirmąjį šių metų ketvirtį užfiksuotas biudžeto perviršis, todėl prognozuotas 3,9 procento metinis biudžeto deficitas gali būti mažesnis. Didelis daugumos naujųjų ES narių biudžeto deficitas nesudarė sąlygų mažinti ESD.

Gegužės mėn. naujosios ES narės pateikė Europos Bendrijai konvergencijos programas. Įvertinus šias programas, Lietuvai, Estijai ir Slovėnijai birželio pabaigoje leista pirmosioms prisijungti prie VKM II. Šios šalys planuoja eurą įvesti 2007 m. pradžioje. Latvija numato prisijungti prie VKM II nuo 2005 m. pradžios.

Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas

Išankstiniais duomenimis, pirmojo šių metų pusmečio Lietuvos Respublikos mokėjimų balanso ESD buvo beveik 2,8 mlrd. litų – 1,1 mlrd. litų didesnis negu prieš metus. ESD, išankstiniais vertinimais, sudarė 9,7 procento BVP (2003 m. I pusmetį – 6,2%).

ESD ir BVP santykis

	ESD, mln. Lt	ESD ir BVP santykis, %
2004 m.		
I ketv.	-1 183,6	-9,0
II ketv.*	-1 581,5	-10,3
I pusm.	-2 765,1	-9,7
2003 m.		
I ketv.	-476,2	-3,8
II ketv.	-1 158,1	-8,3
I pusm.	-1 634,3	-6,2

* Antrojo 2004 m. ketvirčio duomenys apskaičiuoti remiantis atitinkamų mėnesių duomenimis.

Dėl sparčios šalies ūkio raidos toliau didėjanti vidaus paklausa skatino ir prekių importo augimą. ESD padidėjo ir dėl išaugusio užsienio prekybos deficito. Pirmąjį šių metų pusmetį sparčiau negu prieš metus didėjo vartojimo prekių įvežimas, o investicinių prekių importas augo gerokai lėčiau. Vis dėlto ši sulėtėjimą daugiausia lėmė sumažėjęs transporto įrenginių importas.

ESD padidėjimui įtakos turėjo ir sumažėję teigiami paslaugų ir einamųjų pervedimų balansai.

Einamosios sąskaitos balansas ir jo kaitos veiksniai

	Mln. Lt		Pokytis, %	Veiksnių įtaka, %
	2004 m. I pusmetis	2003 m. I pusmetis		
ESD	-2 765,1	-1 634,3	69,2	X
Prekybos balansas	-2 955,0	-2 119,3	39,4	51,1
Paslaugų balansas	859,2	1 020,4	-15,8	9,9
Pajamų balansas	-950,0	-1 016,1	-6,5	-4,0
Einamųjų pervedimų balansas	280,7	480,7	-41,6	12,2

Pirmojoje šių metų pusėje paslaugų eksporto apimtis buvo 7,3, o jų importo – 21,1 procento didesnė negu prieš metus. Teigiamas paslaugų balansas buvo 859,2 mln. litų (2003 m. I pusmetį – 1,0 mlrd. Lt). Tarp paslaugų ir toliau vyravo transporto ir kelionių paslaugos. Sparčiau, palyginti su transporto paslaugų eksportu, padidėjęs šių paslaugų importas sumažino visą paslaugų balansą.

Praejusį pusmetį gerokai padaugėjo laikinai į Lietuvą atvykusių ES šalių gyventojų ir sumažėjo atvykusiųjų iš NVS šalių. Gerokai išaugo (ypač gegužės ir birželio mėn.) ir laikinai išvykusių Lietuvos gyventojų skaičius. Dėl šių pokyčių teigiamas kelionių balansas sumažėjo.

Išankstiniais vertinimais, pajamų balanso deficitas pirmąjį šių metų pusmetį buvo 950,1 mln. litų – 66 mln. litų (6,5%) mažesnis negu prieš metus. Aptariamu laikotarpiu sumažėjo išmokos nerezidentams už jų investicijas Lietuvoje, tačiau padidėjo nerezidentų reinvesticijos (einamojoje sąskaitoje parodytos kaip išmokos nerezidentams, o finansinėje sąskaitoje – tarp tiesioginių užsienio investicijų).

Pirmojo 2004 m. pusmečio einamųjų pervedimų balansas (280,7 mln. Lt) buvo mažesnis negu prieš metus (480,7 mln. Lt). Tam įtakos turėjo šalies įmokos į ES biudžetą (Lietuvai tapus ES nare) ir sumažėjusios išmokos iš ES pagalbos fondų (PHARE, ISPA, SAPARD). O lėšų iš ES struktūrinių fondų dar nebuvo gauta (pirmosios išmokos iš minėtų fondų pasiekė Lietuvą liepos mėn.).

Teigiamas kapitalo ir finansinės sąskaitų balansas praėjusį pusmetį buvo beveik 2,8 mlrd. litų. Neįskaitant oficialiųjų tarptautinių atsargų, visas šalies investicijų srautas užsienyje buvo 1,0 mlrd. litų, o užsienio investicijų srautas Lietuvoje – 3,5 mlrd. litų. ESD daugiausia buvo finansuojamas grynosiomis tiesioginėmis užsienio investicijomis, kurios sudarė 43,7 procento ESD. Grynasis investicijų portfelio srautas sudarė 30,4, o grynasis kitų investicijų ir išvestinių finansinių priemonių srautas – 15,3 procento ESD.

Praėjusį pusmetį didžiausią investicijų užsienyje srautą sudarė padidėję šalies komercinių bankų indėliai ir lėšos korespondentinėse sąskaitose užsienio bankuose. Be to, šalies bankai investavo 334,6 mln. litų į nerezidentų išleistus skolos vertybinius popierius.

Užsienio investicijų srautas į Lietuvą buvo 1,9 mlrd. litų didesnis negu prieš metus.

Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje, palyginti su pirmuoju 2003 m. pusmečiu, padidėjo 386,6 mln. litų – iki 1,3 mlrd. litų.

Pirmojoje šių metų pusėje investicijų portfelio srautas Lietuvoje buvo 1,2 mlrd. litų. Kaip ir anksčiau, pagrindinė investicijų portfelio užsienio rinkos dalyvė buvo šalies Vyriausybė, kovo mėn. užsienyje išplatinusi naują euroobligacijų emisiją.

Kitų investicijų Lietuvoje srautas (1,1 mlrd. Lt) buvo net 1 mlrd. litų didesnis nei prieš metus. Didžiausią šio srauto dalį sudarė komercinių bankų gautos paskolos ir nerezidentų indėliai šalies komerciniuose bankuose. Valstybės vardu gautų paskolų srautas buvo neigiamas, nes daugiau užsienio paskolų buvo gražinta, negu gauta naujų.

Oficialiųjų užsienio atsargų srautas praėjusį pusmetį buvo neigiamas. Pagrindinė minėtų atsargų sumažėjimo priežastis – bankai nupirko iš Lietuvos banko daugiau užsienio valiutos, negu jam pardavė.

II. Lietuvos banko operacijos

Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos

Pinigų politikos priemonių taikymas

Fiksuoto lito kurso sąlygomis taikomos pinigų politikos priemonės padeda Lietuvos bankui reguliuoti bankų sistemos likvidumą. Praėjusį pusmetį, kaip ir anksčiau, buvo taikomos šios pinigų politikos priemonės: bazinės valiutos keitimas į litus ir litų – į bazinę valiutą, privalomųjų atsargų reikalavimai ir Lietuvos banko paskolų galimybės.

Bankų galimybės sudaryti litų ir eurų keitimo sandorius su Lietuvos banku tobulinimas

Kartu su 2004 m. kovo 24 d. prasidėjusiu privalomųjų atsargų laikymo laikotarpiu įsigaliojo naujos redakcijos Litų ir bazinės valiutos – eurų keitimo sandorių tarp Lietuvos banko ir bankų sudarymo ir vykdymo taisyklės. Lietuvos bankas neribotai sudaro litų ir eurų keitimo sandorius su bankais, kuriems taiko privalomųjų atsargų reikalavimą ir nėra atšaukęs leidimo atlikti operacijas užsienio valiuta.

Naujos taisyklės praplėtė bankų likvidumo valdymo galimybes ir suderino Lietuvos banko operacijų saugumo užtikrinimo standartus su ES centrinių bankų praktika dalyvaujant VKM II. Kaip jau minėta, pakeista iš bankų imamo atlyginimo už bazinės valiutos pirkimą ar pardavimą Lietuvos banke skaičiavimo tvarka gerokai sumažino šio atlyginimo dydį.

Nuo 1994 m. balandžio 1 d. iki 2001 m. lapkričio 4 d. bankai turėjo mokėti 0,05 procento sandorio sumos atlyginimą, kuris vėliau buvo sumažintas iki 0,025 procento. Procentinio atlyginimo principas buvo pasirinktas siekiant skatinti tarpbankinės vidaus rinkos plėtrą, ir iš pradžių ši priemonė buvo veiksminga. Tačiau vėliau šalies bankai sustiprino ryšius su Vakarų Europos bankais ir ėmė aktyviau naudotis papildomomis likvidumo valdymo galimybėmis tarptautinėje eurų rinkoje.

Pagal šių metų kovo 24 d. įsigaliojusią tvarką bankas už kiekvieną sandorį turi mokėti 50 litų atlyginimą, nustatytą remiantis Lietuvos banko sąnaudomis tokiems sandoriams tvarkyti. Nauja atlyginimo tvarka leido šalies bankams lanksčiau valdyti likvidumą litais ir eurai, sustiprino litų rinkos suartėjimą su tarptautine eurų rinka, padidino tarpbankinių sandorių palūkanų stabilumą ir dar labiau jas priartino prie eurų palūkanų.

Privalomųjų atsargų reikalavimai ir jų vykdymas

Siekdamas palaikyti tinkamą bankų sistemos likvidumą, Lietuvos bankas šalies bankams ir šalyje veikiantiems užsienio bankų skyriams taiko privalomųjų atsargų reikalavimus. Atsižvelgdamas į Lietuvos siekį netolimoje ateityje tapti euro zonos nare, į makroekonomikos padėtį ir bankų sistemos stabilumą, Lietuvos bankas nuo 2000 m. nuosekliai artino privalomųjų atsargų sistemą prie ECB taikomos sistemos.

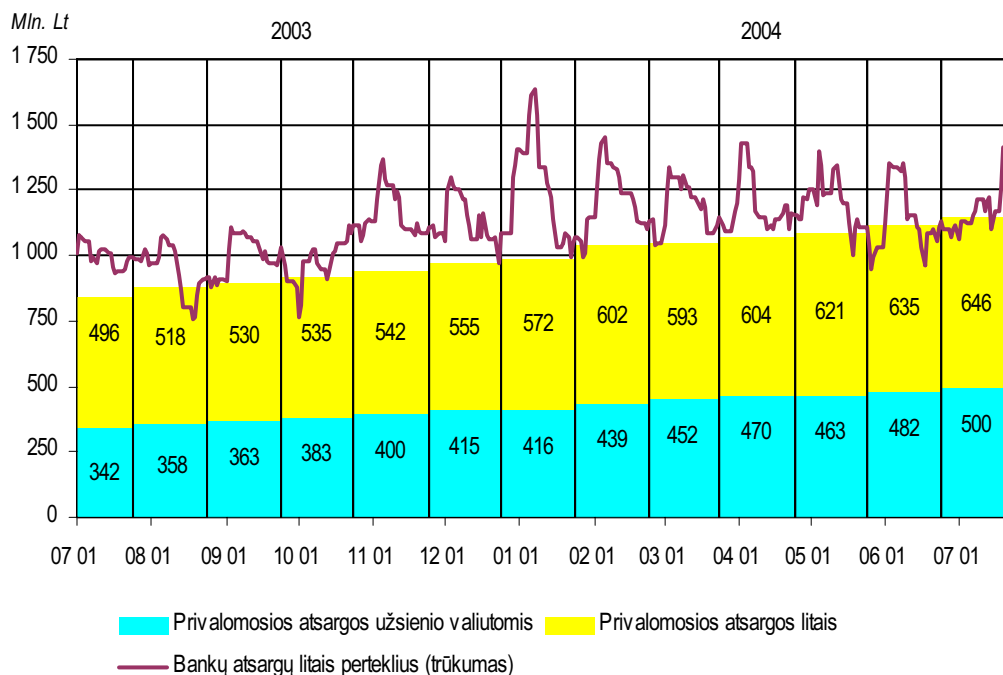
2000–2002 m. privalomųjų atsargų norma sumažinta nuo 10 iki 6 procentų. Tačiau, vengiant papildomai skatinti, kad ypač sparčiai didėtų bankų paskolų portfelis, po 2002 m. privalomųjų atsargų norma nebuvo sumažinta.

Atsižvelgdamas į didelę bankų išipareigojimų užsienio valiutomis dalį, Lietuvos bankas ir toliau taiko reikalavimą privalomąsias atsargas išipareigojimams užsienio valiutomis laikyti eurai ir (ar) JAV doleriais. Privalomąsias atsargas išipareigojimams litais šalies bankai turi laikyti nacionaline valiuta. (Euro zonos bankai visas privalomąsias atsargas turi laikyti tik eurai.)

Privalomųjų atsargų laikymo laikotarpiai prasideda kiekvieno mėnesio 24 d., o baigiasi kito mėnesio 23 d. Kiekvieno laikotarpio privalomųjų atsargų bazė ir suma apskaičiuojama bankų ankstesnio mėnesio pabaigos duomenų pagrindu.

Privalomųjų atsargų apimtis per praėjusį pusmetį (nuo 2003 m. gruodžio 24 d. iki 2004 m. birželio 24 d.) išaugo 158,2 mln. litų (16,0%) – iki 1,1 mlrd. litų. Minėtos atsargos nacionaline valiuta padidėjo 73,7 mln. litų (12,9%), o užsienio valiuta – 84,5 mln. litų (20,3%).

Komercinių bankų privalomosios atsargos Lietuvos banke

Privalomųjų atsargų pokyčius 2004 m. pirmąjį pusmetį, kaip ir 2003 m., lėmė išsipareigojimų, kuriems taikomi privalomųjų atsargų reikalavimai, pokyčiai. (Lyginami 2003 m. lapkričio pabaigos ir 2004 m. gegužės pabaigos bankų išsipareigojimai, kuriais remiantis apskaičiuoti privalomųjų atsargų dydžiai šių atsargų laikymo laikotarpiams, prasidėjusiems atitinkamai 2003 m. gruodžio 24 d. ir 2004 m. birželio 24 d.)

Išsipareigojimų pokyčių tendencijos išliko panašios kaip ir pernai. Privalomųjų atsargų litais prieaugi lėmė rezidentų indėliai nacionaline valiuta: fizinių asmenų indėliai padidėjo 775,4 mln. litų (15,0%), privačių įmonių – 186,2 mln. litų (7,0%). Privalomosios atsargos užsienio valiuta labiausiai padidėjo dėl net 1,1 mlrd. litų (33,6%) išaugusių šalies bankų išsipareigojimų užsieniui. Tai daugiausia globojančių (patronuojančių) bankų paskolintos lėšos, kurių visa suma arba jos dalis gali būti gražinta per pirmus 2 metus ir kurioms taip pat taikomi privalomųjų atsargų reikalavimai. Priešingai negu pernai, praėjusį pusmetį rezidentų indėliai užsienio valiuta, kurių pradinė trukmė ne ilgesnė nei 2 m., padidėjo 168,0 mln. litų (5,0%).

Dėl padidėjusių bankų išsipareigojimų užsieniui privalomųjų atsargų litais dalis sumažėjo nuo 58 iki 56 procentų (2003 m. ji padidėjo 2 p. – iki 58%, o 2002 m. – net 6 p. – iki 56%).

Lietuvos bankas kiekvienam bankui apskaičiuotas privalomasias atsargas leidžia sumažinti 345,3 tūkst. litų. Šių metų viduryje, kaip ir 2003 m. pabaigoje, nuolaidų suma buvo 4,5 mln. litų.

Pastarąjį pusmetį vidutinis atsargų litais perteklius sudarė 16 procentų visų nacionaline valiuta laikytų privalomųjų atsargų. Tačiau, bankams pradėjus aktyviau naudotis litų ir eurų keitimo galimybėmis Lietuvos banke, kai pastarasis sumažino bankų atlyginimą už sandorius, atsargų perteklius gegužės ir birželio mėn. prasidėjusiais laikotarpiais sumažėjo iki 4–5 procentų (2003 m. vidutinis atsargų litais perteklius sudarė 23% privalomųjų atsargų, 2002 m. – 16%).

Lietuvos banko paskolos

Bankai, kurie yra mokėjimo sistemos LITAS dalyviai ir kuriems taikomi privalomųjų atsargų reikalavimai, gali su Lietuvos banku sudaryti dienos VVP atpirkimo sandorius. Jeigu bankas neatperka VVP tą pačią dieną, jis turi tai padaryti kitą darbo dieną – pagal 1 nakties atpirkimo sandorių sąlygas. Lietuvos bankas, kaip ir ECB, dienos sandorius sudaro be palūkanų, o 1 nakties sandoriams, kurie padidina dienos pabaigos bankų atsargas, įskaitomas vykdant privalomųjų atsargų reikalavimus, taiko ECB nustatytą palūkanų normą už naudojimąsi ribinio skolinimosi galimybe. Praėjusį pusmetį ši palūkanų norma buvo 3 procentai.

Dienos ir 1 nakties VVP atpirkimo sandoriai skirti tarpbankinių atsiskaitymų realiu ir nustatytu laiku stabilumui padidinti. Apžvelgiamą pusmetį šalies bankai nesikreipė į Lietuvos banką dėl tokių sandorių. Privalomosios atsargos, veiksminga tarpbankinių atsiskaitymų sistema, tarpbankinės rinkos ir litų bei eurų keitimo Lietuvos banke galimybės leido patiems bankams patikimai valdyti likvidumą. Be to, bankai buvo dar nepakankamai pasirengę aktyviai panaudoti visas sistemos LITAS galimybes ir savo klientams teikti visas atsiskaitymų realiu laiku paslaugas.

Valiutos keitimo operacijos

Pirmąjį šių metų pusmetį Lietuvos bankas su savo indėlininkais (daugiausia su Finansų ministerija) ir bankais sudarė 7,3 mlrd. litų vertės užsienio valiutos keitimo sandorių. Sandorių su bankais dalis – 39,2, o su Lietuvos banko indėlininkais – 60,8 procento. Sudarytų sandorių apyvarta buvo 1,7 mlrd. litų didesnė negu pirmojoje 2003 m. pusėje. Didžiausia ji buvo gegužės mėn. (1,8 mlrd. Lt), mažiausia – vasario mėn. (654,4 mln. Lt).

Lietuvos bankas praėjusį pusmetį bankams pardavė užsienio valiutos 975,1 mln. litų daugiau, negu iš jų nupirko, o iš indėlininkų nupirko 642,7 mln. litų valiutos daugiau, nei jiems pardavė. Bendras valiutų prekybos rezultatas buvo neigiamas – Lietuvos banko parduotos užsienio valiutos suma 332,4 mln. litų didesnė negu nupirkta. Dėl to atitinkamai sumažėjo litų kiekis apyvartoje.

Lietuvos banko indėlininkų atliktos užsienio valiutos keitimo operacijos buvo susijusios su valstybės biudžeto išlaidomis, VVP išleidimu bei išpirkimu vidaus ir užsienio rinkose, užsienio paskolų gražinimu ir palūkanų mokėjimu bei laikinai laisvų lėšų investavimu.

Grynasis užsienio valiutos pardavimas Lietuvos bankui

(mln. Lt)

	2004 m.							2003 m. I pusm.
	sausis	vasaris	kovas	balandis	gegužė	birželis	iš viso	
Bankai	-246,6	-155,4	27,6	32,8	-373,3	-260,3	-975,1	232,5
Lietuvos banko indėlininkai	-218,7	166,3	-8,2	7,1	185,4	510,8	642,7	27,8
Iš viso	-465,3	10,9	19,4	39,9	-187,8	250,4	-332,4	260,3

Užsienio atsargų valdymas

2004 m. birželio pabaigoje oficialiosios užsienio atsargos buvo 2,7 mlrd. eurų, iš jų įsipareigojimai Lietuvos banko indėlininkams – 0,8 mlrd. eurų. Per praėjusį pusmetį užsienio atsargos sumažėjo 54 mln. eurų (2,0%). Paskutinį kartą šios atsargos buvo sumažėjusios antrąjį 2002 m. pusmetį.

Pirmąjį šių metų pusmetį oficialiųjų užsienio atsargų labiausiai mažino bazinės valiutos pardavimas bankams, o didino Lietuvos banko indėlininkų operacijos, taip pat padidėjusios bankų privalomosios atsargos.

Lietuvai tapus VKM II dalyve, pagrindinis Lietuvos banko tikslas valdant užsienio atsargas liko tas pats – garantuoti tiek likvidžių finansinių išteklių, kad jų bet kada pakaktų fiksuotam lito kursui euro atžvilgiu išlaikyti.

Praėjusį pusmetį vidutiniškai 75 procentai oficialiųjų užsienio atsargų buvo investuoti į labai likvidžius Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (EBPO, angl. OECD) priklausančių šalių vyriausybių, taip pat tų šalių centrinių bankų vertybinius popierius.

Lietuvos bankas užsienio atsargas investuoja į tokio patikimumo finansines priemones, kurios praktiškai neturi įsipareigojimų nevykdymo rizikos (jų reitingas ne mažesnis kaip A). Daugiau kaip 80 procentų atsargų buvo investuota į AA ir aukštesnio reitingo užsienio finansines priemones.

Užsienio atsargos valdomos taip, kad, atsižvelgus į likvidumo ir saugumo reikalavimus bei investicijų trukmės apribojimus, būtų gaunama kuo didesnė investicijų grąža. Pirmąjį šių metų pusmetį metinė užsienio atsargų grąžos norma buvo 2,3 procento (2003 m. II pusmetį – 1,5%). Tačiau ir padidėjusi grąža yra nedidelė, nes šiuo metu pasaulio finansų rinkose vyrauja istoriškai bene žemiausios palūkanų normos.

Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos

Siekdamas toliau didinti mokėjimo sistemos patvarumą ir veiksmingumą bei gerinti paslaugų kokybę, Lietuvos bankas pradėjo taikyti naują mokėjimo sistemą LITAS. 2004 m. sausio 19 d. pradėjusi veikti mokėjimo sistema LITAS pakeitė nuo 1993 m. veikusią sistemą TARP BANK. Naujoji sistema LITAS skirta mokėjimams vykdyti ir realiu, ir nustatytu laiku. Sistemoje taikomos pažangios kredito, likvidumo ir operacinės rizikos valdymo bei veiklos tęstinumo priemonės. Jos saugumui ir patikimumui garantuoti pritaikyta skaitmeninio parašo technologija.

Kartu su sistema LITAS šių metų sausį pradėjo veikti ir Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo (LCVPD) valdoma nauja vertybinių popierių atsiskaitymo sistema. Jos sąveika su sistema LITAS garantuoja atsiskaitymų už vertybinių popierių sandorius vykdymą realiu ir nustatytu laiku, laikantis vienalaikio lėšų ir vertybinių popierių pervedimo principo. Tai suteikia galimybę sistemos dalyviams greitai ir saugiai atsiskaityti už vertybinius popierius, lanksčiau panaudoti turimus vertybinius popierius, o sistemos LITAS dalyviams – pasinaudoti dienos arba 1 nakties atpirkimo sandorių sudarymo paslauga.

Dienos ir 1 nakties atpirkimo sandorių sudarymo paslaugą Lietuvos bankas sistemos dalyviams pradėjo teikti šių metų birželio mėn. Šios paslaugos tikslas – mokėjimo sistemoje LITAS pritaikyti dar vieną veiksmingą likvidumo rizikos valdymo priemonę. Atpirkimo sandoriai padės užtikrinti sklandų, nenutrūkstamą ir veiksmingą atsiskaitymų procesą sistemoje. Šie sandoriai, pagal kuriuos gali būti perkami ir parduodami VVP, sudaromi su komerciniais bankais, pasirašiusiais su Lietuvos banku atitinkamas sutartis. Minėtų sandorių sudarymo sąlygos nustatytos Lietuvos banko valdybos šių metų gegužės mėn. patvirtintose Lietuvos banko ir mokėjimo sistemos LITAS dalyvių dienos ir vienos nakties atpirkimo sandorių sudarymo ir vykdymo taisyklėse.

Pirmąjį šių metų pusmetį mokėjimo sistema LITAS veikė patikimai. Jos dalyviai buvo: Lietuvos bankas, 9 šalies bankai, 3 užsienio bankų skyriai ir Centrinė kredito unija. Vykdydami atsiskaitymus už vertybinius popierius, šia sistema taip pat naudojosi 13 vertybinių popierių rinkos dalyvių (LCVPD ir Vertybinių popierių komisijos prižiūrimos finansų maklerio įmonės).

Praėjusį pusmetį mokėjimo sistemoje LITAS¹ apdorota 7,3 mln. mokėjimo nurodymų, kurių vertė – 91,6 mlrd. litų. Palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu, operacijų skaičius padidėjo 14,2, o jų vertė – 26,8 procento. Vidutiniškai per mėnesį sistemoje buvo atliekama 1,2 mln., vidutiniškai per dieną – 58 tūkst. mokėjimų, vidutinė vienos dienos mokėjimų vertė – 733 mln. litų, vidutinis vieno mokėjimo dydis – 12,6 tūkst. litų.

¹ Įskaitant mokėjimus sistemoje TARP BANK nuo 2004 m. sausio 2 d. iki sausio 18 d.

Tarpbankiniai mokėjimai

I pusmetis	Operacijų skaičius, tūkst.			Operacijų vertė, mln. Lt		
	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis ¹ , %	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos lygis, %
2002	5 387	43,1	79,7	69 774	558,2	68,1
2003	6 356	50,4	77,8	72 292	573,7	65,9
2004	7 255	58,0	76,3	91 640	733,1	61,9

Pastarąjį pusmetį Lietuvos bankas dalyvavo darbo grupėje, kurios užduotis buvo perkelti į Lietuvos Respublikos teisę Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/47/EB dėl finansinio įkaito susitarimų. Finansinio užtikrinimo susitarimus ir jų vykdymo ypatybes nustato 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymas.

Lietuvos banko įstatymas įpareigoja skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą. Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatyme Lietuvos bankui pavesta registruoti šias sistemas, prižiūrėti, kaip vykdomi joms keliami reikalavimai, informuoti apie sistemas ir jų dalyvius atitinkamas ES valstybių narių institucijas. Vykdamas šias funkcijas, taikomos mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros priemonės, numatytos Lietuvos banko valdybos patvirtintoje Mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų priežiūros politikoje, – mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų registravimas, jų vertinimas ir stebėjimas. Įvertinęs, kaip sistemos atitinka Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymo reikalavimus, Lietuvos bankas įregistravo Vertybinių popierių atsiskaitymo sistemą, kurios operatorius yra LCVPD, ir mokėjimo sistemą KUBAS, kurios operatorius – Centrinė kredito unija.

Praėjusį pusmetį Lietuvos banko tarnautojai toliau dirbo ECBS Mokėjimo ir atsiskaitymo sistemų komitete ir jo sudarytose darbo grupėse. Jose rengiami projektai, susiję su ES narių centrinių bankų mokėjimo sistemos TARGET plėtra, yra ypač svarbūs Lietuvos bankui, nes, šaliai rengiantis tapti euro zonos nare, bus būtina integruotis į bendrą ES valstybių centrinių bankų mokėjimo sistemą.

¹ Koncentracijos lygis – tai 3 sistemos dalyvių, atlikusių daugiausia mokėjimų, operacijų dalis tarp visų mokėjimo operacijų.

III. Grynujų pinigų valdymas

Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas iš apyvartos

2004 m. birželio 30 d. apyvartoje buvo, įskaitant progines monetas ir numizmatinius rinkinius, 5,2 mlrd. litų grynujų pinigų (0,6 mlrd. Lt daugiau negu prieš metus).

Pirmąjį šių metų pusmetį grynujų pinigų apyvartoje padaugėjo 50,2 mln. litų, nes į apyvartą išleista 692,8 mln., o išimta iš jos – 642,6 mln. litų.

Grynieji pinigai apyvartoje

(mln. Lt)

Laikotarpis	Grynujų pinigų		Grynieji pinigai apyvartoje (laikotarpio pabaigoje)
	išleista į apyvartą	išimta iš apyvartos	
2004 m.			
I ketv.	147,4	300,7	4 983,5
II ketv.	545,4	341,9	5 186,9
I pusm.	692,8	642,6	5 186,9
2003 m.			
I ketv.	388,1	284,7	4 325,3
II ketv.	596,7	328,3	4 593,8
I pusm.	984,8	613,0	4 593,8

Šių metų balandžio mėn. į apyvartą išleistos proginė 50 litų vertės sidabro moneta ir apyvarinė 1 lito moneta, skirtos Vilniaus universiteto 425-erių metų sukakčiai, birželio mėn. – proginė 50 litų vertės sidabro moneta iš serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“, skirta Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblui.

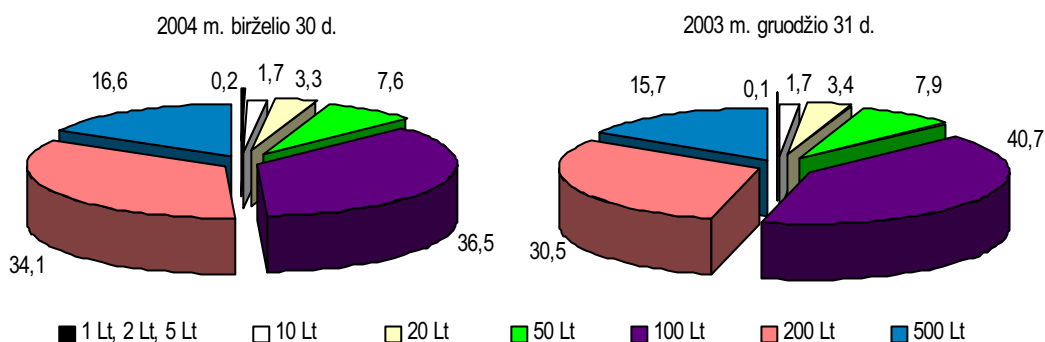
Banknotai ir monetos apyvartoje

Šių metų birželio pabaigoje apyvartoje buvo 58,2 mln. vienetų banknotų ir 506,8 mln. vienetų monetų. Nuo metų pradžios banknotų apyvartoje kiekis sumažėjo 0,8 mln., nors jų nominalioji vertė išaugo 50,0 mln. litų. Monetų apyvartoje kiekis padidėjo 13,2 mln. vienetų, o jų nominalioji vertė – 0,1 mln. litų.

Birželio 30 d. didžiausia visos banknotų apyvartoje vertės dalis (36,5%) buvo 100 litų banknotais. Nuo metų pradžios pastarųjų dalis sumažėjo 4,2 punkto, tačiau 3,6 punkto padidėjo 200 litų banknotų dalis. Vis populiariausi tampa 500 litų banknotai – jų dalis per praėjusį pusmetį padidėjo 0,9 punkto.

Banknotai apyvartoje

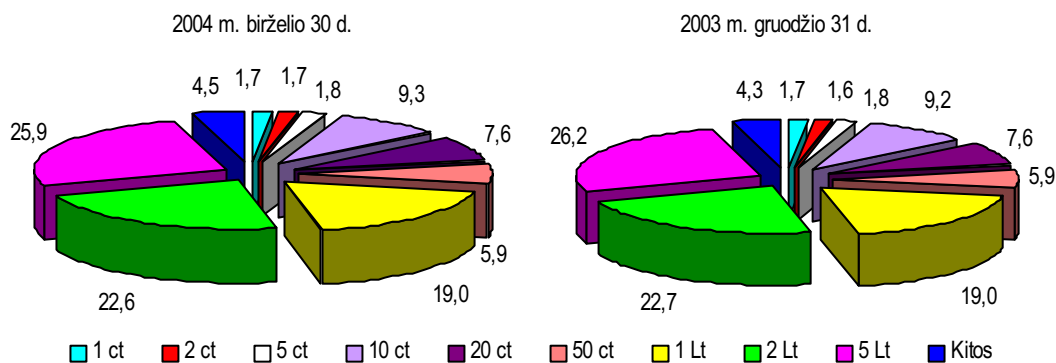
(procentais; palyginta su visa banknotų nominaliaja verte)

Praėjusio pusmečio pabaigoje 1, 2 ir 5 litų vertės monetos, baigiančios pakeisti tų pačių nominalų banknotus, sudarė šiek tiek daugiau negu du trečdalius (67,5%) visos monetų apyvartoje nominaliosios vertės. Tačiau jų dalis nuo metų pradžios sumažėjo 0,4 punkto (2 Lt monetų dalis sumažėjo 0,1, o 5 Lt – 0,3 p.)

Monetos apyvartoje

(procentais; palyginta su visa monetų nominaliaja verte)

Atsargų fondų saugojimas, banknotų ir monetų naikinimas

Lietuvos bankas, vykdydamas savo išimtinę teisę – išleisti į apyvartą ir išimti iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, – sudaro šalies grynųjų pinigų (banknotų ir monetų) atsargas, kurios saugomos Lietuvos banko saugyklose.

Siekiant užtikrinti aukštą pinigų kokybę, į apyvartą išleidžiami tik tinkami, nesusidėvėję banknotai ir kokybiškos monetos. Pirmąjį šių metų pusmetį visų nominalų banknotų ir monetų atsargos buvo pakankamos grynųjų pinigų poreikiui patenkinti. Saugyklose saugomų tinkamų apyvartai banknotų ir monetų kiekis aptariamam laikotarpiu sumažėjo 11 mln. vienetų. Sausio–birželio mėn. nukalta 19 mln. vienetų 1 ir 2 centų vertės monetų.

Susidėvėję ir išimti iš apyvartos visų laidų banknotai ir monetos yra sunaikinami. Praėjusį pusmetį sunaikinta 18 mln. vienetų išimtų iš apyvartos banknotų ir 9 mln. vienetų 1991 m. laidos monetų.

IV. Kredito įstaigų priežiūra

Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys

Pirmąjį 2004 m. pusmetį Lietuvos bankas toliau prižiūrėjo ir inspektavo kredito įstaigas: analizavo ir vertino šių įstaigų finansinę būklę, nagrinėjo jų veiklos rodiklius ir tendencijas, kontroliavo, kaip vykdomi veiklos riziką ribojantys normatyvai. Išanalizuotos bankų pateiktos audituotos 2003 m. finansinės ataskaitos ir išnagrinėti operatyviniai ir strateginiai bankų veiklos planai, kuriuose apibrėžtos prioritetinės artimiausio laikotarpio ir tolesnės perspektyvos veiklos kryptys bei prognozuojami veiklos rezultatai. Rengiantis šių metų antrąjį pusmetį pradėti taikyti naują bankų abejotinių aktyvų vertinimo tvarką, buvo toliau analizuojamos bankų parengtos individualios Abejotinių aktyvų vertinimo ir grupavimo taisyklės, pateiktos pastabos joms patobulinti. Baigta įgyvendinti nauja Paskolų rizikos duomenų bazės koncepcija, numatanti kaupti daug išsamesnę informaciją apie skolininkų finansinę būklę.

Praėjusį pusmetį Lietuvos bankas inspektavo 3 bankus, 3 užsienio bankų skyrius ir 17 kredito unijų (tarp jų – ir Centrinę kredito uniją – CKU). Bankai inspektuojami pagal naują metodiką. Bendrojo inspektavimo metu tikrinama, kaip valdomi bankas, kredito, likvidumo, rinkos ir operacinė rizikos bei vidaus kontrolė. Be to, tikrinama, ar bankas laikosi bankų veiklą reglamentuojančių teisės aktų, banko steigimo dokumentų ir banko vidaus taisyklių reikalavimų, ar teisingai sudarytos Lietuvos bankui pateiktos finansinės ir priežiūrai skirtos ataskaitos. Įgyvendindamas Bankų įstatyme apibrėžtus bankų inspektavimo tvarkos reikalavimus, Lietuvos bankas pirmojoje šių metų pusėje parengė naujus Bankų inspektavimo nuostatus. Minėtos nuostatos bus taikomos inspektuojant bankus, CKU, šalyje veikiančius užsienio bankų padalinius, taip pat finansinei grupei priklausančius ir su ja susijusius asmenis, jei Lietuvos bankas atlieka finansinės grupės jungtinę (konsoliduotą) priežiūrą. Atsižvelgiant į priežiūros reikalavimų pokyčius ir ryškėjančius naujus bankų veiklos aspektus, toliau buvo tobulinamas Bankų inspektavimo vadovas.

Viena iš pagrindinių pirmojo šių metų pusmečio Lietuvos banko veiklos kryptų buvo susijusi su pasirengimu įgyvendinti naujojo Bankų įstatymo ir Centrinės kredito unijos įstatymo nuostatas, įsigaliojusias nuo šalies įstojimo į ES dienos. Lietuvos bankas peržiūrėjo kredito įstaigų veiklą reglamentuojančius teisės aktus ir įvertino, ką būtina pakeisti ir papildyti, siekiant juos suderinti su minėtų įstatymų reikalavimais. Vėliau buvo patikslinti keletas teisės aktų.

Naujos redakcijos Užsienio bankų filialų, veikiančių Lietuvos Respublikoje, priežiūros taisyklėse nustatytos nevienodos priežiūros sąlygos ES valstybėse licencijuotų užsienio bankų filialams ir užsienio bankų, licencijuotų trečiosiose šalyse (ne ES valstybėse), filialams. Taisyklėse taip pat apibrėžta užsienio bankų filialų ataskaitų pateikimo Lietuvos bankui ir paskelbimo visuomenei tvarka.

Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų apskaičiavimo taisyklių pakeitimai padaryti siekiant suvienodinti tarpusavyje susijusių klientų grupės sampratą įvairiuose teisės aktuose. Taisyklėse taip pat patikslinta, kad valstybės įmonės nelaikomos tarpusavyje susijusiais asmenimis. Be to, atsižvelgiant į įsigaliojusio Hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymo nuostatas, leidžiančias kredito įstaigoms išleisti naują finansinę priemonę – hipotekines obligacijas, tokių obligacijų rizika prilyginta paskolų, užtikrintų gyvenamosiomis patalpomis, rizikai.

Banko vadovų rinkimo arba skyrimo taisyklėse (kartu su kredito įstaigos vadovo anketos forma) nustatyti reikalavimai asmenims, pretenduojantiems tapti banko vadovais (išskyrus ES valstybių licencijuotų bankų vadovus). Vieni iš svarbiausių tinkamumo eiti pareigas kriterijų – asmens kvalifikacija, patirtis ir nepriekaištinga reputacija.

Subordinuotų paskolų ir jų įtraukimo į banko kapitalą bendrosiose nuostatose išplėsta subordinuotos paskolos sąvoka, apimsianti ir banko išleistus ilgalaikius skolos vertybinius popierius (obligacijas).

Įvertinus tai, kad pastaruoju metu bankai atsisako tam tikros veiklos (pvz., saugos, grynųjų pinigų inkasacijos, informacinių sistemų priežiūros, programinės įrangos kūrimo) ir sudaro banko veiklą papildančių paslaugų pirkimo sandorius su trečiaisiais asmenimis, ir siekiant užtikrinti, kad, sudarius tokius sandorius, banko veikla išliktų stabili ir patikima, o priežiūrai nekiltų kliūčių tinkamai vykdyti savo funkcijas, patvirtintos Banko veiklą papildančių paslaugų pirkimo taisyklės.

Praėjusį pusmetį patvirtintos ir nuo įstojimo į ES dienos įsigaliojo naujos Likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklės, parengtos remiantis ES šalių praktika, Bazelio komiteto reikalavimais ir siekiu visapusiškiau apibrėžti bankų veiklos riziką. Šios taisyklės skatina bankus savo lėšas patikėti stabilesnės raidos šalių finansų ir kredito institucijoms, nes investicijų užsienyje likvidumo rizika susiejama su šalies, kurioje investuojama, rizika. Minėtose taisyklėse ES šalys priskiriamos mažesnės rizikos šalių kategorijai.

Viena iš svarbių Lietuvos banko veiklos kryptių kredito įstaigų priežiūros srityje – rengimasis šalyje taikyti būsimą Bazelio komiteto Naująjį kapitalo susitarimą (*Basel II*) ir naują ES Kapitalo direktyvą (*CAD III*). Susitikimuose su šalies bankų atstovais buvo siekiama įvertinti bankų pasirengimą taikyti naujus kapitalo reikalavimus, ypač įvertinant kredito ir operacinę rizikas, atkreipti dėmesį į pagrindinius reikalavimus, išsiaiškinti kylančias problemas ir bankų ketinimus vėliau taikyti sudėtingesnius kapitalo poreikio skaičiavimo metodus.

Praėjusį pusmetį vykusiuose ECBS komitetų ir darbo grupių susitikimuose, kuriuose dalyvavo ir Lietuvos banko atstovai, toliau buvo svarstomi klausimai, susiję su bankų sektoriaus ir juos prižiūrinčių institucijų veiklos pokyčiais, įgyvendinant bendrus priežiūros standartus pagal Kapitalo direktyvos ir Naujojo kapitalo susitarimo nuostatas. Aptartos naujojoje direktyvoje numatytų nacionalinių išimčių, galinčių iškraipyti bendros ES rinkos funkcionavimą, sumažinimo galimybės, Europos įmonės statuto įtaka priežiūros režimui ir indėlių draudimo sistemoms, kovos su pinigų plovimu problemos. Toliau buvo nagrinėjami apsikeitimo informacija tarp priežiūros institucijų, krizių valdymo, priežiūros institucijų bendradarbiavimo pripažįstant kredito įstaigų pasirinktus kredito ir operacinės rizikos įvertinimo modelius klausimai. Svarstytos tarptautinių apskaitos standartų ir ES taikomų priežiūros reikalavimų suderinamumo problemos, rengiamos ES direktyvos, reglamentuojančios privalomą metinės atskaitomybės auditą atliekančių kompanijų veiklą, nuostatos.

Lietuvos bankas tęsė tarptautinį bendradarbiavimą. Šių metų pradžioje pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Švedijos finansų sektoriaus priežiūros institucija. Metų viduryje Lietuvos banko atstovai dalyvavo minėtos institucijos seminare, surengtame šalims, prižiūrinčioms Švedijos bankų įsteigtus padalinius, kuriame buvo supažindinti su šios šalies finansų sektoriaus priežiūros politika bankų grupių priežiūros srityje, pasirengimu įgyvendinti Naujojo kapitalo susitarimo nuostatas, aptarė tolesnį bendradarbiavimą pasidalijant atsakomybę dėl patronuojančių bankų ir jų padalinių, veikiančių Lietuvoje, priežiūros. Vokietijos finansų sektoriaus priežiūros institucijos kvietimu Lietuvos banko atstovai dalyvavo darbo susitikime Bonoje ir aptarė vienodos ES licencijos bankams išdavimo klausimus.

Kredito įstaigų veiklos apžvalga

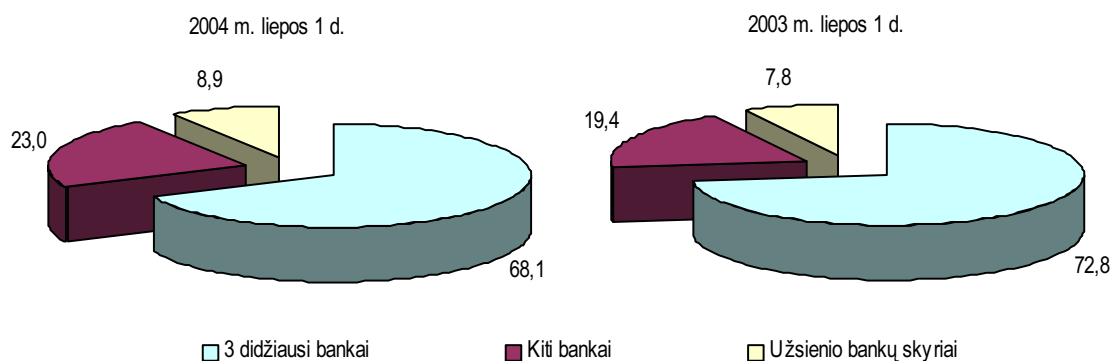
Bankų sektorius. Praėjusį pusmetį Lietuvoje veikė 10 šalies bankų ir 3 užsienio bankų skyriai (baigus likvidavimo procedūras, iš Juridinių asmenų registro išregistruotas Vokietijos Norddeutsche Landesbank Girozentrale Vilniaus skyrius).

Siekdami toliau plėtoti veiklą, akcinės bendrovės bankas „Hansabankas“, bankas „NORD/LB Lietuva“, Šiaulių bankas ir UAB Sampo bankas pastarąjį pusmetį išplatino naujų akcijų emisijas ir įregistravo didesnę akcinį kapitalą. Dėl to bankų sistemos akcinis kapitalas padidėjo 102,9 mln. litų (8,4%) ir birželio pabaigoje buvo didesnis kaip 1,3 mlrd. litų. Užsienio investuotojų valdoma akcinio kapitalo dalis padidėjo iki 89,2 procento. Bendra akcininkų nuosavybė praėjusį pusmetį išaugo 10,9 procento – iki 2,3 mlrd. litų. Tą lėmė ne tik padidėjęs akcinis kapitalas, bet ir pelninga bankų veikla.

Konkurencija ir nevienodi bankų plėtros tempai turi įtakos bankų valdomai rinkai. Per metus 3 didžiausių bankų valdoma turto rinkos dalis sumažėjo nuo 72,8 iki 68,1 procento, nes savo dalį rinkoje padidino mažesnieji bankai ir užsienio bankų skyriai. Didžiausia koncentracija ir toliau buvo gyventojų indėlių rinkoje, kurioje 78,3 procento užima 3 didžiausi bankai.

Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai rodo bankų sektoriaus veiklos plėtrą. Bankų turtas praėjusį pusmetį padidėjo 14 procentų – iki 25,1 mlrd. litų, o klientams suteiktų paskolų suma – 14,1 mlrd. litų – metų viduryje buvo beveik 17 procentų didesnė negu jų pradžioje. Bankuose laikomų indėlių likučiai padidėjo šiek tiek daugiau kaip 12 procentų (iki 15,2 mlrd. Lt), iš jų gyventojų indėliai – 10 procentų (iki 8,7 mlrd. Lt).

*Bankų pasiskirstymas rinkoje pagal valdomo turto dalį
(procentais)*

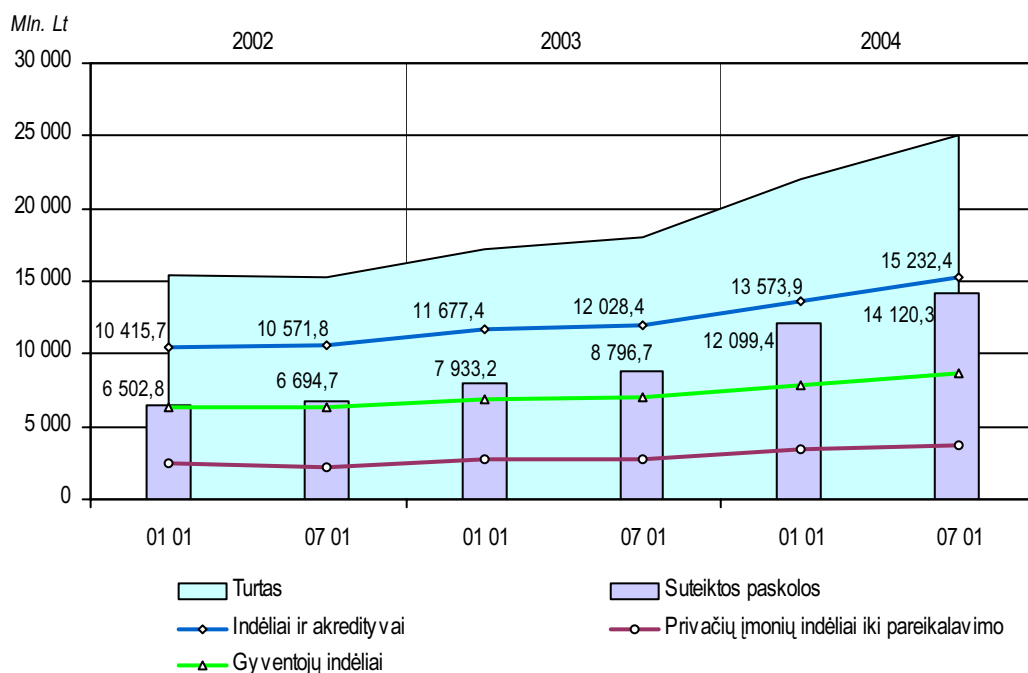
Sparčiai besiplėtojanti šalies ekonomika, išaugęs kreditavimo poreikis, didėjanti konkurencija ir kiti veiksniai turėjo įtakos tolesniems bankų sistemos turto struktūros pokyčiams. Pastaraisiais metais ypač sparčiai didėja bankų paskolų portfelis – per metus klientams suteiktų paskolų dalis išaugo nuo 49 iki 56 procentų bankų turto. Nebalansiniai bankų kreditavimo išsipareigojimai pirmojo šių metų pusmečio pabaigoje prilygo beveik 23 procentams klientams suteiktų paskolų. Tokia agresyvi bankų kreditavimo politika kelia tam tikrą susirūpinimą dėl galimų su kredito rizika susijusių nuostolių ateityje, ypač tuo atveju, jeigu šalies ūkio plėtra pastebimai sulėtėtų. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad šalies, palyginti su kitomis Baltijos regiono šalimis, bankų sektoriaus suteiktų paskolų portfelio santykinis dydis išlieka dar gana nedidelis. 2004 m. pradžioje klientams ir finansų sektoriaus įmonėms suteiktos paskolos sudarė 24,3 procento BVP, metų viduryje – apie 26 procentus prognozuojamo šių metų BVP, o Latvijoje ir Estijoje šis rodiklis maždaug dvigubai didesnis.

Kaip ir anksčiau, pagrindiniai paskolų gavėjai buvo privačios įmonės, kurioms suteiktų paskolų suma per praėjusį pusmetį padidėjo 13,2 procento, ir gyventojai – jiems suteiktų paskolų portfelis išaugo 1,4 karto. Gyventojams suteiktos ilgalaikės paskolos, tarp kurių vyrauja būsto kreditavimo paskolos, ir toliau yra vienas iš sparčiausiai didėjančių bankų turto straipsnių. Per metus gyventojams suteiktų ilgalaikių paskolų suma išaugo 1,7 mlrd. litų (2,1 k.), o tris ketvirtadalius šio prieaugio sudarė paskolos būstui.

Dar sparčiau už klientams suteiktų paskolų portfelį didėjo bankų paskolos finansų įstaigoms. Praėjusį pusmetį šių paskolų suma išaugo 25,9 procento, o jų dalis pasiekė 7 procentus bankų turto. Tarp paskolų finansų įstaigoms vyravo paskolos išperkamosios nuomos bendrovėms, kurios savo ruožtu, teikdamos finansines paslaugas klientams, plečia vartotojų galimybes rasti geriausią finansavimo būdą.

Padidėjusiam bankų klientų kreditavimo poreikiui finansuoti neužteko indėlių prieaugio, todėl šalies bankai ir Lietuvoje veikiantys užsienio bankų skyriai trūkstantį lėšų gavo iš užsienio bankų, daugiausia iš patronuojančių institucijų (išsiskolinimas patronuojančioms institucijoms sudarė tris ketvirtadalius viso išsiskolinimo užsienio bankams ir kitoms finansų institucijoms).

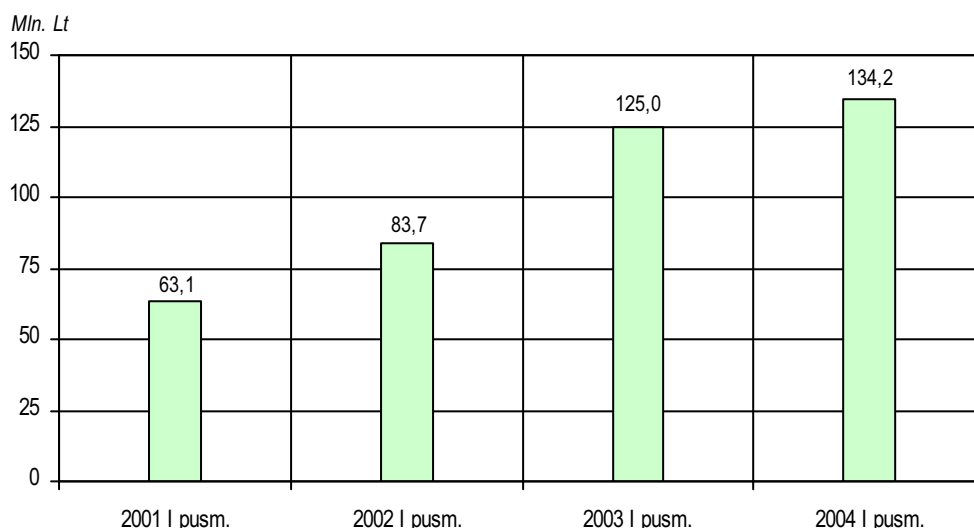
Bankų sistemos turtas, paskolos ir indėliai

Toliau gerėjo bankų paskolų portfelio kokybė. Per praėjusį pusmetį specialiųjų atidėjinių paskoloms ir viso paskolų portfelio santykis sumažėjo nuo 0,56 iki 0,53 procento, o paskolų, kurioms sudaromi specialieji atidėjiniai, dalis – nuo 2,63 iki 2,54 procento minėto portfelio. Sparčiai augant paskolų portfeliui, kai kurie bankai formavo papildomus specialiuosius atidėjinius bendrai šio portfelio rizikai. Tokių atidėjinių apimtis padidėjo daugiau kaip penktadaliu – iki 48,1 mln. litų.

Bankų paskolų portfelyje vyraavo paskolos Lietuvos fiziniams ir juridiniams asmenims, o nerezidentams suteiktų paskolų dalis šių metų birželio pabaigoje sumažėjo, kaip jau minėta, iki 0,5 procento (žemiausio lygio per pastaruosius 9 m.). Vis dėlto, įskaitant ir kitą turtą užsienyje (užsienio emitentų vertybinius popierius, lėšas užsienio bankuose ir kt.), bankų turto užsienyje dalis yra gerokai didesnė, todėl aktualus tampa šalies rizikos valdymas. Šių metų viduryje susiklosčius gana įtemptai situacijai Rusijos tarpbankinėje rinkoje, išaugo investicijų šioje šalyje rizika. Liepos 1 d. duomenimis, Lietuvos bankai Rusijoje buvo investavę palyginti nedidelę viso turto dalį (1,4%), iš jo daugiausia buvo lėšos tos šalies bankuose (308 mln. Lt) ir investicijos į skolos vertybinius popierius (38 mln. Lt). Bankų turtas Rusijos rubliais sudarė tik 0,1 procento viso turto, o atvira pozicija šia valiuta – vos 0,01 procento.

Prisiimamai rinkos rizikai jautrūs 4,2 procento bankų sistemos turto ir nebalansinių straipsnių (įvertinus juos pagal riziką). Bankų sistemai aktualiausia palūkanų normos kaitos rizika, kuriai skirti 59 procentai kapitalo prekybos knygoje poreikio. Atliktas jautrumo palūkanų normos rizikai testavimas parodė, kad palūkanų normų kaita darytų didelę įtaką bankų sektoriaus pelningumui. Visoms palūkanų normoms sumažėjus 1 punktu, bankų sistemos grynosios metų pajamos iš palūkanų sumažėtų 9,5 procento. Kita vertus, mažėjančios palūkanų normos didintų bankų prekybos tikslais laikomų skolos vertybinių popierių rinkos vertę ir teigiamai paveiktų bankų veiklos rezultatus.

Apžvelgiamą pusmetį 9 šalies bankai ir 2 užsienio bankų skyriai dirbo sėkmingai ir gavo 137,7 mln. litų pelno, o UAB Sampo bankas ir AB Kredyt Bank S. A. Vilniaus skyrius – 3,5 mln. litų nuostolio. Bendras šalies bankų sistemos veiklos rezultatas praėjusį pusmetį buvo 134,2 mln. litų pelno (prieš metus – 125 mln. Lt).

Didesnį pelną šiais metais lėmė geresni bankų veiklos rezultatai trijose pagrindinėse srityse. Pirmiausia labai išaugusio paskolų portfelio uždirbtos pajamos daugiausia lėmė 20,6 procento padidėjusias grynąsias pajamas iš palūkanų. Be to, vis labiau plėtojama bankų veikla (mokėjimo kortelių rinkos plėtra, didėjantis atsiskaitymų negrynaisiais pinigais mastas, elektroninės ir mobiliosios bankininkystės plėtra ir kt.) leido jiems 12,7 procento padidinti grynąsias pajamas už paslaugas ir iš komisinių. Trečias veiksnys buvo 8,6 mln. litų didesnės pajamos už investicinius ir prekybinius nuosavybės vertybinius popierius. Jas užtikrino sėkminga bankų kontroliuojamų (globojamų) įmonių veikla.

Praėjusį pusmetį galimybę uždirbti daugiau grynojo pelno sumažino didesnis pelno mokestis – 11,5 mln. litų (2003 m. I pusmetį – 551 tūkst. Lt). Dar vienas veiksnys – mažėjant bankų išlaidoms specialiesiems atidėjiniams, gaunamas mažesnis teigiamas efektas veiklos rezultatams iš sugrįžtančių nurašytų paskolų. Be to, šių metų pirmąjį pusmetį bankai gavo šiek tiek mažiau pelno iš operacijų užsienio valiuta ir išvestinėmis finansinėmis priemonėmis bei 2,4 procento padidino operacines ir amortizacijos bei nusidėvėjimo išlaidas. Operacinės išlaidos labiausiai padidėjo dėl 23 procentais išaugusių reklamos ir rinkodaros išlaidų. Tai rodo, kad aštrėjanti konkurencija skatina bankus vis daugiau lėšų skirti siūlomiems produktams pristatyti ir pozicijoms rinkoje stiprinti. Nepaisant išsiplėtusio bankų veiklos masto, pastarąjį pusmetį bankų turto grąža (1,2%) ir nuosavybės grąža (12,4%) buvo šiek tiek blogesnės negu prieš metus (atitinkamai 1,5% ir 14,6%). Tą labiausiai lėmė didelė konkurencija ir toliau mažėjusi realioji palūkanų marža. Kita vertus, pastebimai pagerėjo bankų sistemos veiklos efektyvumas – fiksuotoms veiklos užtikrinimo sąnaudoms padengti šiais metais panaudota 63,9 procento bankų pagrindinės veiklos pelno (prieš metus – 69%). Tai leis toliau plėtoti bankų veiklą.

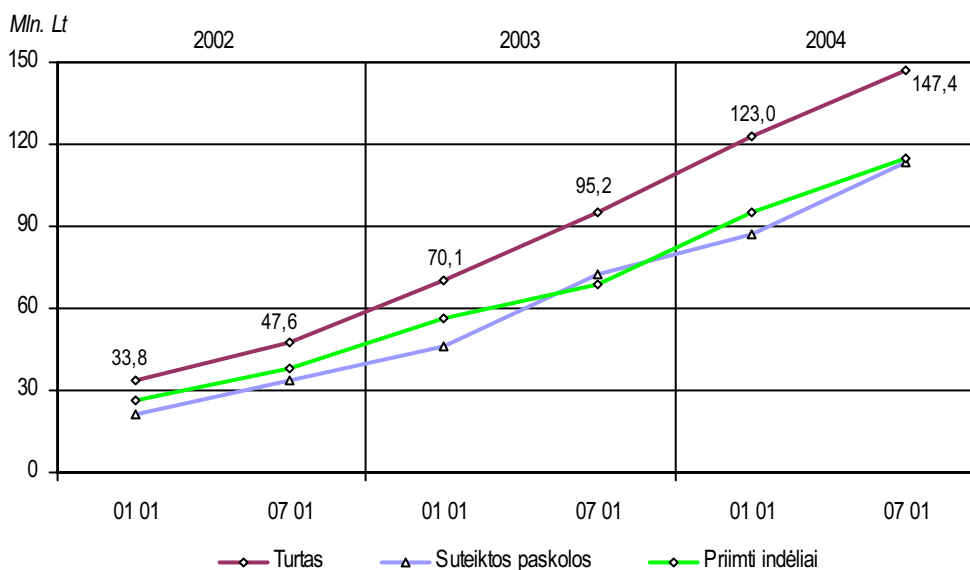
Kredito unijos. Kredito unijų sektorius šiais metais toliau didėjo ir sparčiai plėtė veiklą. Lietuvos banko valdybai išdavus licencijas naujoms kredito unijoms („Savas rūpestis“, „Gargždų taupa“, Trakų ir Alytaus), metų viduryje šalyje veikė 61 kredito unija, vienijusi 39,4 tūkst. narių. Kredito unijų narių išpirktas pajinis kapitalas per praėjusį pusmetį padidėjo 27,4 procento – iki 17,1 mln. litų. Kredito unijos veikia daugelyje mažesniųjų Lietuvos miestų ir rajonų, daugiausia jų (34) įsteigė žemdirbiai.

Augantis narių skaičius turėjo įtakos kredito unijų veiklos plėtrai. Beveik penktadaliu padidėjęs unijų turtas birželio pabaigoje buvo 147,4 mln. litų (0,6% veikiančių bankų sistemos turto; prieš metus – 0,5%).

Kredito unijų paskolų portfelis pastarąjį pusmetį padidėjo 30,7 procento – iki 113,6 mln. litų (3/4 viso jų turto). Jau keletą metų didėjusi ilgalaikių paskolų dalis išaugo iki 83,9 procento paskolų portfelio (prieš metus buvo 68,4%).

Šių metų viduryje specialiuosius atidėjinius paskoloms ir sukaupoms pajamoms buvo sudariusios 45 kredito unijos. Nuo metų pradžios šie atidėjiniai išaugo 1,7 karto – iki 0,7 procento paskolų portfelio vertės. Šis rodiklis buvo tik šiek tiek blogesnis negu bankų sektoriuje. Paskolų, kurioms sudaromi specialieji atidėjiniai, dalis taip pat padidėjo – iki 2,4 procento visų paskolų.

Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita

Pirmąjį šių metų pusmetį kredito unijos gavo 393,4 tūkst. litų pelno (prieš metus – 305,6 tūkst. Lt). Šįmet daugiau pelno gauta tik dėl padidėjusių veiklos apimčių, nes, palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu, gavusios 50,5 procento daugiau pajamų kredito unijos patyrė 52,1 procento daugiau išlaidų. Pagrindinis pajamų šaltinis ir toliau buvo pajamos iš palūkanų (88,2% visų pajamų). Didžiausią išlaidų dalį sudarė išlaidos palūkanoms ir operacinės išlaidos – atitinkamai 42,3 ir 41,2 procento visų išlaidų.

Kredito unijų likvidumo palaikymo ir mokumo atkūrimo funkcijas atliekančios Centrinės kredito unijos turtas praėjusio pusmečio pabaigoje buvo 29,1 mln. litų – 1,5 karto didesnis negu prieš metus. Šiais metais CKU priklausančių narių skaičius padidėjo iki 49 kredito unijų. Paskolų iš CKU likvidumo rezervo apžvelgiamą pusmetį nebuvo suteikta. Likvidumo palaikymo rezervas ir stabilizacijos fondas narių įmokomis buvo padidinti iki atitinkamai 1,2 ir 0,3 mln. litų.

Centrinės kredito unijos turto pokyčiai tiesiogiai priklauso nuo pagrindinio jos finansavimo šaltinio – joje laikomų indėlių dydžio. Prasidėjus pavasario ir vasaros žemės ūkio darbams, ūkininkams prireikė daugiau lėšų, todėl šių metų antrąjį ketvirtį ėmė mažėti CKU laikomi indėliai. Nuo metų pradžios jie sumažėjo 13,4 procento – iki 21,2 mln. litų. Padidėjus lėšų poreikiui, pradėjo didėti kredito unijoms suteiktų paskolų suma. Metų viduryje ji buvo 3,4 procento didesnė negu jų pradžioje – 10,7 mln. litų. Paskolų portfelio dalis padidėjo iki 36,8 procento viso CKU turto, o didžiausią pastarojo dalį (apie 54%) sudarė investicijos į VVP. Centrinė kredito unija pirmąjį šių metų pusmetį uždirbo 80 tūkst. litų pelno.

Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

Finansinių ataskaitų duomenimis, praėjusio pusmečio pabaigoje visi šalyje veikiantys bankai ir Centrinė kredito unija vykdė nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Bankų sistemos kapitalo pakankamumas (12,8%) rodo, kad, didėjant paskolų portfeliui, bankų veikla buvo pakankamai subalansuota prisiimamos rizikos atžvilgiu. Bankų galimybes plėsti kreditavimo operacijas padidino kapitalo bazės stiprinimas, akcininkų sprendimu įregistravus padidintą akcinį kapitalą ir pervedus dalį pernai uždirbto pelno į atsargos kapitalą, taip pat pelninga šių metų veikla. Turimos kapitalo atsargos, susiklosčius nepalankioms aplinkybėms rinkoje, leistų sumažinti tam tikrus nuostolius. Išlikus toms pačioms veiklos sąlygoms, bankai galėtų prisiimti 4,4 mlrd. litų dydžio papildomos turto rizikos ir, nepažeisdami kapitalo pakankamumo normatyvo, galėtų papildomai sudaryti 442,7 mln. litų dydžio specialiųjų atidėjinių, t. y. dabartinę jų apimtį padidinti maždaug 3,3 karto.

Bankų sistemos likvidumo rodiklis buvo 41,3 procento – daugiau kaip 11 procentinių punktų didesnis už Lietuvos banko nustatytą minimumą. Likvidumo rizika šiuo metu yra aktualesnė mažesniems bankams. Bankai, kurių pagrindiniai akcininkai yra finansiškai stiprūs užsienio bankai, gali veikti turėdami gerokai mažiau likvidžių atsargų, nes prireikus gali tikėtis operatyvios patronuojančių institucijų paramos.

Valiutų kurso kaitos rizika bankų sistemoje buvo gana nedidelė: bendroji atvira užsienio valiutų pozicija sudarė 2,7 procento bankų sistemos kapitalo (ji neturi būti didesnė kaip 25% banko kapitalo).

Pirmojo šių metų pusmečio pabaigoje kredito unijos, išskyrus 1, vykdė visus Lietuvos banko nustatytus jų veiklos riziką ribojančius normatyvus. Kapitalo pakankamumo normatyvą pažeidusi kredito unija ėmėsi priemonių padėčiai ištaisyti, ir liepos pradžioje šis normatyvas jau buvo vykdomas. Bendras kredito unijų kapitalo pakankamumo rodiklis buvo 16,5 procento, likvidumo – 70 procentų (daugiau nei 2 k. didesnis už nustatytą 30% normatyvą). Tačiau kai kuriose kredito unijose dėl ilgalaikių paskolų finansavimo priimtais trumpalaikiais indėliais artimiausią pusmetį galimi neigiami pinigų srautai.

V. Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis

Dalyvavimas Europos centrinių bankų sistemoje

ECB pakvietė Lietuvos banką stebėtojo teisėmis nuo 2003 m. pradžios dalyvauti Bendrosios tarybos ir visų pagrindinių ECBS veiklos sričių komitetų darbe. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, Lietuvos bankas įsiliejo į ECBS ir kaip visateisis narys dalyvauja rengiant ir priimant šios sistemos sprendimus. Lietuvos banko valdybos pirmininkas tapo ECB bendrosios tarybos tikruoju nariu. Kitiems Lietuvos banko atstovams, dalyvaujantiems ECBS komitetų ir darbo grupių veikloje, taip pat suteiktas tikrųjų narių statusas.

Lietuvos bankas tapo pasirašyto ECB kapitalo dalininku – ECB kapitalą pasirašyti ir jo turėti gali tik ES valstybių nacionaliniai centriniai bankai (NCB). ECB kapitalą sudaro NCB kapitalo dalys, nustatomos pagal kiekvienos ES valstybės gyventojų skaičiaus ir BVP dalį ES. NCB kapitalo dalys kas penkeri metai peržiūrimos ir, pasikeitus gyventojų bei BVP dalims, koreguojamos. Nuo šių metų gegužės 1 d. padidinus ECB kapitalą iki 5,6 mlrd. eurų, Lietuvos banko pasirašyto ECB kapitalo dalis yra 0,4425 procento (24,6 mln. eurų). Euro zonai nepriklausančių ES valstybių centriniai bankai turi sumokėti 7 procentus jų pasirašyto ECB kapitalo. Kaip jau minėta, gegužės 3 d. Lietuvos bankas sumokėjo jam nustatytą 1,7 mln. eurų įmoką.

Lietuvos bankui tapus ECBS dalimi, vis didesnę reikšmę įgyja bendradarbiavimas su kitų ES valstybių centriniais bankais ir bankų priežiūros institucijomis. Šių metų birželio mėn. Lietuvos bankas prisijungė prie 2001 m. pasirašyto ECBS Susitarimo memorandumo tarp mokėjimo sistemų priežiūros institucijų ir bankų priežiūros institucijų trečiajame EPS etape, taip pat prie 2003 m. pasirašyto ECBS Susitarimo memorandumo dėl aukšto lygio bendradarbiavimo tarp ES bankų priežiūros institucijų ir centrinių bankų valdant krizines situacijas.

Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos bankas prisijungė prie bendros ES pinigų finansinių institucijų sąrašo duomenų bazės ir toliau kas mėnesį atnaujino ECB pateiktą tokių šalies institucijų sąrašą. Be to, ECB toliau reguliariai buvo teikiami jo prašomi pinigų ir bankų, valstybės finansų, mokėjimų balanso, bendrosios ekonominės statistikos ir kitų rodiklių duomenys, teikiama informacija ECB rengiamiems pranešimams, ECBS apžvalgoms ir pan.

Pastarąjį pusmetį iš kredito įstaigų, kurioms taikomos privalomųjų atsargų taisyklės, pradėti rinkti išsamios kredito įstaigų balanso statistinės ataskaitos duomenys, metodologiškai suderinti su ECB reikalavimais pinigų ir bankų statistikai.

Bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis ir užsienio šalių centriniais bankais

Šiuo metu Lietuvos ir TVF bendradarbiavimas grindžiamas TVF Steigimo sutarties IV straipsnyje numatytomis 12 mėn. ciklo ekonominėmis konsultacijomis.

Šių metų balandžio mėn. Vašingtone vykusiame TVF Tarptautinio pinigų ir finansų komiteto pavasario susitikime dalyvavo ir Lietuvos banko atstovas. Susitikime aptarta pasaulio makroekonomikos ir finansų rinkų padėtis, svarstyti TVF priežiūros ir krizių prevencijos, pagalbos mažas pajamas gaunančioms šalims ir kiti klausimai. Šiems klausimams aptarti buvo rengtasi prieš tai vykusiuose TVF Šiaurės ir Baltijos šalių (ŠBŠ) grupės Pinigų ir finansų komiteto tikrųjų ir pakaitinių narių susitikimuose. Be to, minėtuose susitikimuose buvo svarstyta ataskaita apie darbo metodus ŠBŠ grupėje, dokumentas „TVF ateities vaidmuo“, Argentinos klausimas, diskutuota dėl ŠBŠ grupės vykdančiojo direktoriaus aktyvesnės pozicijos balsuojant TVF tam tikrais klausimais. Vykdamas TVF

skaidrumo ir atvirumo politika, nuspręsta kai kurias ŠBŠ grupės parengtas ataskaitas paskelbti šios grupės narių interneto svetainėse.

Aktyvėja visų ES šalių bendradarbiavimas TVF svarstomais klausimais. Kas du mėnesius vyksta ES Ekonomikos ir finansų komiteto TVF pakomitečio posėdžiai. Juose buvo svarstomi krizių prevencijos, priežiūros ir sprendimo, Argentinos, TVF skolinimo prasiskolinusioms šalims klausimai, TVF kolektyvinių veiksmų sąlyga, Skurdo mažinimo ir plėtros programos finansavimas, TVF vaidmuo mažas pajamas gaunančiose šalyse, kovos su terorizmu klausimai.

Lietuvos bankas, kaip Tarptautinių atsiskaitymų banko (TAB) akcininkas, aktyviai dalyvauja šio banko veikloje. Lietuvos banko valdybos pirmininkas dalyvavo metiniame TAB susirinkime, o banko specialistai – TAB organizuose seminaruose tarptautinės apskaitos ir audito, rizikos valdymo, Naujojo kapitalo susitarimo, bankų priežiūros klausimais.

Toliau aktyviai bendradarbiaujama su Baltijos šalių centriniais bankais. Ir šiais metais vyko reguliarūs Baltijos šalių centrinių bankų valdytojų pavaduotojų susitikimai, o šių bankų darbuotojai susitiko kasmetiniuose seminaruose. Buvo nagrinėjamos VKM II, EPS, finansinio stabilumo, visuomenės informavimo su ES susijusiais klausimais temos.

VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas

Lietuvos banko veiklos skaidrumas

Lietuvos bankas, vykdydamas veiklą, vadovaujasi tarptautiniais ir centrinių bankų praktikoje susiformavusiais veiklos skaidrumo standartais. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, o Lietuvos bankui įsijungus į ECBS, iškilo būtinybė užtikrinti su tuo susijusius naujus veiklos skaidrumo reikalavimus.

Pinigų politikos skaidrumas

Kai Lietuva tapo ES nare ir jau galėjo pateikti paraišką jungtis prie VKM II, po konsultacijų su atitinkamomis Lietuvos ir ES institucijomis Lietuvos banko valdybos pirmininkas kartu su šalies finansų ministru pateikė prašymą ES Ekonomikos ir finansų ministrų Tarybos (Ecofino) prezidentui leisti Lietuvos Respublikai prisijungti prie VKM II.

Pagal nustatytą tvarką ir ECBS egzistuojančią praktiką šalys, pateikiančios prašymą prisijungti prie VKM II, negali iš anksto viešai skelbti konkrečios šio prašymo pateikimo datos. Tokia tvarka nustatyta atsižvelgiant į tai, kad sprendimai pritarti ar ne minėtam prašymui yra susiję ne tik su prašančiąja, bet ir su visomis euro zonos bei VKM II jau dalyvaujančiomis šalimis.

Po to, kai Lietuvos bankas ir Vyriausybė nutarė, kad, šaliai tapus ES nare, reikia prisijungti prie VKM II, kilo uždavinys užtikrinti tinkamą skaidrumą informuojant visuomenę apie būsimus pinigų politikos pokyčius ir kartu išlaikyti keliamus konfidencialumo reikalavimus. Priėmus tokį sprendimą, Lietuvos bankas šių metų kovo pradžioje paskelbė apie tai visuomenei ir kartu paaiškino, kad tikslus paraiškos padavimo laikas nebus iš anksto praneštas dėl anksčiau minėtų priežasčių.

Iš karto po to, kai 2004 m. birželio 27 d. sprendimą leisti Lietuvai prisijungti prie VKM II tarpusavio sutarimu priėmė euro zonai priklausančių valstybių ekonomikos ir finansų ministrai, ECB prezidentas, VKM II dalyvaujančių valstybių ministrai ir centrinių bankų pirmininkai, apie tai buvo informuota šalies visuomenė.

Nauji įsipareigojimai skaidrumui užtikrinti

Lietuvai tapus ES nare, Lietuvos bankas įsitraukė į bendrą ECBS visuomenės informavimo sistemą. Lietuvos bankas skelbia lietuvių kalba ECB pranešimus spaudai, o šių metų birželio pirmojoje pusėje pirmą kartą viešai paskelbė ECB mėnesinio biuletenio vertimą. Tai padaryta vykdant ECBS ir ECB statuto reikalavimą dėl atskaitomybės. Vykdydamas šį reikalavimą, ECB bent kartą per ketvirtį turi parengti ir paskelbti pranešimą apie ECBS veiklą. Įgyvendindamas šį teisinį įpareigojimą, ECB leidžia mėnesinį biuletinį anglų kalba, o ES šalių centriniai bankai jį skelbia savo nacionalinėmis kalbomis. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos bankas nuo šiol kartą per ketvirtį (tuo pat metu kaip ir kiti ES šalių centriniai bankai) savo interneto svetainėje skelbs ECB biuletenio vertimą į lietuvių kalbą.

Informavimas apie rengimąsi įvesti eurą

Planuojant ateityje Lietuvoje įvesti eurą, informacija ir komentarai šią temą teikiami žiniasklaidai, visuomenė informuojama apie euro privalumus.

Numatant Lietuvoje kaldinti eurų monetas ir atsižvelgiant į tai, kad visose euro zonos šalyse viena euro monetų pusė vienoda, o ką vaizduoti kitoje jų pusėje pasirenka pati šią valiutą įvedanti valstybė, kilo poreikis parinkti, kas turėtų būti pavaizduota nacionalinėje būsimų Lietuvos apyvartinių euro centų ir eurų monetų pusėje.

Todėl buvo atlikta visuomenės nuomonės apklausa¹. Respondentų buvo klausama, kas labiausiai tiktų atspindėti Lietuvą ant euro centų ir eurų monetų. Dauguma apklaustųjų nurodė Vytį. Norinčių jį matyti ant būsimų eurų monetų buvo 33 procentai respondentų, Gedimino pilį – 18 procentų, Vilniaus Katedrą – 5,4 procento, Trakų pilį – 5,2, Gedimino stulpus – 3,5 procento ir t. t.

Atsižvelgiant į visuomenės nuomonę ir ilgametes tradicijas vaizduoti Lietuvos piniguose Vytį, priimti atitinkami sprendimai ir paskelbtas atviras apyvartinių euro centų ir eurų monetų nacionalinės pusės (averso) gipsinių modelių sukūrimo konkursas. Apie jo rezultatus taip pat bus pateikta išsami informacija.

Kitų veiklos sričių skaidrumo užtikrinimas

Lietuvos bankas, iš anksto paskelbdamas datas, reguliariai skelbia išsamius savo balanso, oficialiųjų tarptautinių atsargų, pinigų apžvalgos, palūkanų normų, mokėjimų balanso, tarptautinių investicijų balanso, valiutų kurso ir kitus statistinius duomenis interneto svetainėje ir statistikos leidiniuose. Visi besidomintys turi galimybę internete nemokamai naudotis visais Lietuvos banko leidžiamais statistikos ir kitais periodiniais leidiniais.

Norėdamas, kad visuomenė geriau suprastų centrinio banko siekius ir sprendimų motyvus, Lietuvos bankas prisidėjo prie ekonominio švietimo projektų ir programų, kurias vykdė Švietimo ir mokslo ministerija, Ekonominio švietimo sklaidos centras ir „Lietuvos Junior Achievement“.

Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas

Koordinuodamas Duomenų platinimo specialiųjų standartų (DPSS) taikymą, Lietuvos bankas prižiūri, kad interneto svetainėje pateiktame Nacionaliniame suvestinių duomenų puslapyje (NSDP) būtų laiku paskelbti Statistikos departamento, Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir kitų institucijų statistiniai duomenys. Reguliariai atnaujinamas Lietuvos banko svetainėje ir TVF elektroniniame biuletenyje pateikiamas Išankstinis ekonomikos ir finansų duomenų skelbimo kalendorius. TVF Statistikos departamentas, nuolat stebintis, ar laiku atnaujinami nacionaliniai duomenų puslapiai, susieti su TVF elektroniniu biuleteniu, ir kas mėnesį pranešantis to stebėjimo rezultatus, ir šiais metais neturėjo pastabų Lietuvos bankui.

Lietuvos banko svetainėje skelbiamo šalies NSDP „Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys“ turinys apžvelgiamą pusmetį buvo atnaujintas ir išplėstas. Fiskalinio sektoriaus dalyje paskelbti nauji valdžios sektoriaus, centrinės valdžios ir valstybės skolos rodikliai, Finansų ministerijos parengti pagal TVF 2001 m. išleistame vadove išdėstytą metodologiją. Be to, šįmet vietoje metinių duomenų pradėti rinkti ir skelbti ketvirtiniai valdžios sektoriaus duomenys.

Finansų ministerijai pradėjus rinkti ir skelbti duomenis pagal TVF 2001 m. metodologiją, buvo iš esmės atnaujinti TVF elektroniniame biuletenyje skelbiami valdžios sektoriaus ir centrinės valdžios rodiklių metaduomenys. Be to, praėjusį pusmetį, kaip įprasta metams pasibaigus, buvo atnaujinami visų kitų DPSS apibrėžtų Lietuvos banko ir Statistikos departamento skelbiamų ekonomikos ir finansų rodiklių aprašai (metaduomenys), pateikiami minėtame TVF biuletenyje. Metaduomenų atnaujinimo tikslas – užtikrinti jų teisingumą ir suteikti galimybę informacijos naudotojams susipažinti su naujausia duomenų rinkimo ir skelbimo tvarka, rodiklių skaičiavimo metodologijos pagrindais, duomenų skelbimo būdais, išsamos informacijos gavimo galimybėmis ir pan.

¹ *Apklausa 2004 m. sausio 15–23 d. atliko bendra Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija „Baltijos tyrimai“. Apklausti 100 vietovių 15–74 m. amžiaus 1 015 Lietuvos gyventojų. Apklaustųjų sudėtis atitinka 15–74 metų Lietuvos gyventojų sudėtį pagal lytį, amžių, išsimokslinimą, tautybę, gyvenvietės tipą. Apklaustų žmonių nuomonė parodo Lietuvos gyventojų nuomonę, rezultatų paklaida ne didesnė kaip 3 procentai.*